

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

**EBEVEYNLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI İLE
ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayla GÜNEŞ KILIÇ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI

SAMSUN
2022

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

**EBEVEYNLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI İLE
ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayla GÜNEŞ KILIÇ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI

SAMSUN
2022

TEZ KABUL VE ONAYI

Ayla GÜNEŞ KILIÇ tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI danışmanlığında hazırlanan “Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları İle Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 11.5.2022 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Doç. Dr. Mustafa Kemal YÖNTEM Samsun Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Yaşar BARUT Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☒ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☐

İmza

26 /01/ 2022

Ayla GÜNEŞ KILIÇ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları İle Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 26/01/2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 23

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

İmza

26 /01/ 2022

Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI

ÖZET

EBEVEYNLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI İLE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Ayla GÜNEŞ KILIÇ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Programı
Yüksek Lisans, Şubat/2022
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI

Bu araştırma, ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarıyla çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. 2 ile 6 yaş arasında çocuğu olan 292 anne 120 baba olmak üzere toplam 412 ebeveyn, basit örnekleme yöntemiyle dahil edilmiştir. Araştırma, nicel türde olup ilişkisel tarama modelindedir. Veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33) ve Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) kullanılmıştır. Veriler, örneklem grubunun ölçme araçlarını internet üzerinden doldurmaları sağlanarak toplanmış ve verilerin analizi SPSS programıyla yapılmıştır. Ebeveynlerin kendi çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Korelasyon Testi; çocukluk çağı travmalarının çocuk yetiştirme tutumlarını yordayıcılığını incelemek için Çoklu Regresyon Analizi; ebeveynlik rolü, eğitim durumu, gelir durumu, yetiştiği ailenin yapısı, anne babanın birliktelik durumu, çocukluğun geçtiği yer, çocuklukta şiddete tanık olma, psikolojik hastalığı olan ebeveyne sahip olma, kronik hastalığa sahip olma, psikolojik hastalığa sahip olma, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, çocuklukta başında önemli bir yaşam olayı geçmesi, çocuklukta evde sık alkol tüketen bir aile üyesi olması değişkenleri çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek için Bağımsız Örneklem *t*-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin kendi çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiki olarak anlamlı düzeyde ilişkiler; otoriter tutum, demokratik tutum ve aşırı koruyucu tutum boyutlarında çocukluk çağı travmalarının açıklayıcı etkileri; ebeveynlik rolü, eğitim durumu, gelir durumu, çocuklukta şiddete tanık olma, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, psikolojik hastalığa sahip olma, çocuklukta evde sık alkol tüketen bir aile üyesi olması ve psikolojik hastalığa sahip olma durumu ile çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiki olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Yetiştigi ailenin yapısı, anne babanın birliktelik durumu, çocukluğun geçtiği yer, psikolojik hastalığı olan ebeveyne sahip olma, kronik hastalığa sahip olma ve çocuklukta başında önemli bir yaşam olayı geçmesi ile çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiki olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmemiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Yetiştirme Tutumları, Ebeveyn, Çocukluk Çağı Travmaları, Çocuk İstismarı, Çocuk İhmali.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PARENTS' CHILDHOOD TRAUMA AND THE ATTITUDES OF CHILD RARE

Ayla GÜNEŞ KILIÇ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Educational Sciences

Guidance And Psychological Counseling Program

Master, February/2022

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Esat ŞANLI

This research was conducted to examine the relationship between parental traumas and parenting attitudes. A total of 412 parents, 292 mothers and 120 fathers, who have children between the ages of 2 and 6, were included by simple sampling method. The research is of quantitative type and is in the relational survey model. Personal Information Form, Childhood Trauma Scale (CTQ-33) and Parental Attitude Scale (ETS) were used as data collection tools. The data were collected by allowing the sample group to fill in the measurement tools over the internet, and the analysis of the data was made with the SPSS program. Pearson Correlation Test to examine the relationship between parents' own childhood traumas and parenting attitudes; Multiple Regression Analysis to examine the predictive effects of childhood traumas on parenting attitudes; parenting role, educational status, income status, family structure, parents' union status, childhood place, witnessing childhood violence, having a parent with a mental illness, having a chronic illness, having a psychological illness, perceived maternal attitude, perceived father Independent Sample t-Test and One-Way Analysis of Variance were used to examine the relationship between attitudes, having an important life event in childhood, having a family member who frequently consumed alcohol at home in childhood and parenting attitudes. As a result of the research, statistically significant relationships between parents' own childhood traumas and child-rearing attitudes; The explanatory effects of childhood traumas in the dimensions of authoritarian attitude, democratic attitude and overprotective attitude; parenting role, educational status, income status, witnessing childhood violence, perceived maternal attitude, perceived father attitude, having a psychological illness, a family that frequently consumed alcohol at home in childhood. Statistically significant relationships were found between being a member of staff and having a psychological illness and child-rearing attitudes. Statistically significant relationships were not found between the structure of the family he grew up in, the state of being together with the parents, the place of childhood, having a parent with a psychological illness, having a chronic illness, having an important life event in childhood, and child-rearing attitudes.

Keywords: Childrearing Attitudes, Parents, Childhood Traumas, Child Abuse, Child Neglect.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Yıllar önce yarım bıraktığım bir hikayeyi bugün tamamlamış bulunuyorum. Üniversiteden yeni mezun olmuş, genç; ama hemen sahada kadrolu çalışma imkanı bulduğu için rehavete kapılmış bir meslek elemanı olarak yapamadığımı bugün pandemi koşulları altında, iş ve iki çocuk koşturmacası içerisinde yapabildim; dolayısıyla biraz stresin işe yaradığı doğrudur. Eşim öğrenci affıyla dönmem için ısrar ettiğinde çok direndim ama iş bittiğinde yaşayacağım o hazzı kapılarak bu teşekkür sayfasını yazmaya kadar geldim.

Hayatım boyunca unutamayacağım ve öğrencilerimle paylaşacağım bir süreçti. Bu dönemde bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI' ya çok teşekkür ederim.

Farklı bir şehirden tez çalışmalarını yürütmenin zorluklarını aşmamda bana yardımcı olan, desteklerini gördüğüm Sinop Üniversitesi'nde görevli akademisyen Doç. Dr. İbrahim DEMİRCİ ve eğitim yöneticisi Dr. Engin BAYRA hocalarıma çok teşekkür ederim.

Veri toplama aşamasında desteğini gördüğüm çocukluk arkadaşlarımdan meslektaşlarıma pek çok kişiye, özellikle son haftalarda iş yükümü hafifleterek bana destek olan arkadaşlarım Sevilay KOCA, Banu DANACI, Mehmet AKÇAL' a çok teşekkür ederim.

Anneme verdiğim bir sözdü, yerine getirmenin ferahlığı da kazancım oldu. Annem.... Babam...

En büyük teşekkürüm, en büyük minnetim, zamanlarımdan çaldığım aileme; sayın meslektaşım, sevgili eşim Üzeyir' e, canımdan yavrularım Arda ve Tuna' ya.

Sonsuz sevgi ve bağlılıkla...

Ayla GÜNEŞ KILIÇ

Psikolojik Danışman

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.1. Problem Durumu	Error! Bookmark not defined.
1.2. Araştırmanın Önemi.....	2
1.3. Problem Cümlesi	3
1.4. Alt Problemler	3
1.5. Denenceler	5
1.6. Sayıtlılar	6
1.7. Sınırlılıklar	6
1.8. Tanımlar	6
2. İLGİLİ LİTERATÜR VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. İlgili Literatür.....	9
2.1.1. Çocukluk Çağı Travmaları	9
2.1.1.1. Travma / Psikolojik Travmaya Genel Bir Bakış.....	9
2.1.1.2. Çocukluk Çağı Travmalarına Genel Bir Bakış	18
2.1.1.3. Çocukluk Çağı Travmalarının Türleri Ve Çocuk Üzerine Etkileri	23
2.1.1.4. Çocukluk Çağı Travmaları İle Psikolojik Sağlık İlişkisi	33
2.1.2. Çocuk Yetiştirme Tutumları	36
2.1.2.1. Ebeveyn Çocuk İlişkisine Genel Bir Bakış	36
2.1.2.2. ‘Üç Güç’ ve Kabul Gören Çocuk Yetiştirme Tutum Sınıflandırmaları	40
2.1.2.3. Dört Tur Çocuk Tutumu Ve Çocuk Üzerine Etkileri	45
2.2. Yapılan Araştırmalar	50
2.2.1. Yurt içinde Yapılan Araştırmalar	50
2.2.1.1. Çocukluk Çağı Travmaları İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	50
2.2.1.2. Çocuk Yetiştirme Tutumları İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	53
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	60
2.2.2.1. Çocukluk Çağı Travmaları İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	60
2.2.2.2. Çocuk Yetiştirme Tutumları İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	63
2.2.3. Çocukluk Çağı Travmaları İle Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Birlikte Ele Alındığı Araştırmalar	66
3. YÖNTEM	70
3.1. Araştırmanın Modeli	70
3.2. Çalışma Grubu	70
3.3. Veri Toplama Araçları	72
3.3.1. KBF	72
3.3.2. ETÖ	71
3.3.3. CTQ-33	74
3.4. Verilerin Toplanması	75
3.5. Verilerin Analizi	75
4. BULGULAR	77
5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER	97
5.1. Tartışma	97
5.2. Sonuç	113
5.3. Öneriler	115
KAYNAKÇA	117

EKLER	128
Ek 1. KBF	128
Ek 2. CTQ-33	130
Ek 3. ETÖ	132
Ek 4. Etik Kurul Kararı	134
ÖZGEÇMİŞ	135

SİMGELER VE KISALTMALAR

CTQ :	Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği Childhood Trauma Questionnaire (CTQ-33)
ETÖ :	Ebeveyn Tutum Ölçeği
KBF :	Kişisel Bilgi Formu
TSSB:	Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Ebeveynlerin demografik bilgileri	70
Tablo 4.1. Çocukluk çağı ruhsal travması ile ebeveyn tutumu arası anlamlı ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan pearson korelasyon analizi	77
Tablo 4.2. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının <i>demokratik tutum</i> üzerindeki yordayıcılığı için regresyon analizi	80
Tablo 4.3. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının <i>otoriter tutum</i> üzerindeki yordayıcılığı için regresyon analizi	80
Tablo 4.4. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının <i>izin verici tutum</i> üzerindeki yordayıcılığı için regresyon analizi	81
Tablo 4.5. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının <i>aşırı koruyucu tutum</i> üzerindeki yordayıcılığı için regresyon analizi	81
Tablo 4.6. Ebeveynlik rolüne göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için <i>t</i> -testi	82
Tablo 4.7. Eğitim durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmak için anova testi	85
Tablo 4.8. Gelir durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmak için anova testi	84
Tablo 4.9. Çocuklukta sahip olunan aile yapısına göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için <i>t</i> -testi	85
Tablo 4.10. Çocukluğun geçtiği yere göre çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmak için anova testi	86
Tablo 4.11. Anne baba birliktelik durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için anova testi	87
Tablo 4.12. Şiddete tanıklık etme durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmak için anova testi	88
Tablo 4.13. Sık alkol kullanan aile üyesi olması durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için <i>t</i> -testi	89
Tablo 4.14. Başından önemli yaşam olayı geçmesi durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için <i>t</i> - testi	90
Tablo 4.15. Ebeveynlerden birinde psikolojik hastalık olması durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için <i>t</i> -testi	91
Tablo 4.16. Kronik hastalığa sahip olma durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için <i>t</i> -testi	92
Tablo 4.17. Psikolojik hastalığa sahip olma durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için <i>t</i> -testi	93

Tablo 4.18. Algılanan anne tutumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için anova testi	94
Tablo 4.19. Algılanan baba tutumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için anova testi	95

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Her toplum, çocukluktan itibaren sosyal, psikolojik ve biyolojik açıdan sağlıklı bireylerin gelişmesine ihtiyaç duyar. Toplumların her açıdan sağlıklı ve kültürel değerlerle donanmış bireylerin yetişmesine olan ihtiyacını ve çabasının yansımaları ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında, davranışlarında görürüz. Çocuklara kültürel değerlerin ve kuralların aktarılmasını sağlayan en temel araçlar, öğreticiler ebeveynlerdir. Kabaca sosyalizasyon olarak adlandırılabilir olan bu işlevi yerine getirebilmek için çoğu, neye hizmet ettiğini bilmeden de olsa tüm ebeveynler çokça uğraş gösterir. Bir çocuğun, kabul gören inanç, değer, davranış standartlarını edinme sürecinde mutlaka ebeveynleri dışında, eğitim sistemi ve arkadaşlık ilişkileri gibi başka belirleyiciler de mevcuttur. Ancak çocuğun, ilk etkileşim ağının, içine doğduğu ev olmasındandır ki anne babaların sosyalizasyon davranışları, en temel belirleyici olarak görülmeye devam edilmektedir. Çocuğun içine girdiği aile ortamı, ailenin yapısı, saygınlığı, ebeveynlerin kendi aralarındaki uyumu, ailenin gelir düzeyi ebeveynlerin davranışlarını besleyen ailevi unsurlardır. Aile, sahip olduğu kültürel ve sosyal sermaye ile çocuğun hayatında etkili olmaktadır. Aile ortamının olumlu olması ilk önce çocuk için önemlidir. Çocukların sosyal, psikolojik ve biyolojik gelişimlerinin sağlıklı olabilmesi için aile iklimi önemli bir belirleyicidir. Dengeli ve sağlıklı aile iletişimi, ebeveynler arasındaki uyum, dozunda kontrol, talepkarlık, kabul, sıcak ilgi, samimiyet, açık iletişimidir. Çocuğun temel bakım, beslenme, sağlık, eğitim ihtiyaçlarını öncelikle karşılayan ebeveynin, çocuğun olgunlaşması, özerkleşmesi için ihtiyacı olan olan sevgi ve ilgiyi de sağlaması önemlidir. Ailesinin çocuğa sağladığı ortam onun yetişkin yaşamının belirleyicisidir. Uyumlu sıcak bir aile ortamı, çocuğun, kendi ayakları üzerinde durabilen, problemlerle başa çıkabilme gücüne sahip, insanlarla sevgi ve güven ilişkileri kurabilen bir yetişkin olmasına yapılan bir yatırımdır. Her evde aile düzeni bu şekilde dengeli gitmemektedir. Çocuklar yetişkinlerden, bu araştırma özelinde ebeveynlerinden ihtiyacı olan sıcak ilgi ve kabulü görmeyebilmektedir. Ebeveynler farkında olarak ya da olmayarak çocuğun psikososyal gelişimini bozan davranışlar sergileyebilmektedir. Örneğin kontrolü sağlamak adına çocuklara fiziksel veya sözel cezalar vermektedirler. Çocuk doğduğu

andan itibaren her ortamda kötü muameleyle karşılaşabilmektedir. Bu araştırma, çocukların maruz kaldığı kötü muamelelerin en kötü biçimlerinden olan çocuğun istismarı ve bunun yetişkin yaşamındaki ebeveynlik davranışlarına nasıl yansıdığıyla ilgilidir. Çocuğun ihmal ve istismarı en genel anlamıyla çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen, toplumsal ve hukuksal olarak kabul edilmeyen her türlü yetişkin davranışdır (Polat, 2007). İstismara maruz kalan çocukların sosyal ilişkileri olumsuz etkilenir, ilişkilerinde agresiftir. Depresyon, alkol ve madde kullanımı, istenmeyen gebelik gibi uzun vadeli sonuçlara sebep olabilmektedir (Ezen ve Açıkgöz, 2017). Anne babanın yaşının çok genç olması, kalabalık ve çok çocuklu aileler, işsizlik, alkol veya madde kullanımı, ruhsal fiziksel hastalıklar ebeveynlerin çocuğun sosyal ve psikolojik iyi olma halini bozacak eylemlere kalkışır ya da eylemsizliklere yönelmesine sebep olabilmektedir (Gamsız Bilgin, vd., 2004). Anne babanın tutumları, çocuğun kendilik algısını ve dünyayı algılamasını, olaylar karşısındaki tepkilerini şekillendirmektedir. Yaşamın ilk altı yılındaki deneyimlerinin izleri kalıcı olmaktadır (Yavuzer, 2003) ve çocuğun maruz kalabileceği ihmal ve istismar, psikolojik travma kapsamında değerlendirilmektedir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki sorumluluğu sağlıklı nesillerin devam etmesi ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle, yetişkin yaşamına özellikle ebeveyn davranışlarına taşınacak kötü muamele deneyimlerinden çocukların korunması kuşaklar arası aktarım açısından önem taşımaktadır. Literatürde hem çocukluk dönemi travmalarını hem de çocuk yetiştirme tutumlarını inceleyen birçok araştırma mevcuttur. Bu araştırma, ebeveynlerin kendi çocukluk çağı travmatik deneyimleri ile çocuk yetiştirme tutumları ilişkisine odaklanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde çocuk yetiştirme tutumlarının çok sıklıkla bağımsız değişken olarak ele alındığı, çocuk ve ergen gruplarında algılanan anne baba tutumlarıyla çalışıldığı görülürken; ebeveyn gruplarıyla uyguladıkları çocuk yetiştirme tutumlarının ve kendi çocukluk dönemi travmatik yaşantılarının tutumlarına olan etkisinin daha sınırlı sayıda ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın, örneklem grubu ve çocuk yetiştirme tutumlarının bağımlı değişken olarak ele alınması sebebiyle sınırlı sayıda araştırma arasında referans bir çalışma olarak yerini alacağı düşünülmektedir.

Çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları, hangisinin sebep hangisinin sonuç olduğu ayırt edilemeyen bir kısır döngü halini almıştır. Ebeveyn tutumlarıyla kuşaktan kuşağa aktarılan kırılmayan bir zincir söz konusudur. Ney (1989) çocuk istismarının en trajik yönünün bir kuşaktan diğerine geçmesi olduğunu söyler. Sağlıklı nesillerin devamlılığını sağlayabilmek için ebeveynlerin travmatize edici özelliklerinden kurtulması gerekmektedir. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasında korelatif ilişkiler ve çocukluk çağı travmalarının açıklayıcılığı ve ebeveynlerin algılanan anne baba tutumları, eğitim düzeyi gibi özellikleri ile arasındaki ilişki için kurulan hipotezlerin tam anlamıyla sağlanamamıştır ve istatistiksel olarak anlamlılık tespit edilmeyen ilişkiler mevcuttur. Örneğin ebeveynlerin kendi yetiştirildikleri tutumlara sıkı sıkıya bağlı olmadıkları görülmüştür. Bu durum, ebeveynlerin çocukluk dönemlerine ait olumsuz deneyimleri yeniden işleme becerisi gösterebildiklerini düşündürmüştür. Bu anlamda, çocuğa yönelik kötü muamelelerin, olumsuz ebeveyn tutumlarının önlenmesine yönelik yapılacak çalışmalara referans olabilecek bulguların ortaya konduğu düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları İle Çocuk Yetiştirme Tutumları Bazı Değişkenlere Göre Anlamli Düzeyde Farklılık Göstermekte midir?

1.4. Alt Problemler

Araştırmanın temel problemi doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları arasında anlamlı bir düzeyde ilişki var mıdır?
2. Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları, Çocuk Yetiştirme Tutumlarını anlamlı bir düzeyde yordamakta mıdır?
3. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Ebeveynlik Rolüne göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Eğitim Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Gelir Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

6. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, çocuklukta sahip olunan aile yapısına göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

7. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocukluğun Geçtiği Yere göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

8. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Evde Şiddete Tanıklık Etme Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

9. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Evde Sık Düzeyde Alkol Kullanan Birinin Olma Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

10. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Başından Önemli Bir Yaşam Olayı Geçmiş Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

11. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Psikolojik Hastalığı Olan Ebeveyne Sahip Olma Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

12. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Kronik Hastalığa Sahip Olma Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

13. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Psikolojik Hastalığa Sahip Olma Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

14. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Annelerinin Kendisine Karşı Tutumunu Algılama Şekline göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

15. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Babalarının Kendisine Karşı Tutumunu Algılama Şekline göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.5. Denenceler

1. Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları arasında anlamlı bir düzeyde ilişki vardır.

2. Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları, Çocuk Yetiştirme Tutumlarını anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.

3. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Ebeveynlik Rolüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

4. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Eğitim Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmaktadır

5. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Gelir Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmaktadır.

6. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, çocuklukta sahip olunan aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

7. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocukluğun Geçtiği Yere göre anlamlı anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

8. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Evde Şiddete Tanıklık Etme Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

9. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Evde Sık Düzeyde Alkol Kullanan Birinin Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

10. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Başından Önemli Bir Yaşam Olayı Geçmiş Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

11. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Psikolojik Hastalığı Olan Ebeveyne Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

12. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Kronik Hastalığa Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

13. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Psikolojik Hastalığa Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

14. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Annelerinin Kendisine Karşı Tutumunu Algılama Şekline göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

15. Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Babalarının Kendisine Karşı Tutumunu Algılama Şekline göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.6. Sayıtlılar

1. Araştırmanın gönüllü olarak katılan katılımcılar, kendilerine ulaştırılan ölçme araçlarındaki maddeleri içtenlikle cevaplandırmışlardır.
2. Örneklem grubu, yeterli düzeyde evreni temsil etmektedir.
3. Araştırmanın amacına uygun özelliklere sahip ölçme araçları kullanılmıştır.

1.7. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın katılımcısı olan ebeveynler 2 ile 6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerle sınırlandırılmıştır.
2. Çocukluk çağı travmaları, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği'nin alt boyutları ile sınırlandırılmıştır.
3. Çocuk yetiştirme tutumları, Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin alt boyutları ile sınırlandırılmıştır.

1.8. Tanımlar

Psikolojik Travma: Fiziksel ve ruhsal yönlerden insan üzerinde şiddetli yaralanma etkileri bırakan, fiziksel ve psikolojik tehdit algısına yol açan yaşantılardır (Mum, 2011). İnsanın başa çıkamayacağı derecede güçsüzlük, çaresizlik hissetmesidir (Önder ve Tural, 2004).

Çocukluk Çağı Travmaları: Bireyin, 0-18 yaş arasında yani çocukluk döneminde maruz bırakıldığı istismar (cinsel, fiziksel ve duygusal) ve ihmal, bunun yanı sıra ebeveyn kaybı, ebeveynlerin ayrılığı, göç, trafik ya da iş kazaları, afetler, şiddete tanıklık etme gibi travmatik yaşantılarıdır (Herman, 2017).

Çocuk İstismarı ve İhmali: Anne- babası veya ona bakım vermekle yükümlü kimselerce çocuğa yöneltilmiş, hem toplum tarafından yasaklanmış hem de bilim otoriteleri tarafından uygunsuz ve örseleyici olduğu bildirilmiş onun gelişimine sekte vuran her türlü eylem ve eylemsizlikler, bunlardan dolayı çocuğun psikososyal yönden örselenmesi, hayatının tehlikeye girmesi halidir (Oral, vd., 2001; Taner ve Gökler, 2004).

Fiziksel İstismar: Çocukta meydana getirilen kaza dışı fiziksel yaralanmalardır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre fiziksel istismar, çocuğa yönelik olarak çocuğun fiziksel sağlığı, gelişimi ve onuru bakımından zarar görmesiyle sonuçlanan bilinçli fiziksel güç kullanımıdır (Akt., Helvacı-Çelik ve Hocaoglu, 2018).

Cinsel İstismar: Cinsel gelişimini henüz tamamlamamış bir çocuğun bir yetişkin ya da kendinden yaşça büyük başka bir çocuk tarafından tehdit, ikna, kandırma yoluyla cinsel tatmin amacıyla cinsel aktivite içinde bulundurulmasıdır (Aktepe, 2009). Çocuğun vücuduna, cinsel bölgelerine temas etmek, sözlü cinsel içerikli ifadeler, pornografik yayın izletmek, pornografik kaydını almak gibi eylemler bu kapsamda değerlendirilmektedir (Kanbur ve Akgül, 2010).

Duygusal İstismar: Çocuğun, gereksinimi olan ilgi, sevgi, bakımdan mahrum bırakılması ve bunun sonucunda psikolojik olarak zarar uğratılmasıdır (Helvacı-Çelik ve Hocaoglu, 2018). Çocuğun özelliklerinin ve yeteneklerinin sistematik olarak eleştirilmesi, sosyal ilişkilerinin kısıtlanması, ebeveynin çocuğun yaşına uygun olayan derecede olgunluk beklentisine girmesi, vb. duygusal istismar olarak değerlendirilmektedir (Güler, vd., 2002).

Fiziksel İhmal: Çocuğun beslenme, giyim, temizlik ve diğer bakım gereksinimlerinin yetersiz düzeyde karşılanması sonucunda çocuğun psikososyal gelişiminin zarar görmesidir (Kaplan, et al., 1999). Şar (1998)' e göre, çocuğun sağlık hizmetlerinden gerektiği kadar faydalandırılmaması, yalnız bırakılması, evden atılması, toksik ve diğer zarar verici maddelerden kasten korunmaması, gibi pek çok uygulama fiziksel ihmaldir (Akt., Helvacı-Çelik ve Hocaoglu, 2018).

Duygusal İhmal: Çocuğun psikolojik gereksinimlerinin yanıtlanmaması, yeterli sıcak ilgi, kabul ve şevkatin gösterilmemesi, sosyalizasyon hedeflerine uygun tutumların kazandırılmaması (Helvacı-Çelik ve Hocaoglu, 2018).

2. İLGİLİ LİTERATÜR VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları kavramlarının kuramsal temellerine ardından yurt dışında ve ülkemizde bu kavramlar üzerinde yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. İlgili Literatür

2.1.1. Çocukluk Çağı Travmaları

2.1.1.1. Travma / Psikolojik Travmaya Genel Bir Bakış: Tarihsel Gelişimi, Tanımlamalar ve Türleri

Günlük hayatta ‘travma’ terimini oldukça stresli olayları anlatmak için kullanmaktayız. Hoş olmayan bir deneyimi veya sarsıcı bir olaya maruz kalındığını belli eder. ‘*Travma*’, aynı anda bir tetikleyici, bir eylem, bir etken veya mekanizma ve bir sonuç; incelikli ama kastedilen bağlama göre anlamında önemli farklılıklar taşıyan bir kelimedir. ‘Yara’ anlamına gelen, 17. yüzyıl Yunanca kökenine uygun olarak travma kelimesi hem fiziksel yaralanmayı hem de zihinsel yaralanmayı ifade eder. ‘Psikolojik Travma’, deneyimlerden sonra meydana gelebilecek görünmez yaralar veya zihinsel yaralanmalar için kullanılabilecek şemsiye bir terimdir. Ancak travmanın nasıl tanımlanması gerektiği, yorumlama ve anlam vermedeki büyük farklılıklar sebebiyle oldukça sorunlu olmuştur (Isobel vd., 2017).

Psikoloji, psikiyatri literatürü incelendiğinde travmanın psikopatolojik sonuçlarının olabildiğini kabul etmenin kısa sürede gerçekleşmediğini görmekteyiz. Konuya tarihsel bir açıyla bakıldığında insanlığın neredeyse varoluşuyla birlikte günümüze kadar uzanan bir zaman aralığında travmanın da var olduğunu görmekteyiz. Bu da bize ilkçağlardaki vahşi hayvan saldırılarından günümüzdeki terör saldırılarına kadar geniş bir yelpazade, insanoğlunun üzücü ve sarsıcı yaşantılarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir (Özten ve Hızlı Sayar, 2015).

Travma ve etkilerine ait bulgular, Truva Savaşı’na kadar geçmişe gitmektedir; bununla birlikte psikolojik travma konusunun bilimsel olarak ele alınışı, 17. yüzyılda yaşanan büyük Londra yangınından sonradır. Yangından kurtulan S. Pepys’in, günlüğünde yangınla ilgili kabuslarından, uyku sorunlarından ve bir türlü kurtulamadığı yangına ait anılarından bahsettiği görülmüştür (Sargın ve Akdan, 2016). 18. yüzyıl ve öncesinde belli kesimlerce travmanın psikolojik etkilerinin olduğu

düşünülmemiş ve bu etkileri yaşayan insanların mental bir hastalığı olduğuna inanılmıştır. Genel inanişaya göre psikolojik sorun yaşayan kişinin ya biyolojik temelli bir hastalığı vardır ya da kişiliğinde bir sorun vardır; her iki durumda da sorunun nedeni kişinin kendisidir (Özen, 2019). 20. yüzyılın ilk yarısı da dahil travma kavramının fiziksel travma dışında kullanımı kısıtlı olmuştur (Özen, 2019). Psikanalitik literatür dışında "travma" kelimesinden genelde açık bir yara veya deri yüzeyinde şiddetli bir yırtılma anlaşıyordu; hiçbir psikolojik çağrışım yapmıyordu. Örneğin bir asker bir sefer sırasında baskıyı kaldıramadığında ya melankoli ve demans gibi majör bir mental hastalığa yenik düştüğü, ya da iklime bağlı hastalıkların yan etkilerinden rahatsız olduğu kabul ediliyordu (Jones, 2007).

19. yüzyılla birlikte, yaşanan şiddetli uzun süreli savaşların, travmanın değerlendirilme şeklini etkilediği görülmektedir. Günümüzde yapılan tanımlara benzer olanlara 19. yüzyılda yapılmaya başlandığı görülmektedir. Travma tepkilerinin, önceleri şarapnel parçalarının beyinde yarattığı hasarlardan kaynaklandığı düşünülse de şarapnel etkisi yaşamayan askerlerin de aynı tepkileri verdiği gözlemlenmiştir (Sargın ve Akdan, 2016). Yaşanan savaşlar, travma sonrasındaki belirtilerin gözlemlenebilmesi için uygun ortamlar sağlamıştır. Jacob Da Costa, *“İrritabl Kalp Üzerine”* isimli çalışmasında, Amerikan iç savaşında savaşan askerlerin çarpıntı ve göğüs ağrısı şeklindeki şikayetlerinden yola çıkarak ‘Savaş Stres Reaksiyonu’ nu tanımlamıştır. Daha sonraları bu durum, ‘Asker Kalbi’ ya da *‘Da Costa Sendromu’* olarak geçmiştir (Çögenli, 2019).

1870 yılındaki Fransa-Prusya Savaşı’nın ardından cepheden dönen askerlerin herhangi bir fiziksel bozulmaları olmadığı halde ruhsal sorunlar yaşıyor olması Psikiyatri doktorlarının ilgisini çekti (Özen, 2019). Korkunç bir olayın ardından tamamen fiziksel etkiler dışında etkileri de olabileceği hipotezi kabul görmeye başladı (Jones, 2007); daha önce herhangi bir hastalığı olmayan askerlerin savaş sonrasında tepkilerinin azaldığı, savaş sırasında yaşanan olayları tekrar yaşantıladığı gözlemlendi (Özen, 2019) ve bu hastalardaki bozukluklara *‘Travmatik Nevroz’* tanısı önerildi. Bu doktorlardan Jean-Martin Charcot ve yanında çalışan doktorlar, travmatik olaydan sonra görülen nevrotik semptomlardan kişinin yaşamının erken dönemlerinden kalma saplantılı düşüncelerin sorumlu olduğunu, demiryolu kazası veya savaş gibi bir olayın kalıtsal hastalığı olan bireylerde tetikleyici olabileceğini ileri sürdüler (Jones, 2007).

20. Yüzyılda yüksek ölümlerin yaşandığı 1. Dünya Savaşı'nda cephe savaşlarına katılan askerlerle ilgili olarak, Sargın ve Akdan (2016), ciddi oranlarda depresyon - İngiliz ordusunda, subaylarda %7-10, diğer rütbelilerde ise %3-4 oranında saptandığını aktarmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrasında görülen ve '3 Gün Şizofrenisi' olarak anılan belirtiler, önemli bir mental hastalık olarak kabul edilmiştir.

I. ve II. Dünya Savaşı boyunca muharip ülkelerin kazanma ülküsüne olan bağlılıkları psikolojik kayıpları kaçınılmaz kılmıştır. Çeşitli muharip milletler tarafından çeşitli terimler kullanıldığı görülmüştür. T.W. Salmon savaş sonrası stres tepkilerine patlayan bombaların beyne giren mermi kovarı parçalarının neden olduğunu düşünerek bu tabloya tabloya '*Shell Shock (Kovan Şoku)*' adını vermiştir (Özten ve Hızlı Sayar, 2015). İngiltere' de '*Kabuk Şoku*', Fransa'da '*Choc Commotionnel*' ve '*Choc Travmatique*', Alman doktorlar ise '*Kriegshysterie*', '*Granatkontusion (Kabuk Sarsıntısı)*' ve '*Granate xplosionsla Hmung (Patlayan Kabuk Felci)*' terimlerini kullanmışlardır (Jones, 2007). Travmanın bilimsel olarak ele alınmasında savaşlarla birlikte, meydana gelen bazı olayların da etkisi olmuştur: 1908' de meydana gelen Messina Depremi, 1907 ve 1909' da Fransa'da meydana gelen iki gemi yangını (Hacıoğlu vd., 2002). 1943'te Boston'da meydana gelen 'Coconut Gece Kulübü' yangını- etkisi olmuştur (Özten ve Hızlı Sayar, 2015). Travmaya bağlı tepkilerin sınıflandırılması ve çeşitli tanımlamalara gidilmesi 2. Dünya Savaşı sonrasıdır; 'Travma Sonrası Sendrom', 'Travma Fobi' ve 'Savaş Nevrozu gibi tanımlamalar bu yıllarda kullanılmış tanımlamalardır.

Travma kavramının psikiyatri literatürüne girmesi ve gelişimi her zaman önemli bir konu olmuştur. Bu tanımlamaların ve sınıflamaların ürünü olarak psikolojik travma, *Amerikan Psikiyatri Birliği*'nin ruhsal bozuklukları sınıflandırdığı '*Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı*'nin 1952 yılında yayımlanan ilk baskısı olan DSM-I' de '*Gross Stres Reaksiyon (Dayanılmaz Stres Reaksiyonları)*' olarak yer almıştır. Bu tanı sınıfı organik sebebi gösterilemeyen hastalıkların alt grubu olarak gösterilmiştir. Olayın savaş sırasında mı yoksa sivil hayatta mı olduğu, savaşta olsa bile patlama gibi büyük bir olaydan sonra olması ve semptomların belli bir süre içinde geçici olması kriterleri dikkati çekmektedir (APA, 1952). DSM-II , 1961-1975 yılları arasında yaşanan Vietnam Savaşı'nın etkisi altında 1968 yılında yayımlanmıştır. '*Transient Situational Disturbance (Geçici Ruhsal Bozukluk)*' olarak geçmiştir. Savaş durumuna odaklı bir tanımlama alışkanlığından kaynaklı olarak 2. Dünya Savaşı'nın

bitmiş olması sebebiyle DSM-II, travma ile ilgili yeni bir şey söylememiştir ve travma yaklaşımı büyük toplumsal olaylarla sınırlı kalmış; bireye özgü travmaya yer vermemiştir (Özen, 2019).

Burgess ve Holmstrau (1974)'te cinsel saldırı mağduru olan kadınlar için '*Tecavüz Travması Sendromu (Rape Trauma Syndrome)*' tanımını kullanmışlardır. Horowitz ve Solomon (1975) ise kuzeydoğu Asya'nın kuzeydoğusundaki gaziler için gazilerle yaptıkları çalışmaların ardından '*Gecikmiş Stres Sendromu*' nu tanımlamışlardır (Özten ve Hızlı Sayar, 2015).

1980'de hem savaşlar hem de büyük toplumsal olayların sonrasında önceden yapılmış konuyla ilgili çalışmaları yeniden değerlendirilmiş ve tramanın yıkıcı etkilerine maruz kalmış olanlar için DSM-III'te bir tanı oluşturulmuştur: Travma sonrası Stres Bozukluğu (TSSB). Travmatik olayın insanların çoğunda stres yaratacak derecede şiddetli olması, kişideki şikayetlerin en az birinin bu travmatik olayla birlikte başlama, semptomların sürekliliğinin olması gibi kriterler belirlenmiştir (Hacıoğlu vd., 2002).

DSM-III ile birlikte daha öncesinde tanımlama kategorisi birey merkezli olmaktan olgu merkezli hale gelmiştir. Normal olarak değerlendirilen bireyler için de travmatik olaylar sonrasında anormal tepkiler verebileceğine dikkat çekilmiştir (Çolak, 2010). Kriterlerin ayrıntılı olarak belirtilmemiş olması tanı kriterlerinin objektifliğini gündeme getirmiştir. Travmatik olayın insanların çocuğunda stres yaratacak seviyede olması gerektiği ile ilgili ölçütün netleşmediği düşünülmüştür (Özen, 2019). Bu nedenle 1987 'de yayımlanmış olan DSM-III R ile mevcut kriterlere 6 belirti daha eklenmiştir ve örneklendirmeler yapılmıştır (Özten ve Hızlı Sayar, 2015). Bu belirtiler; travmaya bağlı unutmalar, kaçınmacı düşünceler, gelecekle ilgili umutsuzluk, tepkisellik ve öfkedir. Travmatik olayın, insanın yaşadığı sıradan olaylardan farklı şiddette olmasına, normal insan deneyiminin ötesinde olduğuna ve kaçınma belirtilerinin varlığına vurgu yapılmıştır. Bedensel bütünlüğe karşı tehdit yaratan her türdeki olay, cinsel saldırılar, doğal afetler, her türlü kaza, zorunlu göç, savaş gibi önemli yaşam olayları travmatik sonuçlar yaratan olaylardandır. İşkence gibi olaylar daha yüksek ihtimalle TSSB ile sonuçlanırken; trafik kazası gibi olaylar da bazen TSSB' ye sebep olabilmektedir (APA, 1987).

DSM-III-R ile yapılan revizyona rağmen 1994 yılında yayımlanan DSM-IV’ te, TSSB yeniden şekillendirilmiştir. DSM- III ve DSM-III-R’de tek kriter olan travma tanımı (Kriter A: Normal insan deneyiminin ötesinde, herkes için sıkıntı yaratan bir olay), iki kriter haline gelmiştir: *Kriter A: Birey için şu iki husus birden gerçekleşmelidir: 1. Yaşadığı olayda beden bütünlüğüne dönük bir tehdit algılar. 2. Çaresizlik, aşırı derecede korku ve olağanüstü yığıya kapılmıştır. Çocuklarda ise bunların yerine duygu, düşünce ve davranışlarda gerçeklikten kopmalar, hareketlerde aşırılık meydana gelebilir.*

Daha önceki iki versiyonda travmatik olay için kullanılan ‘normal insan deneyiminin dışında olma’ ve ‘Herkes için sıkıntı yaratan bir olay olma’ kavramları tamamen dışlanmıştır. TSSB tanımlanmasında hayatı sonlandıracak ağırlıktaki hastalık, sözlü saldırılar, bireyin gelişimsel özelliklerine, tercihlerine, ters düşen cinsel deneyimler, ebeveyn kaybı gibi örseleyici olaylar da değerlendirilmiştir. A1 kriteriyle nesnel bir tanımlama yapılırken; A2 ile de travmatik olaya verilen tepkilerin öznelliği öne çıkarılmıştır DSM-IV ile gelen bir yenilik de travmaya uğrayan bireylerin yanında, travmatik olayın haberini alan ya da tanık olan bireylerin de travmatize (İkincil Travma) kabul edilmesidir ve travmatik olaylar büyük ölçekli olaylardan bireysel olaylara kaymasıdır (APA, 2005).

Psikolojik travma kavramı yolculuğunu DSM-III’ ten itibaren TSSB olarak anksiyete bozuklukları altında sınıflandırılmış halde sürdürmekteyken 2013 yılında yayımlanan DSM-V’ te artık travma ve yukarıda örneklendirilen tramatize edici olaylarla ilişkili bozukluklar kategorisinde akut stres bozukluğu ve uyum bozukluğu ile sınıflandırılmaya başlanmıştır. TSSB, burada korku temelli bir bozulma olmanın ötesinde yaşam sevincinin düşük olması, olumsuz düşünceler, öfkelenmeler, dürtüsellik, kendine dönük yıkıcı belirtileri de içerebilen bir sendrom olarak tanımlanmıştır (APA, 2014).

DSM-5’te travmatik olay tanımına netlik kazandırabilmek için kişinin olayı kendisinin yaşaması ya da dolaylı olarak etkilenmesi durumları sıralanmıştır. Buna göre, kişi aşağıda sıralanmış durumlardan biriyle ya da daha fazlasıyla dehşete kapılmasına neden olabilecek şekilde ağır yaralanma veya ölümle sonuçlanmış bir durum maruz kalmış olmalıdır veya cinsel saldırıya uğramıştır:

1. Örseleyici olaya veya olaylara kişinin kendisinin maruz kalması,

2. Meydana gelmekte olan örseleyici olaya tanık olması,

3. Yakın gördüğü birinin yaşadığı travmatik olayın haberini alması. Burada bahsedilen travmatik olay, kaba güç veya kazayla ölüm meydana gelmiş olması ya da ölüm olasılığının varlığıdır.

4. Travmatik olayın hoş olmayan yanlarına tekrar tekrar maruz kalmak. Eğer bu tekrar yaşantılama durumu, tv, ya da sinema gibi görsellerle oluyorsa bu kriter gerçekleşmiş sayılmamaktadır (APA, 2014).

DSM'nin tüm versiyonlarını yayınlayan Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) organizasyonunun yaptığı tanımlamaların dışında da literatürde yerini almış, pek çok kişi ve kuruma ait travma/psikolojik travma tanımı görmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 2004 yılı raporunda travmatik yaşantıyı, hayatın normal akışının dışında fiziksel veya psikolojik örseleyici bir etkene kısa veya uzun süreli maruz olarak tanımladı. Herman (2017), psikolojik travmayı, travmatik olay karşısında kişinin baş etmesinin mümkün olmadığı bir güç çaresiz ve güçsüz bırakılması olarak tanımlamıştır. Fischer ve Riedesser (1999)' a göre, travma sadece zararlı bir olayla özdeş ya da onunla sınırlı değildir; travma gerçek bir durum ve onun hem öznel hem de nesnel bileşenleriyle ilgilidir. Travma bir durumdaki tehdit edici faktörler ile bireysel başa çıkma yetenekleri arasındaki yaşamsal uyumsuzluktur; zaman içinde gelişimsel bir seyir izleyen boylamsal bir sosyopsikolojik süreçtir (Şar ve Öztürk, 2005).

Giller (1999)'e göre, travmatik olaylar, bir kişinin tek başına üstesinden gelemeyeceği olağan dışı stres içeren deneyimleridir. Bir olayın travmatik olup olmadığını belirleyen, kişinin öznel algısıdır. Bir olay ya da durum kişinin baş etme düzeyini aşıyorsa travmatiktir. Birey, bilişsel, duygusal ve fiziksel olarak yıpranmış hissedebilir; duygusal deneyimini entegre etmede sınırlıdır ve yaşamına, vücut bütünlüğüne ve akıl sağlığına yönelmiş bir tehditle karşı karşıyadır. Süreç, genellikle gücün kötüye kullanımı, güvenin kırılması, tuzağa düşürülmüş olma, çaresizlik, kafa karışıklığı içerir. Giller (1999)'e göre travmanın pek çok şekli olmasından, kişisel benzerlikler ve farklılıklar olmasından dolayı travmatik olayı değerlendirirken geniş düşünmek gerekmektedir. Tüm travma belirtilerini kişinin uyumunu sağlamasına yardımcı olan girişimler olarak değerlendirmek gerekmektedir. Kronik erken travma, bireyin kişiliğinin şekillenemeye başladığı zamanlarda yaşanmasından dolayı her şey

hakkındaki algılarını ve inançlarını şekillendirmektedir. Klinisyenleri en çok zorlayanlar bu nedenle çocukluktan itibaren kasıtlı tekrarlayıcı travmaya (şiddet, istismar ve ihmal) maruz kalmış olanlardır. Muazzam bir kayıp güven kaybı ve ihanet sonrasında gelişmiş ezici keder, öfke, yıkıcılık, korkudur ve kimlik duyguları istismar beklentilerine dayanmaktadır. Bu da ömür boyu sürececek güvensizliktir. Tekrarlayan çocuk istismarından kurtulan birey herhangi bir yardım ilişkisinde zarar görmeyi bekler. Travmaya verilen tepkiler ve travmadan etkilenme dereceleri açısından kişiler arasında farklılıklar olması beklendik bir durumdur; ancak çocuklukta geçirilen, insanlardan kaynaklanan, tekrarlayıcı, öngörülemeyen çok yönlü ve bakım veren kişi tarafından uygulanmış istismarın psikolojik etkileri en şiddetli olması muhtemel olandır.

Literatür incelendiğinde yukarıda örneği verilen tanımlamalarla birlikte genel kabul görmüş bazı psikolojik travma sınıflandırmalarının olduğu görülmektedir. Sınıflamalar, travmanın kaynağına göre, etkilenen kişi sayısına göre ve travmatik olayın meydana gelme sayısına göre yapılmaktadır.

Psikolojik travmaya sebep olan olaylar, kaynağına göre iki ana grupta sınıflandırılmaktadır.

1. Doğal Yollarla Oluşanlar

İnsan faktörünün rol oynamadığı, büyük ölçekli ölüm ve yaralanmalara yol açan çevresel olaylardır. Depremler, büyük yangınlar, sel baskınları, volkanik patlamalar, kasırgalar, çığ ve heyelanlardır. Bu olayların travmatik yönü, fiziksel yaralanmalar, mal kaybı ve ölüm korkusu içermesidir (Briere and Elliott, 2000).

2. İnsan Eliyle Oluşan Travmalar

Bu gruptaki travmalar iki alt başlık halinde değerlendirilmektedir.

Kasten Oluşturulan Travmalar

Savaşlar, soykırımlar, işkence, tecavüz, terör, tutukluluk uygulamaları, fiziksel saldırı, çocuk istismarı.

Kazayla Oluşan Travmalar

Uçak kazaları, otomobil kazaları, gibi çok sayıda ölümle veya yaralanma ile sonuçlanabilen olaylardan kurtulanlarda travmatik tepkiler görülebilmektedir. Çünkü bu kişiler başka insanların, çok sevdikleri birinin ölümüne tanıklık etmişlerdir; ölüm korkusunu yakından hissetmişlerdir.

Psikolojik travmaya sebep olan olaylar, meydana gelme sayısına göre iki ana grupta sınıflandırılmaktadır.

Tekil Travmalar

Ciddi kazalar, doğal afetler, şiddete tanık olmak, fiziksel ve cinsel saldırı, özgürlükten mahrum bırakılmak gibi olaylar tekil travmalardır.

Tekrarlayıcı Travmalar

Süregelmiş tecavüzler, istismar, zorbalık tekrarlayıcı travmatik olaylardır (APA, 2014).

Travmatik olaylar, normal hayatın akışının dışında durumlardır. İnsanın başına böyle olaylar seyrek de gelse, bireyin yaşamını alt üst ediyorsa bu durum travmatiktir. Sullivan, Everstine ve Everstine (2006)' e göre, travmatik olay mutlaka psikolojik örselenme yaratır. Bu nedenle travma, patolojiktir. İster doğal ister insan eliyle oluşan travmalar olsun; bu tür olaylar bazı bireyleri zorlu yaşam olayıyla baş etme becerilerini kullanamaz hale getirebilir.

Bazı kişiler travmatik olayın etkileriyle başa çıkabilirken; neden çoğu insanın, psikolojik sağlığının bozulma gösterdiği ile ilgili olarak literatürde kabul görmüş bazı görüşler mevcuttur.

Literatürde kişilerin trama sonrası tepkilere yatkınlığını açıklayan görüşler mevcuttur. '*Conservation of Resources (Güçlerin Korunumu)*' olarak adlandırılan görüşe göre, psikolojik sıkıntılarla mücadele eden bireylerin kişisel ve sosyal özellikleri (para, iş durumu, sosyal destek, aile üyeleri, kişisel eşyalar gibi) onların kaynağıdır. Bu kaynakların kaybı ya da sürdürülmesi ve ek olarak yaş, cinsiyet, travma geçmişi, travmatik olaya maruz kalma süresi, algılanan yaşam tehdidi gibi etkenler, travmatik bir olayın ardından başa çıkma becerilerini etkilemektedir (Eltan, 2019). Bir diğer görüşe göre, '*Dual Representation (İkili Tasarım)*' travmatik bir olay, iki paralel süreç ile hafızaya kodlanmıştır. Bu süreçler, durumsal erişilebilir anılar ve sözlü olarak erişilebilir paralel süreçlerdir. Sözel olarak erişilebilen anılar, olaya verilen fiziksel ve duygusal tepkilerin ayrıntılarını içeren bilinçli travma bilgisidir; aksine, durumsal erişilebilir anılar, travmatik olayın kendisine benzeyen bağlamsal ipuçlarının tetiklediği travmatik olay hakkında entegre olmayan bilgilerdir. İki hatıra arasındaki bilgi uyumsuzluğu, önceki varsayımların ihlali ve farklı duygusal işlemler nedeniyle bazen daha geniş olabilir, bu da geriye dönüşler, kabuslar ve araya giren düşünceler gibi travma sonrası tepkilerin temelini oluşturur. Üçüncü bir görüş 'Parkinson'a göre

travmatik olay öncesi, olay içi ve olay sonrası olmak üzere, önemli faktörleri üç grupta kategorize etmiştir. Olay öncesi cinsiyet, yaş, travma geçmişi ve finansal kaynaklar gibi kişisel özellikler; olay içi travmatik olayın türü, oluşan kayıp derecesi, travmatik olaya maruz kalma süresi; olay sonrası ise deneyimin yorumlanması, kayıpların boyutu, baş etme becerileri ve sosyal destek boyutunu ifade eder ve bu üç grup faktör travma tepkilerini şekillendirir travmatik tepkiler sıkıntı, yeniden deneyimleme, uyarılma, depresyon, kaygı ve TSSB olarak ortaya çıkabilmektedir (Eltan, 2019).

Bireyin kişiliği, olayın/olayların türü, süresi ve özellikleri, deneyimin birey için anlamı gibi faktörlerin etkisiyle travmatik olayın kişiler üzerindeki etkileri farklılaşmaktadır. Bremner ve Marner (1998)' e göre travmanın depresyon, hafıza bozuklukları, kronik ağrı, uyku ve yeme bozuklukları gibi patolojik etkileri; somatik güçlükler, dermatolojik bozukluklar görülebilmektedir. Duygu düzenlemede zorluk, öfke, kaygı, üzüntü ve utanç duyguları gözlemlenebilmektedir. Kendine zarar verme, davranışsal bağımlılıklar (alkol, madde, kumar gibi), görülebilmektedir (Eltan, 2019).

Greenwald (2007)' a göre, üzücü bir olayı travmatik hale getiren, travmatik olayın etkisini artıran faktörler, “olayın şiddeti”, “olayın yakınlığı”, “olayın kişisel etkisi” ve “olay sonrası etki” dir. Yaşanan olayın ciddiyeti ne kadar fazla ise kişiyi travmatize etme ihtimali o kadar fazladır. Örneğin uzun süre hastane tedavisi gerektiren bir trafik kazasının, ayakta tedaviyle atlatılan bir kazadan daha fazla travmatik tepkiye sebep olması beklenen bir durumdur. Kişinin kendi başına ya da çok yakını olan birinin başına gelen bir olay, yabancı birinin başına gelen olaydan daha fazla etkilemektedir. Olayın kişisel etkisi ile anlatılmak istenen, kişinin travma deneyimleridir. Direksiyon başındayken ağır bir trafik kazası geçiren bir kişi, daha sonra araç kullanmak istemeyebilir. Olay sonrası etki ile kastedilen ise kişinin yaşamının olay sonrasında ne derece sekteye uğradığı, yaşam biçimindeki aksamadır.

Psikolojik travma ile ilgili olarak bireysel yatkınlığın dışında başka bir boyut da travmanın bulaşıcılığı, kuşaklar arası aktarımıdır. Kellerman (2013)' na göre, travmanın kuşaklar arası aktarımının literatürdeki geçmişinin yaklaşık elli yıldır ve TSSB yaşayan ebeveynin travmasının genetik aktarımının halen açıklanamadığını ifade etmektedir; ancak son dönem araştırmalar, travmatik deneyimleri olan abaveynlerin çocuklarında TSSB'ye yatkınlık olabileceği düşünülmektedir. Kuşaklararası travma aktarımı çalışmaları özellikle 1960'lardan sonra, soykırımdan hayatta kalan ailelerin incelenmesi ile ortaya çıkmıştır. Burgess vd. (1995)' ne göre

travmatik yaşantıların, kaçınma, çaresizlik gibi uyumlu olmayan yıkıcı davranış kalıplarının gelişmesine yol açmakta, bu kalıpların da bilişsel şemalar yolu ile yetişkinliğe taşımaktadır. Bu tip yetişkinler, kendi çocuklarını yetiştirmede, bilişsel şemalar ve başka mekanizmalarla da söz konusu uyumlu olmayan kalıpları aktarabilmektedir. Dönmez (2016), Gampell (2005)' in Yahudi soykırımından kurtulanların çocukları ve onların çocukları ile yaptığı çalışmalardan sonra kullandığı 'radyoaktivite' kavramından bahsetmektedir. Buna göre, maruz kalınan şiddetin insan ruhundaki etkilerinin tıpkı, radyoaktivitenin insan bedenindeki etkileri gibi gözlenebilmektedir ve bunun izleri kuşaklar boyu aktarılabilir. Şiddete tanık olanlar da pasif alıcılar veya aktarıcılar olabilirler (Cohen, 2019).

Toplumsal travmalar, grupsal çatışmalar, etnik kimlik gibi pek çok kültürel unsurla etkileşmektedir. Çözümlemeyen travmaların kümülatif ilerleyişi ve kayıpların yaşanmasıyla travma bellek, sonraki kuşaklara geçiş yapmaktadır. Ritüeller, anma törenleri travmanın tazelenmesini sağlar. Travmanın canlanması için bireyin kendisinin travmaya maruz kalmasına gerek yoktur. Travma sonrası sessizlik bile olsa ebeveyn çocuk ilişkisi ile çocuğun dünyasına yansımaktadır (Zara, 2018). Öztürk (2016)' e göre, travma, çocuk yetiştirme tutumları aracılığıyla ebeveynlerden çocuğa öncelikle anneden kıza geçmektedir. Anne kız ilişkisi bu nedenle toplumsal açıdan önemlidir. Ebeveynle belli ölçüde çocuklarını travmatize etmeye devam etmektedirler. Şar vd. (2020)' ne göre, kültürel kargaşa, toplumun geneline yansıyan büyük stresörlerden sonra korkulu ebeveynlerin güvensiz bağlanmayla ilgili olan aşırı kontrol uygulamaları nedeniyle travma kuşaklar arası bulaş gösterebilmektedir.

2.1.1.2. Çocukluk Çağı Travmalarına Genel Bir Bakış: Tarihsel Gelişimi, Tanımlamalar

Tarihsel bir bakış açısıyla bakıldığında çocuk istismarının, çocuğa yönelik kötü muamelenin eski çağlara kadar dayandığı görülmektedir. Eski çağlarda çocukların mal gibi değerlendirilip kötü muameleye uğradığı, katledildiği, köle olarak satıldığı görülmektedir. Roma'da kanunların babalara çocuklarını para karşılığı satma, öldürme, terk etme konularında izin vermesi; İslamiyet öncesi Arap toplumlarında kız çocuklarının utanç sebebi olarak düşünülüp diri diri toprağa gömülmesi; Çin, Hindistan, Peru gibi bazı doğu ülkelerinde bebeklerin nehre atılarak su üzerinde kalmayı başaranların yaşamaya hak kazandıklarının, başaramayanların ise ölmeyi hak

ettiklerinin düşünülmesi çocuğa kötü karşı kötü muamelenin geçmiş örneklerindendir (Polat, 2007).

Çocukların fiziksel ve cinsel istismarına ilk olarak dikkatleri çeken 1860 yılında dövülerek öldürülen çocuklarla yaptığı otopsi incelemesiyle Fransız Adli Tıp Profesörü Tardieu olmuştur. 20. yüzyılda yaşanan büyük savaşlar sonrasında, ebeveyn kaybı yaşayan, şiddetin mağduru ya da tanığı olmuş, göç etmek zorunda kalmış ve beslenme, bakım görme gibi temel yaşam haklarından mahrum kalmış pek çok çocuk ortaya çıkmıştır. Çocuk istismarıyla ilgili ilk psikopatolojik kayıtlar savaş sonrasında kayıp yaşayan ve toplama kamplarından kurtulmuş çocuklarda fark edilen ruhsal tepkilerin incelenmesiyle oluşmuştur (Zoroğlu vd., 2001). Tardieu'nun çalışmaları, döneminde tıp camiasında yeterince desteklenmemiştir. ABD'de travmatize çocukların bilgileri bu bilim adamından yaklaşık yüz yıl sonra verilmeye başlanmıştır (Yıldırım ve Ulukol, 2021). Ruhsal travma kavramının tarihindeki önemli bir kavram olan, agresörle identifikasyon, Ferenczi (1932) tarafından ortaya atılmıştır. Ferenczi, çocuğun, onu cinsel olarak istismar eden yetişkinle karşı karşıya geldiğinde ciddi bir çaresizlik ve korku yaşadığını, bu durumda bir savunma olarak, istismarcısı ile özdeşim kurma yoluna gittiğini belirtmiştir. Bu özdeşim çocuğun, karşı taraftaki istismarcının suçluluğunu içe almasıdır (Cohen, 2019). 1946 yılında Dr. Caffey, uzun kemik ve kosta kırıkları ve subdural hematoma (kafa travmasıyla oluşan kanama) istismar ile ilişkilendirmiştir (Yıldırım ve Ulukol, 2021). Kempe ve arkadaşları, 1962 yılında, çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin özellikle anne ve babanın çocuğa yönelik şiddet eylemlerini ve bunun sonucunda oluşmuş lezyonları ifade etmek için 'Hırpalanmış Çocuk Sendromu (Battered Child Syndrome)' terimini kullandılar. Daha sonra 1964 yılında Fontana, duygusal yoksunluk ve ihmali de kapsayan 'Kötü Muamele (Maltreatment)' tanımlamasını yapmıştır (Polat, 2007). 1972 yılında Caffey ark., 1-6 aylık bebeklerin kollarından tutulup sarsılmasıyla kaslarının gelişmemesi sonucu oluşan bir sendrom olan 'Dövülmüş Bebek Sendromu' nu tanımlamıştır. Ruh sağlığı çalışanlarının bu konuda yaptığı incelemelerle toplumda bir farkındalık oluşmuş ve 1974'te Amerika Birleşik Devletleri'nde "Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme ve Tedavi Yasası" çıkarılmıştır. Devam eden süreçte konuyla ilgili en önemli gelişme Türkiye de dahil 197 ülke tarafından benimsenen ve 1989'da Birleşmiş Milletlerce kabul edilen 'Çocuk Hakları Sözleşmesi' dir. Sözleşmenin 19. Maddesi gereğince sözleşmeyi imzalayan devletler çocuğun; ebeveynleri veya bakımını

üstlenen biri tarafından fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde engelleyecek ihmal ve istismar gibi her türlü kötü muameleye karşı korumak yükümlülüğü altına girmiştir (Erdem-Direk, 2021).

Günümüzde istismar, farklı disiplinler arası değerlendirilen ve çalışılan bir konudur. Sağlık, hukuk, sosyoloji ve psikoloji alanlarına ait yaklaşımların tümü istismar konusunun en temel boyutlarını oluşturmaktadır. Literatür incelendiğinde dikkati çeken tanımlamaların hepsinde araştırmacıların kendi çalışma konularına ve bakış açısına göre yaklaştıkları görülmektedir. Bu farklı yaklaşımlardan kaynaklı olarak bir tanım sorunu yaşanmaktadır.

Yurtiçi literatürdeki ilk dikkati çeken istismar ve ihmal tanımlarından biri Polat (1970)'a aittir. İstismar, çocukla, ona bakım veren kişi arasında, çocuğun fiziksel veya gelişimsel özelliklerini zedelemeye yönelik kasıtlı olarak yaratılan eylem ya da eylemsizliktir (Polat, 2007). Garbarino ve Gilliam'a göre, çocuk istismarı ve ihmali, anne-baba veya çocuğa bakan diğer kişi(ler) tarafından toplumsal kabullere ve bilimsel görüşlere aykırı şekilde çocukların sağlığı açısından uygunsuz veya zararlı eylemlerde bulunulması veya çocukların psikolojik ve fiziksel sağlığı açısından yapılması gerekenlerin yapılmamasıdır (Polat, 2007). Çocuk istismarı; ebeveyn veya bakım veren kişiler ve yabancı kişiler tarafından gerçekleştirilen, çocuğa zarar veren, çocuğun gelişimini engelleyen her türlü kötü muamele olarak nitelendirilmektedir (Tıraşçı ve Gören, 2007). Çocuğun baş edemeyeceği, baş etme becerilerini zorladığı için üzerinde sosyal ve psikolojik yapısı açıdan derin izler bırakan ve 0 ile 18 yaş arasında meydana gelen ihmal yaşantıları çocukluk çağı travmaları olarak tanımlanmaktadır (Herman, 2017).

Literatürde yer alan ve tüm boyutlarıyla çocuk istismarını değerlendiren daha geniş kapsamlı bir tanıma göre, 18 yaşından küçük çocuğun, bakım veren kişi veya kişiler tarafından bilinçli olarak yapılan zarar verici davranışa maruz kalması çocuğun istismarıdır. Bu davranışın fiziksel ve psikolojik ve sosyal gelişimini zedeleyici, toplumsal kabulü olmayan bir davranış olması gerekmektedir (Öztürk, 2003).

Çocuk ihmali, ebeveynlerin veya bakım veren kişilerin, çocuğun beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlık ve sevgi gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucunda çocuğun gelişiminin zarar görmesi olarak tanımlanmaktadır (Butchart and Harvey, 2006).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 1985 yılında yaptığı çalışmayla, literatürde karşımıza çıkan farklı tanımları kapsayan (bölümün devamında örnekleri verilen) bir tanımlama yapma yoluna gitmiştir. Bu tanıma göre, “Çocuğun sağlığını, fizik gelişimini, psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplumu veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar” çocuk istismarı olarak kabul edilir (WHO, 2002). Bu tanıma göre, çocuğun maruz kaldığı davranışın anlamını bilmesi, onun da istismar olarak algılaması veya yetişkinin de bilinçli olarak yapması şartı yoktur. (Polat, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), çocuk ihmalini, ebeveyn veya bakım veren kişinin çocuğun eğitim, sağlık, barınma, beslenme ve güvenli ortamın sağlanması gibi temel ihtiyaçlarını sağlayamaması olarak tanımlamaktadır (WHO, 1999).

Çocuğun büyüme ve gelişmesini olumsuz yönde engelleyen her türlü davranış çocuk istismarıdır. Bu tip davranışlar, iki değişkene bağlıdır. Birincisi, bu kabul görmeyen davranışların kültürler arasında farklılıklar göstermesi; ikincisi ise aynı kültürde zaman içerisinde değişiklikler göstermesidir (Polat, 2007). Çocuk istismarını belirlemeye yönelik tüm yaklaşımlardaki ortak noktalar, tekrarlayıcılık, kasıtlılık, çocuğun fiziksel, zihinsel, ve sosyal açıdan ötelenmiş olmasıdır (Aral, 2001). Çocuk istismarında temel belirleyici özellik insan eyleminden insan eliyle yaratılan bir travma olmasıdır. Bu kapsamdaki yetişkin davranışları örseleyici olmasının da ötesinde yasaklanmıştır (Polat, 2007)

Şar (1998)’ a göre, ihmal, çocuğun bakımından sorumlu kişi veya kişilerin bununla ilgili görevlerini yerine getirmekte eksiklik gösterdikleri anlamına gelmektedir. Bunun, anne ya da babanın ebeveynlik rollerini yerine getirmedeki yetersizliklerinden ileri gelmesi muhtemeldir. Bunun dışında bu kişilerin madde bağımlılığı, psikolojik bozukluk, suçluluk gibi sorunlar nedeniyle hayatın normal akışından kopmuş olmaları da çocuğun ihmal mağduru olmasına yol açabilmektedir. Diğer bir durum da ihmalin, çocuğun fiziksel ya da cinsel olarak istismarıyla ortaya çıkmış olmasıdır. Cinsel ve fiziksel istismar, çocuğa yönelik kötü muamele türleri arasında öne çıkmış olsa da çocuk ihmali giderek önem kazanmaktadır. Pek çok nitel araştırmada, ihmalin psikopatoloji ile ilişkisi gösterilmektedir. Birçok vakada çocukluk çağı cinsel istismarı, çocuğun ihmal edildiği ortamlarda gerçekleşmektedir. Johnson vd. (2017), gıda güvensizliği yaşayanın (yeterli besleyici gıdaya erişimde belirsizlik ya da sınırlılık hali) obezite ile ilişkisini gösteren araştırmalar olduğunu

ifade etmektedirler. Gıda güvensizliği ve anne kaynaklı stres yaşanan evlerdeki çocukların aşırı kilolu olma riski vardır. İhmalin çocukların sağlığını doğrudan bozma ve bunun kötü sonuçlarının yetişkin yaşama taşınma olasılığı yüksektir. İhmalin yetişkin sağlık durumunu açıklama gücü fiziksel istismar ve cinsel istismara göre daha yüksektir.

İstismar olgusunun aktif bir davranış şekli olması, ihmalin ise pasif olması bu iki olguyu ayıran temel farktır (Kara vd., 2004). Uyum güçlüğü çeken, sağlık problemleri olan özellikle büyüme geriliği olan, eğitim gereksinimleri karşılanmayan çocuklar ihmal açısından riskli olarak değerlendirilmelidir (Tıraşçı ve Gören, 2007). Çocuğa yönelik kötü muamelenin birçok biçimi sıklıkla bir arada görülmekte ve bunların %70'ine ihmal de eşlik etmektedir (Yıldırım ve Ulukol, 2021). Küçük çocuklarda yapılan istismar çalışmaları, fiziksel istismar ile duygusal istismarın birlikte ortaya çıkma eğiliminde olduğunu göstermiştir (Claussen and Crittenden, 1994).

İhmal ve istismarın her ikisini de yaşayan çocuklarda ihmal, istismar deneyiminden önce başlamışsa çocuğun duygu ve düşüncelerindeki bozucu etki daha da büyükmektedir. Bütün çocuklarda mutlaka İstismar ile ihmalin birleşimi, bunlardan sadece birine maruz kalmaktan daha büyük etki yaratır. Bunun ötesinde ilk önce ihmale uğrayanlar daha çok zarar görür. İhmal gören çocuklar daha kolay yaralanır. İhmal, çocuğun istismara karşı hassasiyetini ve savunmasızlığını artırmaktadır. İhmal, çocuğun benlik algısı ve geleceğe bakış açısı üzerinde daha bozucu bir etkiye sahiptir. Dennis (1973) ve Bowlby (1969)' nin ilk çalışmaları ihmalin bebeklikteki gelişimi, bağlanmayı etkilediğini göstermiştir (Ney vd., 1993).

Kötü muamele gören okul çağındaki çocuklar ve ergenler çok çeşitli sosyal ve duygusal sorunlar yaşamalarına rağmen, kötü muamelenin türü ile sonuç arasındaki ilişki, çocukların aynı tür ve şiddette kötü muameleye maruz kalıp kalmadıkları da net değildir. Fiziksel yaralanma, psikolojik reddedilme gibi genel kötü muamele eylemlerini her yaştaki çocuk tarafından deneyimlenebilse de, çocukların maruz kaldığı kötü muamele davranışının hem belirli biçimleri hem de çocuklar üzerindeki etkileri gelişimin bir fonksiyonu olarak değişebilmektedir. Bedenen küçük olmaları ve kısmen bağımlı olmaları sebebiyle küçük çocukların fiziksel istismar ve fiziksel ihmale uğramaları daha yüksek olasılıklıdır (Claussen and Crittenden, 1994). İhmale maruz kalan çocuklarda yaralanma, zehirlenme, çok sık hastalanma, hastalıkların

ebeveyn tarafından ihmal edilmesi sonucunda yetersiz tedavi sorunları görülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalara göre, bir yıl içerisinde yaşanan çocuk ölümlerinin yaklaşık %50'si çocuk ihmalinden kaynaklanmaktadır (Dubowitz, Giardino ve Gustavson, 2000). Ebeveynlerin büyük çocuklarına fiziksel ceza kullanmaktan kaçınmaları sebebiyle de ergenlerin duygusal istismara uğramaları daha olasıdır. İhmal sosyal ve duygusal gelişim açısından bebeklerde daha fazla zararlı etkiye sahiptir (Claussen and Crittenden, 1994).

Her çocuk, az ya da çok stres verici olay yaşayabilir. Psikolojik travma gelen olarak ele alınırken de ifade edildiği gibi her üzücü olay travmaya dönüşmemektedir. Her yaş, cinsiyet, ırk, etnik grup ve sosyo-ekonomik düzeyden bazı çocukların kötü muameleye maruz kalmalarını kolaylaştıran bazı faktörlerden bahsetmek mümkündür. Burada sadece çocuğun bireysel özelliklerine odaklanmayıp çevresel stresörleri de ortaya koymak çocukluk travmasını anlamak açısından önemlidir. Bazı çocukları travmaya yatkın hale getiren faktörler üç grupta değerlendirilebilmektedir (Demirkapı, 2013).

Ebeveyn Özellikleri : Psikolojik ya da kronik hastalığa sahip olma, çocuk gelişimiyle ilgili bilgi ve değerler, eğitim düzeyi ve finansal gelirindeki düşüklük çocukta gerçekçi olmayan beklentiler, çocuk yetiştirme tutumlarının olumsuz olması, gibi.

Ailenin Özellikleri: Düşük SED, tek ebeveyn olma, kalabalık aile, sosyal yaşamdan soyutlanmış olma, eşler arası uyum problemleri, gibi.

Çocuğun Özellikleri: Yaşının küçüklüğü, zor veya kolay çocuk olarak nitelendirilme, sağlık ve eğitim problemleri, gibi (Demirkapı, 2013).

2.1.1.3. Çocukluk Çağı Travmalarının Türleri ve Çocuk Üzerine Etkileri

Çocukluk çağı travmatik yaşantıları, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından istismar başlığı altında incelenmiş, ihmal de istismar olarak kabul edilmiştir ve çocuğa yönelik kötü muamele dört grupta değerlendirilmiştir. Bunlar : 1. Fiziksel İstismar 2. Duygusal İstismar 3, Cinsel İstismar 4. İhmal (WHO, 2006).

Bu araştırma kapsamında, Çocukluk Çağı Travmaları, veri toplama aracı olarak kullanılan Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinin alt boyutları dikkate alınarak altı grupta sınıflandırılmıştır. Bunlar;

1. Fiziksel İstismar,
2. Duygusal İstismar,

3. Cinsel İstismar,
4. Fiziksel İhmal,
5. Duygusal İhmal ve
6. Aşırı Kontrol (Şar vd., 2020).

Fiziksel istismar

Fiziksel istismar, 18 yaşından küçük olan çocuğun ebeveyni veya bakımından sorumlu kişi tarafından sağlığını olumsuz yönde etkileyecek şekilde fiziksel hasara uğraması ve yaralanmasıdır. Çocuğa elle veya nesneyle vurulması, yakılması, itilmesi, sarsılması, bıçaklanması ve ısırılması fiziksel istismarın örnekleridir (Aktay, 2020). Kabaca çocuğun kaza dışı yaralanmasıdır (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). En sık dövme şeklinde, daha seyrek olarak ise yanık, kesik, zehirlenme ve boğulma şeklinde görülmektedir (Aydoğan-Arslan, 2017).

Çocuğa uygulanan şiddeti normalleştirerek bir disiplin aracı olarak kullanmak pek çok ailenin temel sorunudur. Bu ailelerin çocukları sürekli olarak fiziksel şiddete ve duygusal şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Bunun sonucunda da çocuğun psikolojik ve sosyal sağlığı ciddi anlamda zarar görmektedir.

Fiziksel istismara uğrayan çocukların yaklaşık üçte ikisi 0-3 yaş arasındadır. Yaşının büyümesiyle çocuğun mağduriyeti azalma gösterse de 12 ile 16 yaşları arasında yeniden yükseldiği görülmektedir (Aydoğan-Arslan, 2017). Fiziksel istismar açısından belirgin cinsiyet farkı bulunmadığı belirtilmiş olsa da ergenlik çağındaki kızların daha çok fiziksel istismara uğradığı (Taner ve Gökler, 2004); aile içinde çocuklara daha çok anneleri tarafından şiddet uygulandığı, çocukluğunda istismar öyküsü bulunan annelerin fiziksel istismarda bulunma oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Kutlu vd., 2007). Çocuklarını fiziksel olarak örseleyen anne ve babaların, çocuktan beklentileri yüksek ve empati düzeylerinin düşük, bununla birlikte anne, baba ve çocuk bağlanma ilişkisinin genellikle bozulmuş olduğu bildirilmektedir (Arman, 2007).

Fiziksel istismara uğramış çocukların sosyal ilişkilerindeki işlevsizlik dikkati çekmektedir. Bu çocuklar yakın ilişki kurmakta güçlük gösterirler; kurdukları sosyal ilişkiler, duygusal yoğunluğu az, yoğun öfke ve istismar davranışı içeren ilişkileridir (Kaplan vd., 1999).

Litaratürde incelemelerinde spesifik iki fiziksel istismar uygulaması olarak sıklıkla karşımıza ‘*Sarsılmış Bebek Sendromu (Shaken Baby Syndrome)*’ ve ‘*Munchausen By Proxy Sendromu*’ çıkmaktadır. *Sarsılmış Bebek Sendromu (SBS)*, bebeğin ilk aylarda sık olan ağlama krizlerinin ebeveynde oluşturduğu hayal kırıklığı ve kızgınlık sonucu bebeği sarsmasıyla ortaya çıkan ve bebekte kafa içi kanama, göz dibi kanaması ve beyin hasarı gibi ciddi sağlık sorunları yaratabilen, hatta ölümle sonuçlanabilen bir durumdur (İnce, vd., 2014). Sıklıkla 3 yaş altın bebeklerde görülmek ve 1 yaşın altındaki bebekler daha fazla etkilenmektedir. Bebeklerin %20’si travmayı izleyen ilk birkaç günde kaybedilmektedir. Kurtulanların çoğu ise hayatlarına öğrenme güçlüğü, davranış sorunları, gelişimsel gerilik paraliz ve görme kaybı gibi sorunlarla devam etmektedir (Ulukol, 2008). *Munchausen By Proxy Sendromu (MBPS)*, spesifik bir çocuk istismarı şeklidir. Munchausen sendromu adını 18. yy.’da yaşamış, savaştan döndükten sonra hastalık öyküleri uydurarak kendisine gereksiz tıbbi müdahaleler yapılmasına izin veren Baron Karl von Munchausen’den almaktadır. İlk kez 1977’ de Meadow tarafından tanımlanmıştır. Aile ya da bakmakla yükümlü kişi, çocukta bir hastalık varmış gibi yapmakta ya da hastalık yaratmakta ve hasta çocuğu doktora götürmektedir. Laboratuvar testleri, hastalığın gerçek sebebi değişmekte ya da tedavi nedeniyle yaralar oluşmaktadır ve bazı olgularda anne doğrudan zararlı eyleme sebep olabilmektedir (zehirleme, ilaç verme gibi). Bu istismara maruz kalan çocukların yaş aralığı genelde ilk birkaç hafta ile 11 yaştır. Ortalama tanı yaşı 3-4 yaşlar ve ölüm oranı ise %9-10’dur (Eşiyok ve Hancı, 2001).

Cinsel İstismar

Cinsel istismar, gelişimsel olarak olgunlaşmamış çocuk ya da ergenin, bir erişkinin cinsel ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak amacıyla (Polat, 2007; Topbaş, 2004) yaş ve gelişim basamağı nedeniyle tam olarak anlayamadığı, bilgilendirilerek rıza gösterme yetisine sahip olmadığı, sosyal tabu ve aile rollerini çiğneyen bir cinsel aktivitede yer almasıdır (Yılmaz, 2009). Çocuklar, erişkinler tarafından olduğu gibi kendilerinden birkaç yaş büyük çocuklar tarafından, yaşlarına veya gelişim aşamalarına bağlı olarak, üzerlerinde sorumluluk, güven veya güç pozisyonunun kullanılması ile cinsel olarak istismara uğrayabilirler. Literatür incelendiğinde istismar uygulayan taraf ile mağdur olan çocuk arasında en az 5 yaş fark olması (Cohen, 2019), en az 6 yaş fark olması gerektiğini (Ceyhan, 2021; Tıraşçı ve Gören, 2007) gerektiğini belirten yayınlar mevcuttur.

Çocukla cinsel ilişkinin gerçekleştirilmesi, çocuğun cinsel organlarına dokunulması, cinsellik içeren sözlerin kullanılması, yetişkinin cinsel organını dokunmasının istenmesi, çocuğun pornografide ya da fuhuşta kullanılması, pornografik görüntülere maruz bırakılması ve teşhircilik cinsel istismar kapsamındadır (Green, 1996). Cinsel öneri, seksi konuşma ve yorumlarda bulunma, pornografik film seyrettirme, teşhircilik, röntgencilik, vb. temas içermeyen cinsel istismar davranışlarıdır (Yılmaz, 2009). Aile içinde yaşanan cinsel istismar '*Ensest*'tir. Çocuğun annesi, babası ya da akrabaları; bakımından, sağlığından sorumlu aile üyeleri ve akrabaları tarafından istismarı, en ağır istismar türüdür ki bu tüm yaşamı boyunca izini taşıyacağı ağır yaralar alması anlamına gelmektedir (Polat, 2007).

Dünyada cinsel istismara en çok çocuklar ve kadınlar maruz kalmaktadır (Aktay, 2020). Bununla birlikte, cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının olumsuz aile koşullarından ve işlevsiz ebeveynlikten daha fazla etkilendiğini gösteren araştırmalar mevcuttur. Bu, çocuk istismarının dinamiklerini anlamada daha işlevseldir. İstismar açısından risk grubunda olmada çocuğun bireysel özelliklerinden daha çok çevresel koşulların etkili olduğuna dair bulgular artmaktadır (Öztürk, 2021). Cinsel istismar yaş, sosyoekonomik düzey, coğrafi konum fark etmeksizin her toplumda görülmektedir (Aktay, 2020).

Cinsel istismar yıllarca sürebildiği halde gerçek sayıların bilinmezliği halen devam etmektedir. Yates 1990 yılında gerçek olguların sadece %15'inin bilindiğini ifade etmiştir (Akt. Taner ve Gökler, 2004). Genel olarak işlevselliği bozulmuş ailelerde (baskın, katı ebeveyn tutumu, cinsel sorunlar yaşayan ebeveynler, sosyal izolasyon içindeki aileler, rol karmaşalarının yaşandığı aileler, alkol ve madde kullanımının söz konusu olduğu aileler ,vb) daha sık rastlandığı görülmektedir (Canat, 1994; Green, 1996). Erken çocukluk döneminde yaşanan cinsel istismarın sebep olduğu travma, yaşamın çok uzun bir dönemine yayılmakta; karmaşık duygusal, davranışsal ve sosyal pek çok problemin dayanağını oluşturur. Bastırılmaya çalışılmış, inkâr edilmiş ve çok çaba harcayarak unutulmaya çalışılmış çocukluk dönemine ait cinsel istismar yaşantıları, yetişkinlikte de kişinin bedensel, ruhsal ve sosyal uyumunu ve yaşamını olumsuz bir biçimde etkilemeye devam eder (Zara-Page, 2004). Tyler (2002), çocukların cinsel istismarının sosyal ve duygusal sonuçlarını ortaya koyan 41 makaleyi incelemiş ve sonuç olarak intihar, madde kullanımı, çeteye üye olma, gebe kalma, kaçma, travma sonrası stres bozukluğu, riskli cinsel davranışlar, davranış problemlerinin ortaya çıktığını açıklamıştır.

Duygusal İstismar

Çocukların en fazla maruz kaldıkları kötü muamele türlerindendir. Ebeveynlerin aşırı olgunluk beklentisi içinde olmaları ve psikolojik kontrole dayalı tutumları ve saldırganca davranışları vardır (WHO, 2002). Çocuğun özelliklerinin sürekli olarak eleştirilmesi, sosyal açıdan izole edilmiş olması, sevgisiz ve ilgisiz bırakılması sosyal ilişkiden yoksun bırakılması, sosyal açıdan ağır zararlar verme veya terk etme ile tehdit edilmesi, ebeveynlerin aşırı talepkar olması, gibi uygulamalar duygusal istismardır (Topbaş, 2004). Shull (1999)' a göre, çocuğa yönelik kötü davranışlar içerisinde fiziksel ve cinsel istismar dışında kalan her şeye kısaca duygusal istismar demek mümkündür. Çocuğa dayak ve cinsel temas olmaksızın yapılan her türlü gaddarlık duygusal istismardır.

Amerikan Çocuk İstismarı Birliği (American Professional Society on the Abuse of Children, APSAC) (1995), duygusal istismarı, psikolojik örselenme, ebeveynin tekrarlayan davranış örüntüleri sebebiyle çocuğun kendini değersiz, sevilmez, yetersiz, istenilmeyen, tehlikede veya sadece başkalarının ihtiyaçlarını karşıladığı sürece değerli olarak algılamasına sebep olması olarak tanımlamaktadır.

Amerikan Çocuk İstismarı Birliği'ne göre altı tür duygusal istismarla karşılaşmaktayız: Reddedilme, çocuğa duygusal anlamı olan dönütler vermeme, korkutulma, üzerinden kazanç elde edilmesi, psikolojik, eğitsel ve fiziksel sağlığıyla ilgili ihtiyaçlarının karşılanmaması ve sosyal ilişkilerden yoksun bırakılması (APSAC, 1995). Finkelhor ve Korbin (1988), duygusal istismar uygulamalarına 'yetişkinleştirme' yi eklemişlerdir. Bu kavram, yetişkinlerin, çocuğun gelişimsel kapasitesinin çok üzerinde bir beklentiye sahip olma hallerini iade etmektedir. Shull (1999) da buna benze bir gruplandırma yapmaktadır. Ona göre duygusal istismar olarak kabul edilen davranışlar altı gruba ayrılır: 'reddetme', 'aşağılama', 'tek başına bırakma', 'suça yöneltme', 'kendi çıkarına kullanma', 'vaktinden önce yetişkin rolüne sokma'.

Duygusal istismar, tek başına görülebileceği gibi, diğer istismar türleriyle birlikte görülebilmektedir (Claussen and Crittenden, 1991). Pek çok durumda, küçük çocuk ve ergenlerde duygusal istismar ile duygusal istismar bir arada görülmektedir. Sosyal duygusal gelişim üzerindeki olumsuz sonuçları açısından karşılaştırıldığında duygusal istismarın olumsuz sonuçlar üzerinde daha etkili olduğu görülmektedir

(Crittenden vd., 1994). Fiziksel ve cinsel istismar olgularının çoğunda duygusal istismar ve ihmal de bulunmaktadır (Şahiner vd., 2001).

Bu tür davranışlara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik geliştirme, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuz ve saldırgan davranışlarda bulunma gibi durumlar ortaya çıkabilir. Bunların yanı sıra duygusal istismar, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişmelerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çocuklarda normal zihinsel kapasite olmasına karşın, öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar görülmektedir (Tıraşçı ve Gören, 2007). Duygusal istismarın çocuk üzerine spesifik etkilerini belirlemek oldukça güçtür; bu etkilerin çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemine göre değişiklik gösterebilmektedir (Öztürk, 2003). Duygusal istismar sınırsız olarak her yaşta görülebilmektedir (Demirkapı, 2013). Ayrıca diğer istismar türlerinin eşlikçisi olması nedeniyle tablonun durumu değişebilmektedir. Genel olarak diğer istismar türlerinin çocuk etkileri ile paralellik gösterdiği söylenebilir (Öztürk, 2003). Cinsel istismara uğrayan çocukların kişiler arası ilişki kurma ve sosyal ilişkileri sürdürebilme becerilerinde kayıplar oluşmaktadır. İlişki kurmaktan kaçınma ya da aşırı yakınlık duyma, fazla beklentili ve kontrol edici ilişki kurma gözlenmektedir. Her iki yaklaşım da sosyal ilişkiler kurup sürdürme açısından işlevsizdir; bu nedenle de genellikle yalnızlık kaçınılmaz son olmaktadır (Taner ve Gökler, 2004).

Fiziksel İhmal

Ebeveynlerin çocuğun beslenme, sağlık, giyinme gibi ihtiyaçlarını gidermekte yetersizlik ya da yoksunluk fiziksel ihmal olarak adlandırılmaktadır (Kepenkçi, 2001). Çocuğun yaşına uygun beslenmemesi, sağlık hizmetinin verilmemesi, sahip olduğu hastalığın ya da yaralanmasının önemsenmemesi, evden kovulması, yalnız bırakılması, terk edilmesi, temiz bir şekilde giydirilmemesi fiziksel ihmal kapsamında değerlendirilmektedir (Bozdemir, 2015).

Çocuklarda diş çürükleri, ter kokusu, yetersiz beslenme, büyüme hızı geriliği, yaşlılarından bilişsel düzeyde geri kalma gibi bulgular fiziksel ihmalin belirtisi olarak görülmektedir. Ebeveyn, çocuğuyla ilgili olarak doktor önerilerine uymayarak çocuğun sağlığını ihmal etmektedir. Fiziksel ihmal, çocuğun olumsuz sağlık tutumları geliştirmesine yol açabilmektedir. Yetiştirme yurtlarında kalan 2-17 yaşları arasında 662 çocuğu araştıran Garland ve ark., çocukların gördükleri kötü muamelenin ruh

sağlığı hizmetinden yararlanma istekleri üzerinde etkilerini ortaya koymuştur. Bulgular, korunma altına alınmadan önce ihmal edilme ve bakım veren yoksunluğu gibi pasif türden kötü muameleye maruz kalan çocukların, cinsel ve fiziksel istismar gibi etken türden kötü muameleye maruz kalanlara göre ruh sağlığı hizmetlerinden daha az yararlandıklarını göstermiştir. Kötü muamele gören çocukların sağlık hizmetlerine karşı bu olumsuz tutumu çocukların yaşadığı ruh sağlığı sorununun şiddetinden ise etkilenmemektedir (Öztürk, 2021).

Fiziksel ihmalin özel bir türü de henüz doğmamış bebeğin ihmali. Annenin gebelikte ilaç, alkol, sigara gibi zararlı maddeler kullanması, yetersiz beslenmesi, doğum öncesi tıbbi bakımı almaması bu bebeğin anne karnındaki gelişimi kadar ilerideki sağlığını da etkileyecektir (Acehan vd., 2013). Fiziksel ihmalin derecesi ile çocuğun semptomatolojiyi içselleştirmesi ve içe kapanık davranışları ile ilişkilidir (Tood Manly, 2011).

Duygusal İhmal

Duygusal ihmal, çocuğun gelişimi için önemli olan ilgi, sevgi ve yakınlığın gösterilmemesi, duygusal yoksunluk yaşatılması, çocuğun davranışlarına kayıtsız kalınmaması, çocuğu aşağılama ve ebeveynlerin çocuğun önünde birbirlerini örseleyen davranışlar sergilemeleri gibi davranışları kapsamaktadır (Taner ve Gökler, 2004). Çocuğun yeteneklerini desteklememe, olumlu ya da olumsuz davranışlarına kayıtsız kalma, şefkat göstermeme, sosyal kaynakları ile bağlantısını engelleme ya da sınırlama, başarı ve başarısızlıklarının görmezden gelme, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıkların kullanımına izin verilmesi duygusal ihmal kapsamında en sık karşılaşılan durumlardandır (Gedik, 2021). Bu yaşantılar bilinç ve hafızada kalıcı ve derin değişiklikler meydana getirmektedir (Herman, 2017).

Duygusal ihmale maruz kalan yani, ilgi ve sevgi gösterilmeyen, çok erken yaşta bulunduğu ortamda kendi sorunlarıyla yalnız bırakılan ve bu sorunların üstesinden kendisinin gelmesi beklenen çocuklar, kendinden emin olmayarak yetişir; çoğu zaman evden kaçma eğilimi gösterebilirler (Yaşar ve Gültekin-Akduman, 2007)

Aşırı Kontrol

Çocuğa bakım verenler tarafından uygulanan aşırı kontrol, gelişimsel olarak travmatik sonuçlara yol açabilmektedir. Ebeveynlerin çocuk faaliyetlerine aşırı derecede dahil oldukları olumsuz ebeveyn davranışlarıdır. Özellikle kültürel kargaşa,

doğal afet ve toplumun genelinde hissedilebilecek nitelikteki baskıların ardından korkulu ebeveynler tarafından uygulanan aşırı kontrol artar ve bu da TSSB riskini artırır. Çocukluk çağı TSSB' sinde aşırı kontrolün %2.0-5,3 büyüklüğünde açıklayıcı özelliğe sahip olduğunu gösteren bir meta-analiz çalışması mevcuttur. Liseli ergenlerle yapılan bir araştırma anne aşırı kontrolünün yeme bozukluklarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. (Şar vd., 2020).

Aşırı kontrol, çocuğun gelişim seviyesi ve yeteneklerine göre orantısız aşırı anne ve babalıktır. Kronik hastalığı ya da engeli olan çocukların ebeveynlerinde görülme olasılığı daha yüksektir. İyi niyetli ebeveyn yardımı olarak başlayan şey, iki ebeveyn sorumluluğunun birbiriyle çeliştiği bir gerilime dönüşmektedir: çocuğun sağlıklı kalmasını sağlama sorumluluğu ve çocuğun özerkliğini geliştirme sorumluluğu. Bu süreç, ergenliğe geçişte veya öncesinde karar verme sorumluluğundaki normatif kaymalar sebebiyle daha da kötüleşebilir. Karar verme sorumlulukları ebeveynlerden çocuğa geçemezse ve bir ebeveyn aşırı derecede ilgili, talepkar ve zorlayıcıysa, çocuk muhtemelen dirençli, meydan okuyan ve uyumsuz ya da alternatif olarak depresif ve içine kapanık hale gelecektir. Ayrıca, yüksek düzeyde ebeveyn aşırı kontrolünün bir çocuğun davranışsal özerklik düzeyini zayıflatması beklenir. Özerkliğin bu şekilde baltalanmasının, özellikle semptomların içselleştirilmesi ve dışsallaştırılması, sosyal geri çekilme ve benlik saygısı alanlarında psikososyal uyumsuzlukta artışlara yol açması beklenmektedir (Holmbeck vd., 2002).

Çocuk istismarı, ihmali çoğu zaman karmaşık ve değerlendirilmesi zor evrensel bir sorundur. Dünya üzerinde hangi istismar türlerinin hangi çocuk ve ergen gruplarında, hangi yaş gruplarında hangi sıklıkla görüldüğünü anlamaya yönelik yaygınlık çalışmaları yapılmaktadır; gerçek sayılara ulaşmanın mümkün olmayabileceği düşünülmektedir. Kültürden kaynaklı etmenlerle resmi kayıtlara geçen sayıların, gerçek sayıların çok altında kaldığı; ancak buna rağmen yurt dışı ve yurt içi literatürde karşımıza çıkan verilerin toplumların ne denli büyük bir istismar olgusuyla karşı karşıya olduğunu anlayamaya yarayacağı zannedilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (2017) raporuna göre; her yıl 15 yaş altı yaklaşık 41 bin çocuk cinayete kurban gitmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun çalışmasında -'Tanıdık Bir Yüz: Çocukların ve Gençlerin Hayatlarında Şiddet'- dikkate değer bazı veriler yer almıştır. Bunlara göre; dünyanın farklı yerlerindeki iki ile dört yaşları arasında üç yüz milyon çocuk evlerinde psikolojik ve

fiziksel kötü muameleye maruz kalmaktadır. Otuz ülkenin 1 yaşındaki her on çocuğundan altısı fiziksel şiddetle cezalandırılmaktadır. Dünyanın çeşitli noktalarında yedi dakika arayla bir genç şiddet yüzünden ölmektedir. Henüz 1 yaşındaki on bebekten bir tanesine yüzüne, başına darbe almaktadır. Dünya genelindeki 177 milyon çocuk annesinin maruz kaldığı şiddete tanık olmaktadır. 15 milyon ergenlik çağındaki kız çocuğu en az bir kere cinsel eylemlere zorlanmıştır. Ergenlik çağındaki erkek çocuklarının cinsel istismarlarından sorumlu olan kişiler çoğunlukla arkadaşlarıdır (UNICEF, 2017).

Türkiye İstatistik Kurumu Güvenlik Birimi kayıtlarına giren çocuklara ait istatistiki bilgileri dikkat çekmektedir. Verilere göre; herhangi bir olayın mağduru olma ya da suça sürüklenen çocuk olma vasfıyla çocukların karıştıkları olayların sayısının 2019 yılı için %5.8 artışla 511.247'dir. Çocuklar bu olayların %46.1'inde mağdur; (235.931 çocuk) %32.9'u suça sürüklenen çocuk olarak kayıtlara girmiştir. Mağdur çocukların %87.5'i (206.498) suç mağduru, suç mağduru çocukların %53.8'erkek, %46.2'si kızdır ve bu çocukların mağdur edildiği olayların %57.6'sı yaralama, %15.2'si cinsel suç, %11'i aile düzenine karşı işlenen suçlardır (TÜİK, 2020). Her yıl yaklaşık 1.6 milyon çocuğun istismara veya istismara veya ihmale maruz bırakıldığı ve 1000'den fazla çocuğun bu yüzden hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Bir yaygınlık araştırmasında geriye dönük olarak yapılan incelemede yetişkinlerin %22.6'sı fiziksel istismara, %36.3'ü duygusal istismara maruz kaldığı saptanmıştır (Aktay, 2020). ABD' de Ulusal Çocuk İstismarını Önleme Komitesi'nin 1997 yılına ait verilerine göre 3.7 milyon çocuk istismarı olgusu için işlem yapıldığını, bunlardan yaklaşık bir milyonunun kesin delillerle ortaya konulduğunu bildirmiştir. Bu da her yıl 1000 çocuktan 15'inin kesin olarak istismara maruz kaldığı anlamına gelmiştir (Zoroğlu, vd., 2001). Dünya Sağlık Örgütü, 1-14 yaş arasında 40 milyon çocuğun istismar/ihmale uğradığını belirtmektedir. Güler vd. (2002), Türkiye genelinde çocukların %45'inin çocukluk çağı istismarı kapsamında değerlendirilebileceğini belirtilmektedir (Güler vd., 2002).

UNİCEF ile Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun (SHÇEK) 2010 yılında ortaklaşa yayınladıkları 'Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu'nda yer alan sonuçlardan bazıları şöyledir: Ayrıca her yaştan çok sayıda çocuk, okul ortamında öğretmenlerinin fiziksel ve duygusal

istismarına uğradıklarını bildirmişlerdir. Yaş büyüdükçe okul ya da mahalle arkadaşlarının olumsuz davranışlarını içeren olaylar ön plana çıkmaktadır. Ailede şiddet söz konusu olduğunda çocuklardan sonra en çok anneler istismar ve şiddete maruz kalmaktadırlar. Babalar, annelere kötü muamele yapan kişiler olarak çocuklara uygulanan yöntemlere benzer olarak dayak, vurmak, hırpalamak, evden atmak şeklinde fiziksel istismar; bağırarak, alay etmek, küfür etmek, baskı yapmak, tehdit etmek şeklinde duygusal istismar yöntemleri kullanılmaktadır. Yetişkinlere göre ise, yetişkinin ekonomik sıkıntısı çocuk istismarında önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklar ve gençler en fazla çocukların veya gençlerin başka bir çocuğa fiziksel istismar uyguladığına tanık olmaktadır.

Zoroğlu tarafından yapılan başka bir çalışmada ilk olarak duygusal istismarın, sonrasında fiziksel ve cinsel istismarın geldiği raporlanmıştır. Lise çağındaki ergenlerle yapılan araştırmada istismar oranının %34.8 olduğu bulunmuştur (Zoroğlu, vd., 2001). Bülbül, vd. (2013)'nin yaptığı iki çalışma, en sık bildirilen çocukluk çağı travmasının duygusal ihmal olduğunu göstermiştir. Ulusal Çocuk İstismar ve İhmal Merkezi %54 oranında ihmal, %8 oranında cinsel istismar, %4 oranında ise duygusal istismara rastlandığını bildirmektedir (Akt., Demirkapı 2013).

Birçok çalışmanın incelenerek yapıldığı bir araştırmada, toplumda cinsel istismara maruz kalma oranının yaklaşık %20 olduğu belirtilirken, fiziksel istismar oranının ise %15 ile %75 arasında olduğu saptanmıştır (Gedik, 2021). Yapılan çalışmalar, Türkiye'de çocuk istismarı oranının %10-53 arasında olduğunu göstermektedir (Yılmaz, 2009). Çoğu araştırma ise Türkiye'deki çocukların %13.9-87'sinin fiziksel istismara uğradığını göstermektedir (Güner vd., 2010). Bununla birlikte Zoroğlu vd. (2001)'nin ergen yaştaki 839 lise öğrencisi üzerinde çocukluk döneminde yaşanan istismar ve ihmal, kendine fiziksel zarar verme davranışı, intihar girişimi ve dissosiyatif yaşantıların sıklığını belirlemek amacıyla yaptığı bir çalışmada ise katılımcıların %15.8'i duygusal istismar, %10.7'si cinsel istismar, %16.5'i ihmal ve %13.5'i fiziksel istismar belirtmişlerdir.

2013 yılında yapılan bir çalışmada yaklaşık 2000 üniversite öğrencisinin çocukluk çağı olumsuz yaşam deneyimleri sorgulanmıştır. Bu çalışma sonuçlarına göre 18 yaş altında fiziksel istismar sıklığı %21,1, duygusal istismar sıklığı %9,8, fiziksel ihmale uğradığını ifade edenlerin sıklığı %5,7 ve cinsel istismar öyküsü verenlerin sıklığı %7,8 olarak belirlenmiştir. Katılımcı grubun travmatik deneyimleri

için geniş bir yaş aralığı (0-18 yaşa) sorgulandığı için bu verilerin küçük yaşlar için fikir vermekte sınırlı kalması muhtemeldir; ancak Türkiye’de 2019 yılında yayınlanan, acil servis başvurularının incelendiği bir çalışmada ihmal ve istismar vakalarının en sık 0-5 yaş aralığında %58,7 olduğu gösterilmiştir (Yıldırım ve Ulukol, 2021)

2.1.1.4. Çocukluk Çağı Travmaları ve Psikolojik Sağlık İlişkisi

Çocukluk çağı travmaları, bireylerin yetişkin hayatlarında ruh sağlığı ve işlevsellik üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı sıklıkla araştırılmaktadır. Yapılan araştırmalarda, yetişkin psikopatolojisini, suç motivasyonunu, sapkın davranışları, davranış bozukluklarını, bazı tanı gruplarını, ilişkisel zorlukları, şiddet davranışını anlamak için çocukluk çağı travmaları sorgulanmaktadır. Çocukluk çağı travmaları uzun vadeli, yetişkinlik döneminde de ortaya çıkma olasılığı olan bozucu etkilerinden dolayı önemsenmekte ve araştırılmaktadır (Cohen, 2019).

Kötü muameleye uğramış çocuklar, toplam çocuk nüfus içerisinde küçük bir yüzdesini temsil ediyor gibi görünse de kötü muamelenin birey ve toplum üzerindeki etkileri orantısız derecede yüksektir (De Bellis et al., 2013). Çocuklara yönelik kötü muamelenin sonuçlarına ilişkin mevcut literatür, istismar ve ihmalin çocuk mağdurlar üzerindeki zararlı sonuçlarına yönelik artan kanıtlar göstermektedir. Kötü muamele, buna maruz kalmış çocuklar için birçok işlevsel alanda ve birçok gelişim döneminde olumsuz sekeller yaratmakta ve psikopatolojinin gelişimine yönelik riskleri artırmaktadır. Özellikle bebeklik ve erken çocukluk döneminde duygusal istismarın ve okul dönemindeki fiziksel istismarın ciddiyeti, çocuğun dışa vurumcu, saldırgan davranışlarla ilişkilendirilmiştir. Bebeklik ve erken çocukluk döneminde veya okul öncesi dönemde başlayan kronik kötü muamele, daha uyumsuz sonuçlarla bağlantılıdır (Tood Manly vd., 2001).

O Afifi ve MacMillan (2011), çocuğun karşılaştığı travmatik kötü muamelenin ölüm ve hastalık oranına katkıda bulunduğunu ifade ederken; kötü muamele gören tüm çocuklar için geçerli olmamakla birlikte, çocukluk travmalarını, fiziksel, davranışsal, bilişsel ve sosyal işlevler dahil birçok yeterlik alanındaki bozulmayla -akademik performans, psikiyatrik bozukluklar, fiziki sağlık sorunları, suç, şiddet, intihar girişimi, düşük yaşam kalitesi gibi- ilişkilendirmişlerdir.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) genellikle “*fight-or-flight or freeze reaction* (savaş - kaç ya da donma reaksiyonu)” olarak adlandırmaktadır ve çocuklarda

kendilerine yönelik kötü muameleye tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çocuklardaki TSSB yaygınlık oranı yüksektir. Cinsel istismar mağduru çocukların %40-60'ı olay(lar)ın ardından TSSB tanısı almaktadır. Fiziksel kötü muamele de %50 oranda TSSB ile devam etmektedir. İhmal edilen çocuk genelde aile içi şiddete tanık olmakta ve sonucunda da %36 oranla da TSSB ye yakalanmaktadır. Çocuğun kötü muamele gösteren yetişkinle veya yetişkinlerle olan ısrarlı stresli sosyal ilişkileri sonucunda beynin yürütücü işlevlerinde, hafızada bozulmalar oluşmaktadır. Araştırmacılar, teorik olarak gelişimsel travmatolojiye dayandırdıkları gelişen stres sisteminin başlangıçta akut TSSB semptomları ile ilişkili olabilecek fakat sonrasında bağımsız, olumsuz gelişimsel etkileri tetikleyen çoklu beyin fonksiyonlarını etkilediğini öngörmüşlerdir. Böylece erken travma paylaşım mekanizması güncel TSSB semptomları ya da psikopatoloji ile ilgili olmayan alanlarda toplu ve çoklu nöropsikolojik zararlara yol açabilecektir (De Bellis, 2013).

Claussen ve Crittenden, (1994), doksanlı yılların başı için kötü muamelenin çocukların sosyal duygusal gelişimlerine zararlarının bilinmesine rağmen kötü muamelenin türleri ile çocukların yaşlarının ilişkisinin net olmadığını söylemişlerdir. Onlara göre bebekler ve küçük çocuklardaki ciddi sonuçlar iyi belgelendiğini, daha büyük çocuklar ve ergenlerle ilgili az şey bilindiğini söylemişlerdir. Bebeklikte kötü muamelenin sonuçları arasında aşırı ağlama, huzursuzluk, pasiflik, geri çekilme ve endişeli bağlanma bulunmaktadır. Günümüzdeki istismar olgusuna yaklaşıırken sadece çocuğun özelliklerinin değil ebeveynlerinin de değerlendirilmesi gerektiğini savunan görüşü temellendiren şekilde kötü muamelenin türü ile ebeveynlerdeki, ailelerdeki hazırlayıcı faktörlerle çocuk etkilerini ilişkilendirmişlerdir. Bebeğin ilk sosyal ilişkileri bozulur; anneyle zorunlu bir uyum hali devam ederken, bulunduğu diğer ortamlarda genelde saldırganlıklar. Bozulan temel ilişkilere ek olarak okul çağındayken kötü muamele gören çocuklar genelde dışlanan, izole çocuklar haline gelmektedirler, agonistik akran ilişkileri vardır ve otoriteyle sorun yaşamaktadırlar. Bazıları içe kapanıktır, somatik şikayetleri vardır ve intihar düşünceleri vardır. Ayrıca birçoğunda akademik sorunlar ve okuldan kaçma görülmektedir. İstismar edilen ergenler daha küçük yaştaakilere göre daha fazla dikkat sorunu, daha fazla stres ve daha az aile bağlılığı mevcuttur. Geç ergenlik dönemindeki suçluluk durumu istismar geçmişi ile ilişkilendirilmektedir. İstismara uğrayan çocuklar yıkıcı ve saldırgan olma eğilimi gösterirken, ihmal edilen çocukların geri çekilme olasılıkları daha yüksektir.

Güleç vd. (2012), erken yaşta travmatik yaşantıya maruz kalanlarda örneğin erken yaşta cinsel ya da fiziksel olarak kötüye kullanılan çocuklarda, şiddete tanıklık edenlerde, erken yaşta ebeveyn kaybı yaşayanlarda şiddet davranışının arttığını ifade etmektedirler. Cinsel istismara uğramış çocuklarda kısa sürede anksiyete bozukluklarının ortaya çıkabildiğini ve uyku bozuklukları, kabuslar, fobiler, bedensel yakınmalar ve korku tepkileri gözlemlendiğini ifade etmektedirler. Bununla birlikte Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, İkincil Enürezis daha sık ortaya çıkmaktadır. İstismarın erken döneminde amnezi, aşırı fantezi kurma, trans benzeri durumlar ve uyurgezerlik ortaya çıkabilmektedir. Yüksek oranda depresyon gözlenmekte ve kurbanın benlik saygısı ciddi biçimde zedelenmektedir. Dissosiyatif bozukluklar, travma sonrası stres bozukluğu, somatizasyon bozukluğu, hipokondriasis, yeme bozuklukları, cinsel işlev bozukluğu, alkol ve madde kötüye kullanımı, borderline kişilik bozukluğu, konversiyon bozukluğu, gelişimsel bozukluklar, uyku bozuklukları, depresyon, anksiyete, panik bozukluğu, suç işleme ve şiddet davranışında artış, kendine zarar verme ve özkıyım eğilim, kendi çocuklarına da aynı yöntemleri kullanma eğilimi kendine zarar verme davranışları ve özkıyım girişimleri ile olan ilişkisi bir çok çalışma ile ortaya konmuştur. Bu bireylerin kişilerarası ilişki kurma ve sosyal ilişkileri sürdürme becerisi de olumsuz olarak etkilenmektedir.

Etain vd. (2010), yaptıkları araştırmada bipolar hastaların kontrol grubundakilere oranla daha sık ve şiddetli çocukluk çağı travması bildirmeleri sonucunda, kesin nedensellik olmadan çocukluk çağı travmalarının bipolar bozukluk açısından risk faktörü olduğunu göstermiştir. Evren ve Ögel (2003), alkol ve alkol dışı madde bağımlılarında çocukluk çağı travmalarının depresyon ve anksiyete ile birlikte dissosiyatif bozukluklar için risk faktörü olduğunu ifade etmiştir. Zoroğlu vd. (2001), çocukluk çağı travmatik yaşantıları ile kendine zarar verme davranışı ve intihar girişimi ve dissosiyatif belirtilerin ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Örsel vd. (2011), çocukluk çağı travmaları ile duygudurum bozuklukları, anksiyete, alkol/madde kullanımı ya da bağımlılığı arasında ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Levitan vd. (1998)'nin çalışmasına göre, çocuklukta duygusal ihmal ile depresyonun yinelenmesi arasında diğer çocukluk çağı travmalarına göre daha yüksek ilişki saptanmıştır (Akt. Bülbül vd., 2013).

2.1.2. Çocuk Yetiştirme Tutumları

2.1.2.1. Ebeveyn Çocuk İlişkisine Genel Bir Bakış

Genel olarak tutumlar ve çocuk yetiştirme tutumları, bağımsız bir bilim olmasından sonra psikolojinin hem de sosyal psikoloji gibi komşu disiplinlerin en temel çalışma konuları olmuşlardır (Sümer vd., 2010). Tutumlar, sosyal algıyı ve davranışları etkiler. Tutumlar, bir nesne ya da olayla ilgili duygu, nesne ya da olaya bağlanan inanç ve uyanan duydu ve kanıya uygun şekilde hareket etme eğilimden oluşur. Tutumlar gözlenemese de gözlenebilen davranışlara yol açtığı düşünülen ve sonradan öğrenilen eğilimlerdir (Kağıtçıbaşı, 2006).

Sosyalizasyon sayesinde amaçlanan çocuğun içinde yaşadığı kültüre ve aileye uyum sağlaması olduğundan çocuk yetiştirme tutumlarının kültürden etkilenmesi beklendik bir durumdur; kültürden bağımsız oluşu beklenemez. Dolayısıyla Darling ve Steinberg (1993)'e göre ebeveynler, içinde bulundukları kültürün belirlediği sosyalizasyon hedeflerine uygun olan çocuk yetiştirme tutumuna ya da tutumlarına, davranışlarına yönelirler. Sümer vd. (2010), bunu destekler yönde sonuçları olan araştırmalar aktarmışlardır. Buna göre, Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch (1994), araştırması, ebeveynlik etkilerinin kültürel bağlamda değişebileceğini göstermiştir. Asya kökenli Amerikalı çocuklarda otoriter tutumun, demokratik tutumdan daha yüksek düzeyde psikolojik uyum ve okul başarısı ile ilişki bulmuşlardır. Kültürün etkisini örnekleyen bir başka ifade de Kağıtçıbaşı (2007)'na aittir. Kendisi üç tip prototip aileden bahsetmiş -1: Bağımlılık Aile Modeli, 2: Bağımsızlık Örüntüsü ve 3: Psikolojik Bağımlılık Modeli-ve çocuk yetiştirmeye ilişkin çıkarımlarda bulunmuştur. Örneğin, geleneksel bağımlılık aile modelinin toprağa bağlı, toplulukçu, az gelişmiş bağlamlarda daha yaygın olduğunu sıkı ilişkilere, maddi ve psikolojik bağımlılıklara dayalı olduğunu ifade etmiş ve bu tip ebeveynlerin, maddi ihtiyaçlar ve yaşlılık güvencesi olarak görmeleri nedeniyle çocukları itaat eğilimli yetiştirdiklerini; özerkliğe karşı ilişkiselliği, aileye bağımlılığı telkin ettiklerini belirtmiştir. Aksoy, Kılıç ve Kahraman (2009), kapsamlı şekilde kültürleri karşılaştırdıkları çalışmalarında Asya kökenli olanlar olmak üzere, tüm Afrika, Latin ve Amerika'daki etnik gruplardan gelen ebeveynlerin otoriter çocuk yetiştirme tutumu açısından benzediklerini; buna karşın bireyselliği ön planda tutan toplumlarda ise ebeveynlerin çocuklarına karşı uyumlu, karar verme ve özerk davranışlara izin veren bireyler olduklarını belirtmişlerdir.

Farklı toplumlar arasındaki kültürel farklılıkların etkisiyle yukarıda belirtildiği şekilde yaşanan farklılaşma ile birlikte aynı toplum içinde veya görece homojen kültürlerde de ebeveynlerin sosyalleştirme stilleri arasında farklılıklar oluşur. Aynı ya da birbirine benzeyen çocuk davranışlarına karşı farklı aile ortamlarındaki ebeveynler tarafından farklı tutumlar sergilendiğini görmekteyiz.

Çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen, ebeveynler arasında sergiledikleri çocuk yetiştirme tutumları arasındaki bu farklılıkları ortaya çıkaran faktörlerin neler olduğu ile ilgili literatürde bazı görüşler dikkati çekmektedir: Stolz (1967), çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen dört faktörden bahsetmektedir. Bunlar: Ebeveynin geçmiş deneyimleri, çocuk yetiştirmeyle ilgili bilgileri, inanç ve değer yargıları ile durumun özellikleridir (Sertelin, 2003). Grusec (2002)'e göre, anne babalık davranışları arasındaki bu farklılaşmanın sebepleri; ebeveynin yaşı, cinsiyeti ile çocuğun mizacı, yaşı ve cinsiyeti, davranışları ve sosyal statüdür.

Kültür içi bu çocuk yetiştirme tutumu farklılıklarını inceleyen bir diğer isim Belsky (1984)' dir. Belsky, aşağıdaki sıralanan üç temel belirleyici sıralamıştır. Bunlar hem ebeveynin çocuk yetiştirme tutumlarından hangi türe başvurduğunu hem de başvurduğu tutumun çocuk üzerindeki etkinliğini belirler. Bunlar:

- Ebeveynlerin Bireysel Özellikleri ve Kaynakları
- Çocuğun Bireysel Özellikleri ve Kaynakları
- Bağlamsal Stres ve Destek Faktörleri

Birinci ve ikinci belirleyici tarafların kişilik özelliklerini işaret eder ve her ikisinin de başvurulan çocuk yetiştirme tutumu ile yüksek düzeyde ilişki olduğunu gösteren araştırmalar literatürde mevcuttur. Bağlamsal Stres ve Destek Faktörleri, ailenin içinde bulunduğu sosyal çevre, ebeveynlerin evlilik uyumu, ebeveynin meslek türü gibi geniş bir bağlamı işaret eder ve ilk iki belirleyici gibi başvurulan çocuk yetiştirme tutumları ile aralarında yüksek ilişki bulgulayan araştırmalar mevcuttur. Bu üç belirleyici, çocuk üzerinde aynı derecede etkili değildir; bunlar arasında meydana gelen etkileşimlerde, hangi çocuk yetiştirme tutumuna başvurulacağını etkilemektedir (Sümer vd., 2010).

Sezer ve Oğuz (2010), ebeveynin yaşı, öğrenim durumu, sosyoekonomik düzeyi, çocuk yetiştirmeye dair inanışlarının, bunlara ek olarak; çocuğun beklentileri karşılama düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti ve kültürel özelliklerin

ebeveynlerin başvuracakları çocuk yetiştirme tutumunu ve çocuklar üzerindeki etkisinde belirleyici olabileceğini belirtmektedirler.

Yavuzer (2003), farklı tutumlar ortaya çıkaran, başka bir ifadeyle tutumlarını oluşturan nedenler incelendiğinde çocuk yetiştirme tutumlarının bir öğrenme ürünü görüldüğünü ifade etmektedir. Çocuğun anne babanın beklentilerini karşılama düzeyi, çocuk sayısı, çocukların cinsiyetleri ve ebeveynlerin çocuklarının karakter özelliklerinden memnun olup olmamaları diğer başlıca faktörlerdir. Anne babanın çocukluklarında kendi anne babalarıyla olan deneyimleri, anne babanın evlilik uyumlarının sağlıklı olması olmaması da çok önemli etkenlerdir.

Farklılaşma sadece ebeveynler arasında kalmaz; çocuklar da ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını farklı düzeyde içselleştirirler (Sümer vd., 2010). Bu durum da bize sosyalizasyonun, diğer bir ifadeyle ebeveyn çocuk ilişkisinin, sadece ebeveynlerin davrandığı, çocukların da bundan etkilendiği tek yönlü bir etkilenmeden daha çok her iki tarafın birbirini etkilediği karşılıklı alışverişi içeren bir süreç olduğunu göstermektedir. Yavuzer (2001)' e göre, anne baba ve çocuğu dengeyi arayan iki güç odağına benzemektedir. Bazen birbirlerine karşı çıkarlar bazen de geçici bir anlaşma içinde olurlar. İkisi arasında hep bir hareket ve tepki vardır. Çocuğun tipik tepkileri de dışarıdan kabul ettirilmeye çalışılan davranışlarla kendi özellikleri arasındaki karmaşadan, bocalamadan doğmaktadır. Bu karşılıklı etkileşimle birlikte Maccoby (2002), özellikle erken çocukluk yıllarında, çocuğa bakım ve eğitim verme rollerinden dolayı ebeveynlerin daha fazla etki yaratan taraf olduğunu ifade ederken; Fitzgerald ve White (2003) da aynı yönde, çocuk yetiştirme tutumlarının, ebeveyn çocuk ilişkisine ve çocuğun sosyal davranışlarına olan etkisini vurgulamaktadır.

Kültürler arası ve kültür içi farklılaşmalara rağmen, Kağıtçıbaşı (1998)'na göre her kültürde, çocuk yetiştirme tutumları, çocukların sosyalleşme süreçlerini açıklamada en temel dinamik olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerin özellikle de çocukluğun ilk yıllarında çocuk yetiştirme tutumlarının değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999)'na göre, aile içi ilişkiler ve ebeveynlerin çocuk yetiştirirken kullandıkları yöntemler, çocuğun psikolojik ve sosyal yönden gelişimini etkileyen en önemli faktörlerdendir.

Çocuk, kendinden istenen ya da istenmeyen davranışları özdeşim modelleri olan anne ve babasından öğrenecek (Yavuzer, 2001); dış dünyayı uyum sağlarken anne

babasından destek alarak otonom bir birey olmayı öğrenecektir (Yavuzer, 2003). Ebeveynler, çocukların tutumlarını edinmeye başladıkları ilk kaynaklardır (Kağıtçıbaşı, 2006). Anne baba ve çocuk üçgeninde, tarafların birbirlerine duygu ve düşüncelerini açıkça iletebilirse o ev ortamı geliştirici ve destekleyici hale gelmektedir; tersi durumdaki aile ortamı psiko-pedagojik açıdan sağlıklıdır (Yavuzer, 2003).

Ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar arasındaki farklılaşmanın psikoloji bilimi açısından önemi, ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar arasındaki bu farklılaşmanın, çocukların psikososyal ve duygusal gelişimi açısından farklı sonuçlara sebep olacağı şeklindeki düşüncedir (Yılmaz, 1999). Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999) da farklı tutumlar sebebiyle çocukların farklı kişilikler geliştirebileceğini belirtmektedir.

Çoğunlukla geleneksele, sabit adetlere bağlı ebeveynler, çocukları herhangi bir problemle karşılaştığında, kendi anne babalarından gördükleri geleneksel yaklaşımları sergilerler ve genellikle de başka türde davranmayı öğrenemedikleri için aynı hataları yapmaktadırlar. Kendi anne babasından çokça nasihat dinleyen bir ebeveyn kendi çocuğu için de aynı yolu denemeye yatkındırlar. Güven ve sevgi hissederek büyümüşse bir çocuk, çocukları için aynı güven ve sevgiye dayalı açık bir tutum sergileyen bir ebeveyn olacaktır. İlgi ve sevgi yoksunu büyümüş çocuklar sevgi açlığı yaşarlar, bu da davranış problemlerine neden olabilmektedir (Yavuzer, 2003). Kendi çocukluk yıllarında engellenmiş bireyler, anne baba oldukları zaman çocukken sahip olamadığı özgürlükleri çocuklarının sahip olmasına bilinçaltında kıskançlık geliştirip çoğunlukla suçlama, aşağılama ve kontrol altında tutma eğilimine girebilirler ya da tam tersi aşırı gevşek, izin verici bir tutum sergileyebilirler (Yavuzer, 2001). Bireyin dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısına veya kaygı ve nevrotik bir kişiliğe sahip olması, yetiştiği aile ortamıyla yakından ilişkilidir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999). Bozdemir ve Gündüz (2016), ebeveynlerin geçmişten getirdikleri olumsuz ve kısıtlayıcı tutumlardan kaynaklı problemlerin ve güncel problemlerin, kendi uyguladıkları çocuk yetiştirme tutumlarının sağlıklı olmasında etkili olduğunu belirtmektedir.

2.1.2.1. ‘Üç Güç’ Ve Kabul Görmüş Çocuk Yetiştirme Tutum Sınıflandırmaları

Geçtan (1981) ve Kuzgun (1992) tarafından ‘Üç Güç’ olarak nitelendirilen Psikoanalitik Kuram, Davranışçı Kuram ve Hümanistik Kuram, farklı şekilde kişilik gelişimini açıklamış ve gelişim sürecinde ebeveynlik rolünü belirleyici temel bir faktör olarak işlemişlerdir.

Psikoanalitik kuramın kurucusu Freud, doğumla başlayan yaşamın ilk yıllarının kişilik gelişiminin temelini oluşturduğunu ve sonrasında değişimin çok zor olduğunu savunmuştur. Çocuğun Psikoseksüel Gelişim Evrelerini başarıyla geçmesinde çocuğun bu evrelere özgü ihtiyaçlarına ve anne babaların bunlara gösterdiği duyarlılığın gelişimi olumlu yönde etkilemektedir. Anal dönemde tuvalet eğitimi döneminde yaşanan anne çocuk gerginliğinin sebep olduğu kişilik yapısı, fallik dönemde yaşandığını savunduğu ‘Oidipus Kompleksi’ nedeniyle yaşanan anne-baba ve çocuk arasında yaşanan duygusal çatışmalar, Freud’un ebeveyn çocuk ilişkisi içerisindeki popüler savunularıdır (Geçtan, 2000).

Davranışçı Kuram ise Freud’un içgüdüler, gereksinimler ve bunların karşılanması eksenindeki savunusunun karşısına öğrenme kavramını koyar. Bireyin davranışları, kişiliği çevreyle ilişki kurduğu süreçte meydana gelen öğrenme yaşantılarıyla şekillenir. İlk yakın çevre olan anne baba ile edindiği öğrenme tecrübeleri, anne babaların tutum ve davranışları kişiliği temellendirmektedir (Kaya, 1997).

Hümanistik Kuram, psikoloji bilimine, ‘Benlik’, ‘Fenomenoloji’, ‘Koşulsuz Sevgi’, ‘Kendini Gerçekleştirme’ gibi kavramları kazandırmıştır (Geçtan, 2000). Fenomenoloji, bireyin kendini ve dış dünyayı kendine özgü bir biçimde anlama ve algılama biçimi olarak özetlenebilecek fenomenolojik bir yaklaşımı anlatır (Kaya, 1997). Bireyin davranışını, tepkilerini belirleyen davranışlarını belirleyen ne sadece dürtüleri, ihtiyaçları ne de sadece dış dünyadır, en önemli etken bireyin kendisini ve çevresini o andaki anlamlandırma şekli yani o andaki fenomenidir. Benlik de fenomenolojik bir olgudur, kişiliğin öznel yanısıdır; bireyin kendisine yönelik algılarının ifadesidir (Kaya, 1997). Kuramın ünlü temsilcisi Rogers’a göre kişi, her yaşatışını, benlik kavramı ile ilişkilendirerek yorumlar ve bu da yani kişinin kendisini algılayış şekli, onun diğer insanlarla ilişkisini ve tüm yaşantısını etkiler. Rogers,

kendini gerçekleştirme kavramını ise ruh sağlığının en üst seviyesi olarak kullanmış ve kişiliği motive edici en önemli güç olduğunu ifade etmiştir. Bu dürtü çocukluk yıllarındaki yaşantılarla desteklenebilir veya engellenebilir. Bu dönemdeki anne çocuk ilişkisi, çocuğun sevgi ihtiyacının anne tarafından herhangi bir koşula bağlı olmadan karşılanması -Rogers bunu koşulsuz sevgi kavramı ile ifade eder- benlik gelişiminde önemlidir ki bu da sağlıklı birey olmanın temel koşuludur (Sert-Ağır, 2010).

Bireyin kişiliğinin gelişimini açıklayan bu psikoloji kuramları, erken çocukluk dönemi ve bu dönemdeki ebeveyn-çocuk ilişkilerini, ilk olarak açıklamış, ebeveynlik rolünü ön plana çıkarmışlardır. Bu yaklaşımlar, ebeveynlik konulu kuramsal ve görgül çalışmalara temel oluşturmuşlardır. Ailelerin sosyalleştirme hedeflerinin psikoloji alanında teorik olarak kavramsallaştırılmış olmasının uzun bir geçmişi olduğu (Sümer vd., 2010); 1930'lu yıllardan bu tarafa ebeveyn doğasını açıklamak isteyen araştırmacılar farklı ebeveyn özellikleri tanımlamış oldukları görülmektedir (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008).

Diana Baumrind'in 1966 yılında çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili yapmış olduğu sınıflamanın, konuyla ilgili görgül çalışmalara ivme kazandırdığı (Sümer vd., 2010) ve kuramsal yaklaşımlara temel oluşturarak öncülük ettiği görülmektedir (Yılmaz, 1999). Baumrind öncesi döneme bakıldığında Schefer (1959) dikkati çekmektedir. Scherfer, kontrole karşı özerklik, düşmanlığa karşı sevgi olmak üzere iki bölge alanı ile ebeveynlik stillerinin hiyerarşik modelini tanımlamıştır (Karababa, 2019).

Baumrind'in Sınıflaması

Baumrind, okul öncesi çağıdaki çocukların ev ortamında yaptığı gözlem ve laboratuvar çalışmalarında ebeveyn çocuk etkileşimini incelemiş ve anne baba tutumları ile ilgili 4 farklı boyut belirlemiştir. Bunlar;

- Ebeveyn Kontrolü
- Ebeveyn-Çocuk İletişiminde Açıklık
- Olgunluk Beklentisi ve
- Bakım / Destek

Baumrind, ebeveyn kontrolü boyutu ile ebeveynler tarafından konulan kurallara çocukların ne kadar uymak zorunda olduklarını; açıklık boyutu ile anne ve babaların çocuklarının duygu ve düşüncelerine ne kadar saygı gösterdiklerini, yapılan sınırlama

ve kuralların nedenlerinin çocuklarla ne kadar paylaşıldığını, çocukların alınan kararlara ne kadar katılabildiklerini; olgunluk beklentisi boyutu ile anne ve babaların çocuklarını, duygusal, sosyal ve bilişsel alanlarda başarılı olabilmeleri için ne kadar teşvik ettiklerini; bakım / destek boyutu ile ise anne babaların çocuklarıyla kurdukları ilişkilerin ne derece yakınlık, sevecenlik ve samimiyet içerdiğini ifade etmektedir (Yılmaz, 1999).

Baumrind, bu dört boyutun kombinasyonlarından oluşturduğu üç temel ebeveynlik stili ortaya atmıştır. Bunlar:

- Otoriter / Yetkeci
- Demokratik ve
- İzin Verici anne babalık stilleridir (Yılmaz, 1999).

Bu sınıflamaya göre, kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında anılan özelliklere yüksek düzeyde sahip olan ebeveynler ile açık iletişim ve bakım boyutlarında anılan özelliklere düşük düzeyde sahip olan ebeveynler genel olarak otoriter olarak adlandırılırken; tüm boyutlar anılan özelliklere yüksek düzeyde sahip olan ebeveynler genel olarak demokratik olarak adlandırılmaktadır. Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında anılan özelliklere düşük düzeyde sahipken açık iletişim ve bakım boyutlarında anılan özelliklere yüksek düzeyde sahip olan ebeveynler ise izin verici olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz, 1999).

Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı

Maccoby ve Martin (1983), Baumrind gibi çocuk yetiştirme tutumlarını, boyutlar temelinde değerlendirmişlerdir. Baumrind' den farklı olarak dört boyut yerine aşağıdaki iki boyutu tanımlamışlardır (Yılmaz, 1999).

- Kabul / Duyarlılık / Sıcak İlgi
- Kontrol / Talepkarlık/ Disiplin

Ebeveynlik Stilinin iki önemli unsuru kabul ve kontrol boyutlarıdır. Ebeveyn kabulü -aynı zamanda ebeveyn sıcaklığı veya destekleyiciliği olarak da anılan- ebeveynlerin, çocuklarının özel gereksinim isteklerine uyum sağlayarak bilinçli olarak özerkliği, öz-düzenlemeyi ve kendini ifade etmeyi teşvik etme derecesi anlamında kullanılmaktadır. Ebeveyn kontrolü (davranışsal kontrol olarak da adlandırılan) ise ebeveynlerin olgunluk beklentileri, gözetim, disiplin yöntemleri, itaat etmeyen çocuğu aile bütününe uyum sağlamaları için ileri sürdükleri iddialardır (Darling, 1999).

Tanımladıkları iki boyutun ebeveynlerde yüksek ya da düşük düzeyde bulunma durumlarının farklı bileşimleri olarak ortaya çıkan dört türde çocuk yetiştirme tutumu sınıflandırmışlardır (Sümer vd., 2010). Sınıflamayı yaparken Baumrind' in tanımladığı izin verici tutumu ikiye ayırdıklarını görmekteyiz (Yılmaz, 1999).

1. Otoriter / Yetkeci
2. Demokratik
3. İzin Verici - Hoşgörülü
4. İzin Verici – İhmalkar

Kabul olarak anılan özellikleri yüksek düzeyde olan aileler demokratik ailelerdir (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008). Duyarlılık düzeyleri düşük, buna karşın yüksek düzeyde talepkar özelliklere sahip ebeveynler ise otoriterdir. Bu durumda otoriter ve demokratik çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farkı yaratan kabul boyutundaki farklılıktır; çünkü her iki tür ebeveyn tutumunda da kontrol boyutu yüksek düzeydedir. İzin verici –hoşgörülü ebeveynler, yüksek düzeyde kabul ve düşük düzeyde kontrol sergilerken; izin verici – ihmalkar ebeveynler, hem düşük düzeyde kabul hem de düşük düzeyde kontrol sergilerler (Yılmaz,1999). İzin verici – hoşgörülü ebeveynler, çocuklarına karşı sıcak ve ilgili davranırlar, çocuklarının davranışlarının üzerinde çok az kontrol kurarlar ya da hiç kurmazlar. İzin verici–ihmalkar ebeveynler, hiçbir şekilde denetim ve sınırlama sağlamadıkları gibi çocuklarından ilgi ve sevgiyi de esirgerler (Yılmaz, 1999); tutarsız tutumlarla birlikte aile bireyleri çatışma ve tartışmayı problem çözme yöntemi olarak kullanır (Sümer vd., 2010).

Maccoby ve Martin (1983) tarafından yapılan sınıflamanın daha sonraki araştırmacılar tarafından da temel alındığı görülmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Steinberg vd. (1991; 1994), Maccoby ve Martin (1983) tarafından tanımlanan kabul ve kontrol boyutlarının ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri yakınlık, kabul ve sevgi ile çocukları üzerinde kurdukları denetimin derecesini yansıtmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999). Kabul, ilgi ve sevgiye, kontrol de ailenin uyguladığı sıkı denetime karşılık gelmektedir. Kabul edici ebeveynler, çocuklarının istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarlıdırlar; bunları kabul edip destek verirler (Esen ve Cesur, 2015). Dört temel çocuk yetiştirme stili, kabul/sevgi boyutu ve sıkı denetim/kontrol boyutlarının kesişmesinden üretilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Birleştirilmiş Model

Darling ve Steinberg (1993), tarafından öne sürülen modelde anababa stili ve anababa uygulamaları şeklinde bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Anababa stilleri çocuk yetiştirmede genel bağlamı ifade eder ve kültürel farklılıklara daha duyarlıdır; anababa uygulamaları ise çocuk yetiştirmede sergilenen bazı davranışları ifade etmektedir. Anababa uygulamaları yani davranışları, ebeveynin sosyalleştirme hedefleri açısından tanımlanan davranışlardır. Örneğin, çocuğun ev ödevini yapmasında yardımcı olmak, okul faaliyetlerine katılmak, arkadaşları hakkında sorular sormak gibi durumlar, anababa uygulamalarıdır. Baumrind'in yaptığı demokratik çocuk yetiştirme tutumu bir anababa stili örneğidir; ancak demokratik stilin tanımlanması ile ebeveyn uygulamaları birbirinden bağımsızdır. Örneğin, demokratik bir ebeveyn, çocuğunun başka bir faaliyet yapmadan önce ev ödevini tamamlamasını talep ederken, başka bir demokratik birey çocuğuna ev ödevini yapmadan önce istediği diğer faaliyeti yapması için hoşgörü gösterebilir. Anababa uygulamaları çocukların, okul başarısı ve benlik değeri gibi belirli davranış ve özelliklerinin gelişimine doğrudan etkilerken; anababa stilleri bağlamsal bir değişken olarak görülmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin sosyalleştirme çabalarının çocuklar üzerindeki etkileri hem anababa stilleri hem de anababa uygulamaları açısından ele alınmalıdır (Darling and Steinberg, 1993).

Barber vd. (1996; 2005), demokratik ve otoriter çocuk yetiştirme tutumlarının her ikisinde de yüksek düzeyde sergilenen kontrol boyutunun yerine 'Davranışsal ve Psikolojik Kontrol' kavramını ortaya atmışlardır. Davranışsal kontrol, çocuğun davranışlarını gözlemlene, düzenleyici kurallarla kontrol sağlama girişimini; psikolojik kontrol ise çocuğun duygu ve düşüncelerini kontrol etme isteğini ifade etmektedir. Davranışsal kontrolde bilgi sahibi olma tutarlı disiplin özellikleri vardır; psikolojik kontrolde, aşırı müdahale, suçluluk yaratma, sevgiyi geri çekme gibi ebeveyn davranışları vardır (Sümer vd., 2010). Psikolojik kontrolde, kesin itaat vardır. Çocuk ve ergenler bu durumdan olumsuz etkilenirler. Davranış kontrolünün ise olumlu etkileri vardır. Kontrolün veya otoritenin farklı kullanımının çocuklar üzerindeki sonuçları doğal olarak farklı olmaktadır (Darling and Steinberg, 1993). Otoriter ve demokratik ebeveynler arasındaki temel fark psikolojik kontrol boyutundadır. Her iki ebeveyn stilinde de kontrol boyutu ve davranışsal kontrol

derecesi yüksektir. Otoriter ebeveynler psikolojik boyutta yüksek, demokratik ebeveynler ise düşük düzeydedir (Darling, 1999).

Parent ve Forehand (2017), Shefer (1959) 'in yapmış olduğu ebeveynlik stili sınıflamasını geliştirmişlerdir. Araştırmacılar, olumlu ebeveynlik ve olumsuz ebeveynlikten bahsetmektedirler. Olumlu ebeveynlik, proaktif ebeveynlik, olumlu pekiştirme, destekleyici yaklaşım ve samimi ilişki olmak üzere dört boyuttan oluşurken; olumsuz ebeveynlik, fiziksel kontrol, düşük kontrol ve düşmanlık boyutlarını içermektedir. Proaktif ebeveynlik, zorluklar ve çatışmaların ortaya çıkmasını önleyici nitelikte ve çocuk merkezli ebeveyn tepkileri; olumlu pekiştirme, yerine getirilen sorumlulukların ve olumlu davranışların ardından ebeveynin takdir, övgü ileten tepkilerini; destekleyici yaklaşım, ebeveynin gösterdiği ilgi, çocuğun duygu ve düşüncelerine karşı açıklığını ve cesaretlendirici tutumunu; düşmanlık, ebeveynin aşırı kontrolcü, tartışma , tehdit ve örseleme içeren tepkilerini; fiziksel kontrol, fiziksel disiplin uygulamalarını; düşük kontrol ise çocuk üzerinde herhangi bir kontrol olmamasını, ebeveynin izin verici tepkilerini ifade etmektedir.

2.1.2.3. Dört Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Çocuk Üzerine Etkileri

Bu bölümde, araştırma kapsamında kullanılan Baumrind (1966)'in sınıflaması temel alınarak geliştirilmiş Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)' nin alt boyutlarını oluşturan -ve literatürde yaygın olarak kullanılan- '*demokratik*', '*otoriter*' ve '*izin verici*' ile ölçeğe eklenen '*aşırı koruyucu*' çocuk yetiştirme tutumları hakkında literatürde yer alan görüşlere yer verilmiştir.

'Demokratik' Çocuk Yetiştirme Tutumu

Demokratik çocuk yetiştirme tutumunu benimseyen ebeveynler, çocuklarından olgun davranmalarını bekler, gerektiğinde kurallara uymasını da isterler. Sıcak, ilgili ve sabırlı şekilde çocuklarını dinler ve çocuklarını aile içinde alınan kararlara ortak ederler (Baumrind, 1966). Hem kabul düzeyleri hem de kontrol düzeyleri yüksektir. İddialı olsalar da kısıtlayıcı değildir. Disiplin yöntemleri cezalandırıcı olmaktan çok destekleyicidir. Çocuklarından, sosyal sorumluluk düzeylerinin yüksek olduğu kadar iddialı olmalarını; işbirlikçi oldukları kadar öz-düzenlemelerinin de yüksek olmasını isterler (Darling, 1999). Ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişimde karşılıklı olarak iletişim kanalları açıktır. Çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi desteklenir ve özerkleşmesi için uygun şartlar sunulur (Sümer vd., 2010).

Demokratik aile ortamında büyüyen çocukların, aile tarafından sürekli keşfetmeye ve denemeye teşvik edildiklerini; bu nedenle de merak, planlı olma, özgün olma, yaratıcılık gibi zihinsel öğeler açısından, yüksek düzeyde olduklarını belirtmektedirler. Ancak, bu çocuklar aynı zamanda korkusuz saldırgan kurallarına uymayan ve lider olma özelliği taşıyan çocuklar oldukları gözlenmiştir (Afat, 2013).

'Otoriter / Yetkeci' Çocuk Yetiştirme Tutumu

Otoriter ebeveynler, yüksek derecede talepkar ve sıcak ilgi gösterme konusunda esirgeyicidir. Onlara göre çocuk için en iyisini bilen kendileridir. Kuralları koyarlar ve çocuklarından koşulsuz itaat beklerler; görüş alışverişinde bulunmayıp sorgulamadan her şeyi kabul etmelerini beklerler. (Baumrind, 1966).

Görüş ve düşüncelerini açıklayamayan, özerk bir kişilik geliştirmesine izin verilmeyen çocuklar (Kılınç ve Aral, 2015), otoriteyle baş edebilmek için istenilen davranışı yerine getirerek cezadan kurtulmak için boyun eğler. Bu çocuklar çoğunlukla dıştan denetim boyutunda olduklarından yetişkinlikte kendi gereksinimlerini önemsemeyen, düşüncelerini savunmayan bireyledir, kendini başkasının isteklerini yerine getirmede araç olarak gördüklerinden davranışlarından sorumlu hissetmeyebilirler (Alisinanoğlu, 2003).

Bu aileler kendilerinin de daha üstünde bir otoriteye, örneğin dini bir motivasyona göre çocuklarını şekillendirmek, değerlendirmek ve kontrol etmek isterler. Çocuğun kişiliğini kabul etmeyen katı bir disiplin anlayışına sahiptir. Sıklıkla kullandıkları disiplin yöntemi fiziksel cezadır (Özgen, 2017). Fiziksel ceza dışında suçlama, ayıplama, aşağılama ve korkutma gibi cezalar da kendini gösterebilir. Bu şekilde ebeveynler çocuğu tamamen baskı altına alarak koydukları standartlara tamamen uyar hale getirmeye çalışırlar. Her zaman gergin olan anne baba ve çocuk etkileşimi içerisinde, çocuk hep korkmakta ve yanlış yapma korkusu yaşamaktadır (Yörükoğlu, 1978).

'İzin Verici' Çocuk Yetiştirme Tutumu

İzin verici ebeveynler, çocukların istek ve davranışlarına karşı kabullenicidir. Kendilerini çocuk için rol model olarak görmezler, çocukların isteklerine göre yönlendirilebilir özelliktedirler. Çocuğu ev içinde ya da sosyal çevresinde kurallara uyması için cesaretlendirmezler (Baumrind, 1966). İzin verici ebeveynler, çocuklarına

sayısız haklar tanirlar (Yörükoğlu, 1978); ancak sorumluluk verme, disiplini sağlama ve çocukla sağlıklı iletişim kurma konusunda yetersiz kalmaktadırlar (Sertelin, 2003).

İzin verici tutum ihmalkar ve aşırı hoşgörölü olarak iki boyutta ele alınabilir. İhmalkar ebeveyn ilgisizdir; çocuklarınkinden ziyade kendi sosyal yaşamlarına önem verirler. Aşırı hoşgörölü ebeveyn ise çocuklarının isteklerine teslim olmuş, fazla özgürlük tanıyan, sınırları olmayan ebeveyndir. Çocuğuyula çok ilgili gibi görünseler de temelde çocuktan talepte bulunmamakta ve kontrolde başarısız olmaktadır. Bazı ebeveynlerin, bilinçli şekilde bu tutumla çocuk yetiştirdiklerini görmekteyiz; çünkü bu ebeveynler, bu ortamın çocuğun yaratıcılığını ve özerkliğini destekleyeceğine inanmaktadır. Bu ortam, sosyal gelişimde gecikmelere, düşük benlik algısına, fazla benmerkezci olmaya dolayısıyla da her zaman isteklerinin yerine getirilmesini bekler olmaya, bazen de saldırganlığın artışına yol açabilmektedir (Yavuzer, 2003).

Bu ebeveynlerin çocukları, isteklerinin karşılanmasına olan alışıklıklarından, bencil ve saygısız olabilirler; dikkat çekmeye çalışabilirler ve devamlı birilerinden hizmet beklerler. Çocuk ailenin merkezi halindedir. Kuralsızlık, disiplinsizliği getirir ve bu durumda okul uyumunda, daha sonrasında iş uyumunda zorluklar yaratabilir (Yalçın, 2016). Yalçın ve Türnöklü (2011)'ye göre ise bu çocuklar, bağımsız, yaratıcı, itaatsiz, talepkar, sosyal ilişkilerde başarısız, doğruyla yanlış ayırmada yetersiz olabilirler (Yalçın, 2016).

'Aşırı Koruyucu' Çocuk Yetiştirme Tutumu

Aşırı koruyucu tutum, sık rastlanan bir tutumdur. Ebeveyn tarafından gösterilmesi beklenen özen ve kontrolün abartılı şekilde sergilendiğı bir çocuk yetiştirme tutumudur daha çok anne çocuk ilişkisinde görölür (Yavuzer, 2001). Karabulut-Demir (2007) de aşırı koruyucu tutum ile aşırı anne bakımının eş değeri olduğunu aktarmaktadır. Bununla birlikte aşırı anne bakımının anne-çocuk ilişkisindeki belirtileri aşırı temas, bebekleştirme, sosyal olgunlaşmanın önlenmesi ve aşırı kontrol şeklindedir.

Yavuzer (2001), aşırı korumacı tutumun altında annenin duygusal yalnızlığının yattığını ifade etmektedir. Geçtan (1981)'e göre ise aşırı koruyucu anne tutumunun altında çocuğa yönelik itici duygulardan kaynaklı suçluluk duyguları, çocuğun hastalanacağı, öleceğı yada kötü alışkanlıklar edineceğı korkuları yatmaktadır. Aşırı koruyucu ebeveynler, her an çocuklarının başına olumsuz bir durumun geleceğı

kaygısıyla hareket ederler. Örneğin terleyip hastalanacağı korkusuyla oyun oynamasını engellerler. Bu kaygılı yaklaşım, çocuğun gelişimini kısıtlar; çocuklarını hayata hazırlayamazlar (Yılmaz ve Kesici, 2014).

Batı literatüründe bu aşırı koruyucu ebeveynlik stili için ‘Over-Protecting’ terimi ile birlikte son yıllarda oldukça popüler olan çocuğun üzerinde gezinen ve bağımsızlığı kazanması için alması gereken riskleri engelleyen anlamında ‘*Helicopter Parenting*’ kavramı kullanılmaktadır ve bu tutumla yetiştirilen çocuklar için de ‘*Aşırı Korunan Çocuk*’ anlamında ‘*Cotton Woll Kids*’ kavramı kullanılmaktadır. Kavramı popülerleştirdiği söylenen Zeman, helikopter ebeveyni, ‘Her zaman ortalıkta dolanan meraklı bir yetişkin ve öğretmene istenmeyen yardımın sunmak için hızlı’ olarak tanımlamıştır (Bristow, 2014). Kavram son yıllarda ülkemiz literatüründe de kullanılmaktadır ve teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte bu ebeveynlik tarzının arttığı görülmektedir. Bu ebeveynler, çocuklarıyla aşırı derecede ilgili olan, çocuklarına odaklı, onlar için sürekli planlar yapan, mükemmeliyetçi, çocuklarının eylemlerine fazlaca katılım gösteren ebeveynleridir (Çetin-Avcı ve Güleç-Şatır, 2020).

Yapılan birçok araştırmada, çocuk ve ergenlerin psikososyal gelişimleri için en uygun aile ortamının sevgi ve saygı temelli eşit ilişkilerin yaşandığı demokratik aile ortamı olduğunu aktarmaktadırlar (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999). Steinberg (2001), derleme çalışmasında demokratik çocuk yetiştirme tutumunun, psikolojik gelişimi, aile yapısı, sosyoekonomik düzey ve etnik köken farklılıklara rağmen – olumlu etkilerinin gözlemlendiğini ifade etmiştir. Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999)’ na göre, demokratik ebeveynlerin çocuklarının özgüveni, okul başarısı daha yüksek, daha az kaygılı, depresyona daha az yatkındırlar; anne babaları tarafından oldukları gibi kabul edilen çocukların kendini kabul, topluma uyum sağlama becerileri ve özsaygıları otoriter aileden gelen çocuklarınkine göre daha yüksektir. Sıkı kurallar, fiziksel cezaya, şiddete başvurulması çocuğun özgüveninin düşük olmasına, kaygılı ve nörotik bir kişilik geliştirilmesine neden olmaktadır.

Otoriter ebeveynlerin çocukları, kendisini kolay ifade edemeyen, özgüveni düşük, kaygılı, içe kapanık, otorite varlığında sinen, otorite yokluğunda aykırı davranan (Karabulut-Demir, 2007), özsaygıları düşük, genelde uyum sorunları yaşayan (Özgen, 2017), anksiyete düzeyleri yüksek, sosyal kaygıları olan mutsuz çocuklardır (Dursun, 2010). Bu çocuklar ayrıca kendilerinden güçlü olan kişi ya da otoritelere karşı itaatkar davranırken kendilerinden güçsüz gördüklerine karşı

saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir (Karabulut-Demir, 2007). Otoriter ebeveynlerin çocuklarının, itaatkar, okulda başarılı olsa da sosyal konularda kendisine daha az güvenli, depresyona, suçluluğa ve madde kullanımına daha yatkın oldukları bildirilmektedir. Çocuğun psikososyal gelişimi için, aşırı koruyucu ve ilgisiz tutumlar da otoriter tutum kadar olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu tür ailelerden gelen çocukların da öz saygıları, akademik ve sosyal yeterlilikleri demokratik ailelerden gelen çocuklara göre daha düşüktür (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999).

Aşırı koruyucu tutumla yetişen çocuklar çevreleri tarafından olgunlaşmamış olarak görülürler. Hem kendi hem de çevreyle ilgili çok az içgörüyeye sahiptirler (Yavuzer, 1994). Bu çocukların problem çözme becerilerinin yetersiz, depresyona yatkın, bağımlı kişilik veya narsist kişilik geliştirme ihtimali olan çocuklardır. Yetişkinlikte diğerlerine göre daha fazla duygusal sorunlar, bireyselleşememekten kaynaklı bağlanma sorunları yaşadıkları saptanmıştır (Çetin-Avcı ve Güleç-Şatır, 2020). Bristow (2014), ebeveynlerin kendi saplantılarıyla boğar ve araştırma alanlarını kısıtlarsa genç neslin savunmasızlığın doğal bir durum olduğuna inanarak sosyalleşeceğini aktarmaktadır. Ailesini aşırı koruyucu olarak algılayan ergenlerin ilgisiz ailelerden gelen ergenler gibi alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, okuldan kaçma gibi davranış problemleri olduğu bildirilmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999).

Genel olarak ebeveyn kabul düzeyi, sosyal yeterliliği ve psikososyal durumu yordamakta; kontrol düzeyi ise akademik performans ve bundaki sapmaları yordamaktadır. Literatür gözden geçirildiğinde dikkat çeken husus, yetkin çocuk yetiştirme tutumu ile tüm gelişim alanlarında düşük sorunlu davranış arasındaki ilişkinin tutarlılığıdır. Yetkin tutumların çocuk üzerindeki olumlu sonuçlarıyla izin verici tutumların olumsuz sonuçları en fazla okul öncesi dönemde belirgindir ve yetişkinliğe kadar devam eder. Otoriter ailelerden gelen çocuklar ve ergenlerin okul başarısı orta düzeyde seyrederek sorunlu davranışlardan uzak durma eğilimdedirler; ancak sosyal becerileri, özgüveni daha düşük ve depresif özellikleri daha yüksektir. İzin verici (Maccoby ve Martin' sınıflamasında izin verici-İhmalkar) ebeveynlerin çocuklarının okul başarısı daha düşük , problem davranışta bulunma olasılıkları daha yüksektir; ancak aynı zamanda daha yüksek benlik saygısına, sosyal becerilere ve daha az depresif özelliklere sahiptirler. Ebeveynleri ilgisiz olan çocuklar, tüm yeterlilik alanlarında en kötü performansı gösteren gruptur. Çocuk yetiştirme tutumları açısından oluşan her çocuk grubu arasında belirli farklar vardır; ancak en belirgin

farklılıklar, ebeveynleri ilgili denebilecek olanlarla ilgisiz olan çocuklardır. Yetkin ebeveynlerin çocukları ile akranları arasında tutarlı farklar vardır; ancak bu denli büyük değildir. Yetkin ebeveynler talepkarlıklarıyla çocuklarının özerkliği arasında denge kurarken; çocuklarının da dışsal uygunluk beklentileriyle kendi özerklik ihtiyaçlarını dengeleyebildikleri düşünülmektedir (Darling, 1999).

2.2. Yapılan Araştırmalar

2.2.1. Yurt içinde Yapılan Araştırmalar

2.2.1.1. Çocukluk Çağı Travmaları İle İlgili Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar

Soyumtürk (2021), 219'u kadın, 100'ü erkek toplam 319 yetişkinin katıldığı araştırmasında, algılanan ebeveyn tutumu ile çocukluk çağı travmalarının duygusal yeme üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırmanın bulguları özetle, kadınların çocukluk çağı travma puanları kadınlar lehine anlamlı düzeyde farklılık ve çocukluk çağı travmaları ile yeme davranışları arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Çocukluk çağı travmaları alt boyutları olan istismar (duygusal, fiziksel, cinsel) ve ihmal (fiziksel, duygusal) ile duygusal yeme arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu; algılanan anne baba tutumlarında olumsuzluk arttıkça duygusal yeme düzeyinde de artış olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlarla beraber kadınların duygusal yeme düzeyinin ve çocukluk çağı travma düzeylerinin daha yüksek olduğu, eğitim durumu ile duygusal yeme düzeyinin ilişkili olduğu, bekar bireylerin duygusal yeme düzeylerinin evli bireylere göre daha yüksek olduğu sonuçları elde edilmiştir. Son olarak bulgular, çocukluk çağı travmaları ve algılanan anne baba tutumlarının duygusal yeme düzeyi üzerinde yordayıcı etkisi olduğu ve duygusal yeme düzeyindeki varyansın bir kısmının bu değişkenler tarafından belirlendiğini göstermiştir.

Gedik (2021), çocukluk çağı travmaları ile kişilik örüntüleri arasındaki ilişkiyi ve psikolojik dayanıklılığın bu ilişkideki aracı rolünü incelemek amacıyla 886 katılımcıdan oluşan bir örneklem üzerinde araştırma yapmıştır. Bulgular, çocukluk çağı travmalarını belirlemek için kullanılan ölçeğin alt boyutları (duygusal ihmal, duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, fiziksel ihmal) ile farklı kişilik örüntüleri arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişki olduğunu; yine çocukluk çağı travma türleri ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönlü anlamlı düzeyde ilişki

olduğunu göstermiştir. Ek olarak bulgulara göre, çocukluk çağı travmaları, farklı kişilik örüntülerini anlamlı düzeyde yordamaktadır ve çocukluk çağı travmaları ile kişilik örüntüleri ilişkisinde psikolojik dayanıklılığın aracı rolü (farklı travma türlerinde tam veya kısmi olacak şekilde) bulunmaktadır. Psikolojik dayanıklılığın, duygusal istismar ile çekingen, bağımlı, antisosyal, şizoid ve borderline kişilik örüntüleri arasındaki ilişkide tam aracı rolü; fiziksel istismar ile bağımlı ve borderline kişilik örüntüleri arasındaki ilişkide tam aracı rolü bulunmaktadır. Psikolojik dayanıklılığın, fiziksel ihmal ile narsistik kişilik dışındaki kişilik örüntüleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rolü; duygusal ihmal ile çekingen, bağımlı, obsesif, antisosyal, narsistik, histriyonik, borderline kişilik örüntüleri arasında tam aracı rolü; pasif-agresif, şizoid ve paranoid kişilikler arasında ise kısmi aracı rolü bulunmaktadır. Psikolojik dayanıklılığın, cinsel istismar ile çekingen, bağımlı, pasif agresif, narsistik, paranoid ve borderline kişilikler arasında tam aracılık rolü; histriyonik kişilik örüntüsü ile ilişkisinde kısmi aracı rolü bulunmaktadır. Psikolojik dayanıklılığın, aşırı koruma boyutu ile sadece şizoid kişilik örüntüsü ilişkisinde tam aracı rolü bulunmakta; narsistik kişilik üzerinde aracılık rolü bulunmamakta; diğer kişilik örüntüleri ile ilişkisinde ise kısmi aracı rolü bulunmaktadır.

Erdem-Direk (2021), Elazığ İli Sağlıklı Yaşam Merkezi'ne başvuran ve yaklaşık yarısının çocukluk çağı travmatik yaşantısına, üçte ikisinin de depresyon belirtilerine sahip olduğunu tespit ettiği 370 yetişkinle yaptığı araştırmada, katılımcıların, çocukluk çağı travmaları ile depresyon düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulgulamıştır.

Katı (2020), genç yetişkinlerin çocukluk çağı travmaları, dayanıklılıkları ve öznel iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, çocukluk çağı travmasının alt boyutları -cinsel ve fiziksel istismar hariç-ile öznel iyi oluş arasında orta düzeyde negatif ilişki, öznel iyi oluş ve dayanıklılık arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit etmiştir. Çocukluk çağı travmaları ile dayanıklılık arasında düşük düzeyde istatistiksel bozuklukel açıdan anlamlı negatif yönde ilişki tespit etmiştir. Dayanıklılık alt boyutlarından kendilik algısı ve gelecek algısı ile çocukluk çağı toplam travma değişkeninin, öznel iyi oluş değişkeninin anlamlı yordayıcıları olarak modelde yer aldığı bulgulamıştır.

Savi-Çakar, İkiz ve Asıcı (2018), çocukluk çağı travmaları ile umutsuzluğun psikolojik belirtiler -hostilite, somatizasyon, olumsuz benlik algısı, depresyon ve

anksiyete- üzerindeki yordayıcılığını incelemek üzere 195 üniversite öğrencisinin katılımı ile bir araştırma yaptılar. Araştırma bulgularına göre, çocukluk çağı travmaları ve umutsuzluk ile psikolojik belirtiler arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişki bulunurken; çocukluk çağı travmaları ve umutsuzluğun üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Çocukluk çağı travmaları tek başına danışman adaylarının psikolojik belirtilerindeki değişimin %29'unu açıklarken, çocukluk çağı travmaları ve umutsuzluk birlikte danışman adaylarının psikolojik belirtilerindeki değişimin %39'unu açıklamaktadır. Bu sonuçlar, psikolojik danışman adaylarının çocukluk dönemindeki travmalarının umutsuzluk düzeylerini artırdığını ve çeşitli psikolojik belirtilerin ortaya çıkmasına neden olduğunu göstermiştir.

Güneri-Yöyen (2017), 530 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada, çocukluk çağı travmaları ile benlik saygısının ilişkisini, çocukluk çağı travma oranı ve cinsiyet dağılımını incelemiştir. Bulgular, çocukluk çağı travmasının tüm alt boyutlarının varlığının düşük benlik saygısını yükselttiğini bununla birlikte çocukluk çağı travmasının, benlik saygısını yordama gücünün zayıf olduğunu göstermiştir. Diğer bulgulara göre ise, erkek öğrencilerde çocukluk çağı travması ve alt boyut olarak fiziksel ihmal ve cinsel istismar, kız öğrencilere göre daha fazla oranda saptanmıştır. Bir diğer sonuç duygusal istismar, fiziksel istismar ve duygusal ihmal alt boyutlarının cinsiyete göre farklılık oluşturmamış olmasıdır.

Kantürk (2014), İstanbul'un çeşitli semtlerinde yaşayan, psikolojik destek alan 4,5,6,7 ve 8. Sınıfa devam eden 101 çocuk annelerinden annelerinden oluşan çalışma grubu üzerinde, çocukların yaşadığı istismar ile annelerinin çocukluk dönemi istismar yaşantıları arasındaki ilişkiyi ve ebeveyn tutumları, depresyon belirtileri, kendini açma davranışının ve sosyodemografik değişkenlerin anne çocuk istismar yaşantıları ile ilişkilerini incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre; Korelasyon analizi sonuçlarına göre, duygusal ihmal ve duygusal istismar düzeyleri yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının da duygusal istismar düzeyleri yüksektir. Depresyon puanları yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının da depresyon puanları yüksektir. Duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel istismar düzeyi yüksek olan annelerin depresyon düzeyleri yüksektir. Duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar ve ihmal düzeyleri yüksek olan çocuklar depresif özellikler göstermektedirler. Annelerinden kabul gören çocukların depresyon puanları düşüktür. Ebeveynlerinin çalışma durumu, eğitim

düzeyi ve ailede psikolojik hastalığı olan birinin olması durumlarına göre çocukların çocukların istismar deneyimleri ve depresyon düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmazken gelir seviyesine göre çocuklarının depresyon puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. ebeveynlerinin yaşı arttıkça çocukların daha çok ihmale uğradıkları tespit edilmiştir.

Bülbül vd. (2013), bir psikiyatri kliniğinde ayaktan tedavi gören depresyon tanılı 60 hasta ile 30 sağlıklı kişiden oluşan kontrol grubunun katıldığı bir araştırma yapmışlar; ilk atak majör depresyon, yineleyen majör depresyon hastaları ile sağlıklı kontrol grubunu çocukluk çağı travmaları açısından karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda, yineleyen ve ilk atak majör depresyon grubunun, duygusal kötüye kullanım, fiziksel kötüye kullanım, cinsel kötüye kullanım, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal puanları, kontrol grubuna göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Yineleyen majör depresyon grubunun hastalığın ilk görülme yaşının, ilk atak majör depresyon grubuna göre daha erken olduğu saptanmıştır. Yineleyen majör depresyon grubunun çocukluk çağı travma puanları, ilk atak majör depresyon grubunun puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. Çocukluk çağı travmaları ile depresyonun erken yaşta başlaması arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur.

2.2.1.2. Çocuk Yetiştirme Tutumları İle İlgili Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde ilk olarak ebeveyn- çocuk ilişkisini inceleyen görgül çalışmalarda ebeveyn tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılmak üzere ülkemizde yapılan ölçek geliştirme ve Türkçe' ye ölçek uyarlama çalışmalarından bahsedilecektir.

Aşağıda isimleri yer alan çalışmalar ülkemizde geliştirilmiş ve ebeveyn öz bildirimine dayalı veri elde eden ölçeklerdir:

Gülay-Ogelman ve Özyürek tarafından 2020 yılında 'Anne-Baba Tutum Ölçekleri (4-12) geliştirilmiştir. Ölçeğin temel yapısına uygun ayrık iki alt ölçek mevcuttur. Bunlar: 'İstendik Anne-Baba Ölçeği' ve İstenmedik 'Anne-Baba Tutum Ölçeği' (Gülay-Ogelman,2021).Kılınç ve Aral tarafından 2015' te 'Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği' geliştirilmiştir (Kılınç ve Aral, 2015).

Karabulut Demir ve Şendil tarafından 2008' de 'Ebeveyn Tutum Ölçeği' geliştirilmiştir (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008). Torun ve Öner tarafından 1989' da

‘Aile Tutum Envanteri’ geliştirilmiştir (Karabulut-Demir, 2007). Uluğtekin tarafından 1976’ da ‘Ana-Baba Davranış Ölçekleri’ geliştirilmiştir (Karabulut-Demir, 2007).

Aşağıda isimleri yer alan çalışmalar ülkemizde geliştirilmiş ve çocuk ve ergenlerin anne babalarının tutumlarını algılamalarına dayalı veri elde eden ölçeklerdir:

Kuzgun ve Bacanlı tarafından 2005’ te ‘Ana Baba Tutumları ölçeği’ geliştirilmiştir. Sümer ve Güngör tarafından 1999’ da ‘Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği’ geliştirilmiştir. Polat tarafından 1986’ da ‘Ana-Baba Tutum Ölçeği (Çocuklar İçin)’ geliştirilmiştir. Bilal tarafından 1984’te ‘Ana-Baba Tutum Ölçeği (Gençler İçin)’ geliştirilmiştir. Okman tarafından 1979’da ‘Algılanan Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği’ geliştirilmiştir. Kuzgun tarafından 1972’ de ‘Ana-Baba Tutum Envanteri’ geliştirilmiştir.

Aşağıda isimleri yer alan çalışmalar Türkçe’ ye uyarlanmış ölçeklerdir:

Parent ve Forehand (2017) tarafından geliştirilen ‘Multidimensional Assessment of Parenting Scale (MAPS) (Parent Version)’ Karababa tarafından 2019 yılında Çok Boyutlu Ebeveynlik Stillerini Değerlendirme Ölçeği’nin (ÇESDÖ) (Ebeveyn Formu) olarak Türkçe’ye uyarlanmıştır (Karababa, 2019).

Soenens, Bayers, Goosens ve Leuven (2004) tarafından geliştirilmiş olan ‘Perceived Parenthood Scale’, Sevim tarafından 2014’ te ‘Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği’ olarak Türkçe’ ye uyarlanmıştır. Robinson, Mandelco, Olsen ve Hart (1995) tarafından geliştirilmiş olan ‘Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ)’, Önder ve Gülay tarafından 2009 yılında ‘Ebeveynlik Stilleri ve Boyutları’ olarak Türkçe’ye uyarlanmıştır. Steinberg, Elmen ve Mounts (1991) tarafından geliştirilmiş olan ‘Parent Attitude Scale’, Yılmaz tarafından 2001 yılında ‘Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)’ olarak Türkçe’ ye uyarlanmıştır (Karabulut Demir, 2007). Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbrusch (1991) tarafından geliştirilmiş olan ‘Parent Attitude Scale’, Yılmaz tarafından 2000’de ‘Anne Baba Tutum Ölçeği’ olarak Türkçe’ ye uyarlanmıştır (Karababa, 2019). Rohner, Saavedra ve Granum (1980) tarafından geliştirilen ‘Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ)-Mother Form’, Anjel ve Erkman tarafından 1993’te ‘Ebeveyn Kabul – Red Ölçeği (Anne Formu)’ olarak Türkçe’ ye uyarlanmıştır. Rohner, Saavedra ve Granum (1980) tarafından geliştirilmiş olan ‘Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ)-Child form’, Erdem tarafından 1990’da ‘Aile Kabul ve Reddetme Ölçeği (Çocuk

formu)' olarak Türkçeye uyarlanmıştır (Karabulut-Demir, 2007). Block (1965) tarafından geliştirilmiş olan 'Child Rearing Practices Report (CRPR)', Sunar tarafından 1989 yılında 'Çocuk Yetiştirme Şekilleri Raporu' olarak Türkçe' ye uyarlanmıştır. Schaefer ve Bell (1958) tarafından geliştirilmiş olan 'Parental Attitude Research Instrument (PARI)', LeCompte, LeCompte ve Özer tarafından 1978 yılında 'Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği' olarak Türkçe' ye uyarlanmıştır (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008).

Karabulut Demir ve Şendil (2008), batı literatüründe çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilgili olarak son otuz yıl içerisinde fazlaca araştırma bulunduğu halde, ülkemizde hem kuramsal hem de görgül çalışmaların sayısının sınırlı olduğunu ve yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun ergenlerin gelişimi ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiler üzerine olduğunu aktarmışlardır. Buna, okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin tutum ve davranışları konusundaki araştırma sayısının da sınırlı olduğunu eklemişlerdir.

Bu araştırma kapsamında literatür değerlendirildiğinde yukarıda yazarların aktarmış oldukları düşüncelerinin sonraki yıllar için de geçerli olduğu kanaati oluşmuştur. Gözden geçirilen araştırmaların genelinde halen hem ergenler dışındaki gruplara – özellikle okul öncesi dönem- yönelik araştırmaların daha az olduğu hem de ebeveyn öz bildirimine dayalı araştırmaların daha az olduğu görülmektedir. Bu bölümde ülkemizde yapılan çalışmalar sıralanırken ağırlıklı olarak okul öncesi dönem olarak da ifade edebileceğimiz 2-6 yaş arasındaki çocuklara yönelik araştırmalara ve ebeveynlerin çalışma grubu olarak yer aldığı çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Azkeskin vd. (2013) yılında 5-6 yaşlarında çocuğu olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını ve demografik değişkenlerle olan ilişkisini incelemek üzere Türkiye'nin birçok şehrinde yaşıyan 2751 ebeveynin katıldığı bir araştırma yapmışlardır. Çocukların cinsiyeti, çocuk sayısı, aile yapısı ve ebeveynlerin öğrenim durumu değişkenleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, yetkin ebeveyn tutumu puanlarının kız çocuklar lehine, otoriter tutum puanlarının ise erkek çocuklar lehine arttığını ve izin verici tutum puanlarının çocuğun cinsiyetinden bağımsız olduğunu göstermiştir. İzin verici ve yetkin ebeveyn tutum puanları çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Otoriter tutum puanları çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Çocuk sayısı arttıkça ebeveynlerin otoriter tutum sergileme eğilimi de artmaktadır. Ailenin çekirdek ya da

geniş yapıda olması çocuk yetiştirme tutumlarını anlamlı düzeyde farklılaştırmamaktadır. Eğitim düzeyi diğerlerine göre yüksek olan anneler daha yetkin tutum sergilemektedirler. Eğitim düzeyi en düşük olan ebeveyn grubu otoriter tutum boyut puanları en yüksek olan gruptur. Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe yetkin tutumların arttığı, eğitim düzeyi düştükçe de otoriter tutumların arttığı; izin verici tutum boyutu puanları en yüksek olan baba grubunun ortaokul mezunu olan grup olduğunu gösterilmiştir.

Tezel-Şahin ve Özyürek (2008), Karabük ilinde yaşayan ve 5-6 yaşlarında çocuğu olan 381 anne ve 381 babanın katıldığı bir araştırma yaparak ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile demografik özelliklerin ilişkisini incelemişlerdir. Bulgular, annelerin babalara oranla daha demokratik olduklarını; annenin tutumlarının kendi yaşından, mesleğinden ve çocuğun cinsiyetinden bağımsız olduğunu; babanın tutumları ile yaşı, öğrenim durumu ve evde yaşayan diğer bireylerin olması durumuyla anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir.

Erkan ve Toran (2004), alt sosyoekonomik düzeye dahil annelerin çocuklarını kabul ve red davranışlarını incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Diyarbakır'ın Ergani İlçesi'nde yaşayan ve 5 yaşında çocuğu olan, aylık geliri belli bir sınırın altında 123 anne oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre: Annelerin eğitim düzeyi düştükçe çocuklarını red davranışları artmaktadır. Annelerin yaşı arttıkça çocuklarını red davranışları artmaktadır. Sahip olunan çocuk sayısı arttıkça Çocuklarını red davranışları artmaktadır. Ailede yaşayan birey sayısı arttıkça çocuklarını red davranışları artmaktadır. Ailenin aylık geliri arttıkça çocuklarını red davranışları azalmaktadır.

Mızrakçı (1994), yüksek lisans tez çalışması kapsamında İzmir'de yaşayan ve anaokuluna devam eden 3 ile 6 yaş arasında çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen faktörleri incelemiştir. Etkisini incelediği faktörler ise annelerin demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuk mizacını algılayış şekilleridir. Demografik özellikler, annelerin kendi yetiştiriliş tarzları ve çocuğun mizacı değişkenleri ile ilgili bulgular şöyledir: Annelerin eğitim düzeyi, çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen faktörler arasında belirleyiciliği en yüksek olanıdır. Eğitim düzeyi arttıkça annelerin yetkin tutum sergileme eğilimi artarken; koruyucu, ilgisiz ve otoriter tutum eğilimlerinde azalma olmaktadır. Annenin sergilediği çocuk yetiştirme tutumu yaşından bağımsızdır.

Çocuğunun yaşı arttıkça annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili alt boyut puan ortalamaları artmaktadır; örneğin çocuğun yaşı arttıkça koruyucu tutum ve yetkin tutum sergileme eğilimi de artmaktadır. Annenin sergilediği tutum, çocuğunun cinsiyetinden bağımsızdır. Çocukların bakımı konusunda eşi de dahil bir yetişkinden destek gören annelerin koruyucu ve otoriter tutum eğilimi azalırken yetkin tutum sergileme eğilimi artmaktadır. Annenin son beş yıl içinde yaşadığını ifade ettiği herhangi bir kötü yaşam olayının tutumları üzerinde belirleyiciliği bulunmamaktadır. Annelerin kendi yetiştiriliş tarzları ile çocuklarına sergiledikleri tutum arasında zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur. Koruyucu annelerin yetiştirdiği anneler ilk olarak koruyucu ikinci sırada da yetkin tutum sergileme eğilimi göstermektedirler. Otoriter annelerin yetiştirdiği anneler, otoriter ve yetkin tutuma eğilimli olmaktadırlar. Yetkin annelerin çocuğu olan anneler ise ilgisiz tutum dışındaki herhangi bir tutuma eğilim gösterebilmektedirler. Anneler kendi yetiştiriliş tarzlarının tam tersi yönde bir tutuma eğilim göstermemektedirler. Babalarının tutumları ile annelerin sergiledikleri tutumlar arasında belirgin ilişkilere rastlanmamıştır. Annelerin kendi yetiştiriliş tarzlarını onaylayıp onaylamama durumlarından kaynaklı farklılaşma sadece otoriter ve ilgisiz anne tutumu boyutlarında görülmüştür. Kendi annesini otoriter olarak nitelendirip bunu onaylamayan annelerin ilgisiz annelik alt boyutu puanları onaylayanlara göre daha yüksektir. Annesini ilgisiz olarak nitelendiren annelerin ilgisiz annelik alt boyut puanları, oluşan diğer tüm anne gruplarının puanlarından daha yüksektir. Annesinin otoriter tutumunu onaylayanların onaylamayanlara göre ve annesinin yetkin tutumunu onaylamayanların onaylayanlara göre, otoriter annelik alt boyut puanları daha yüksek çıkmıştır. Annesinin ilgisiz tutumunu onaylamayanların otoriter annelik alt boyutundan aldıkları puanlar yüksek çıkmıştır. Otoriter tutumun onaylanmadığı durumlarda ilgisiz tutuma olan eğilim; ilgisiz tutumun onaylanmadığı durumlarda ise otoriter tutuma eğilim artmaktadır. Araştırmaya katılan annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile kendi babalarının yetiştirme tarzları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunamamıştır. Kısaca şu söylenebilir: sevgi boyutunda hiçbir anne kendi yetiştirildiği tarzın tersi bir tutuma yönelmezken; kontrol boyutunda ise kendi yetiştiriliş tarzını onaylarsa benzer, onaylamazsa tam tersi bir tutuma yönelebiliyor. Annelerin, ‘kolay’ olarak nitelendirilen çocuklara otoriter, ‘yavaş ısınan’ çocuklara yetkin, ‘zor’ olarak nitelenen çocuklara ise ilgisiz ya da otoriter tutum sergiledikleri saptanmıştır.

Yalçın ve Türnüklü (2011), yaptıkları araştırmada genç yetişkinlerin algıladıkları ana baba tutumları ile uyguladıkları çocuk yetiştirme tutumları arasındaki incelemişlerdir. Araştırma, İzmir İli Merkez Karşıyaka, Konak, Buca, Balçova ve Narlıdere ilçelerinde yaşayan ve 3-6 yaşları arasında çocuğu olan ebeveynler üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın sonuçlarından bazılarına göre; kadınlar, çocukluklarında daha fazla koruyucu tutuma maruz kalmışlardır; daha fazla fiziksel ve duygusal ceza ile karşılaşmış ve başarı için baskı algısını daha fazla hissetmişlerdir. Genç ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile algıladıkları anne baba tutumları arasında negatif yönde zayıf bir ilişki bulunmuştur. Buna göre: Kontrolcü ve müdahaleci tutumu daha çok sergileyen ebeveynlerin kendi çocukluklarında ihtiyaç duydukları zamanlarda ailelerinden daha az destek görmüşler; daha tutarsız bir disiplin anlayışına maruz kalmışlardır. Çocuklarına karşı daha az demokratik tutum sergileyen genç ebeveynler, kendi çocuklarında daha koruyucu tutum algılamışlar ve başarı için daha fazla baskı hissetmişlerdir. Çocuklarıyla uzun süre bir arada kalamayan, kendi annesine daha bağımlı bulunan ebeveynler, çocukluklarında daha az koruyucu tutum algılamışlardır, duygusal cezaya maruz kalmışlar ve başarı için baskıyı daha az yaşamışlardır. Evlilik uyumu görece daha fazla olan ebeveynler kendi çocukluklarında daha az koruyucu tutum algılamışlardır, duygusal cezaya maruz kalmışlar ve başarı için baskıyı daha az yaşamışlardır. Daha az sıkı disiplin yöntemleri uygulayan genç ebeveynler, kendi çocukluklarında başarı için daha fazla baskı görmüşlerdir.

Özyürek (2017), anne babaların çocuk yetiştirme tutumları belirlenirken görüşler ile gerçek tutumları birbirinden ayrı değerlendirmek gerektiği düşüncesinden hareketle iki ayrı ölçek geliştirme çalışması yapmıştır. 3 ile 6 yaş arası çocuk sahibi 525 anne ve babanın katıldığı ilk aşama ve 544 anne babanın katıldığı ikinci aşama çalışmaların sonucunda üç alt boyut ve 40 maddelik ‘Çocuk Yetiştirmeye İlişkin Anne-Baba Görüşleri Ölçeği Okul Öncesi Formu’ nu ve üç alt boyutlu 38 maddeli ‘Anne-Baba Tutum Ölçeği Okul Öncesi Formu’ nu geliştirmiştir.

Sertelin (2003), araştırmasında çocuk yetiştirme tutumlarının, sosyokültürel yapı ve aile fonksiyonlarıyla ilişkisini incelemiştir. Araştırmaya, Çanakkale ve Trabzon illerinde yaşayan ve ilkokul birinci sınıfa devam eden çocuk sahibi 329 anne katılmıştır. Araştırma bulguları, her iki il arasındaki sosyal kültürel yapıdaki farklılığı ortaya koymaktadır. Çanakkale ve Trabzon’da yaşayan ailelerin çocuk sayısı, ailenin gelir durumu, ebeveynlerin eğitim durumu, annenin çalışma durumu, gelir düzeyleri,

evlenme biçimleri, evde yaşayan bireyler gibi bulgulara ortaya çıkan farklılıklar, bu iki ilin farklı sosyokültürel yapıda olduğunu; Trabzon'un Çanakkale'ye oranla daha geleneksel yapıda olduğunu düşündürmüştür. Trabzon'da yaşayan aileler, aşırı koruyucu annelik ve baskı/disiplin tutumlarını daha fazla sergilemektedir. Çanakkale'de ise demokratik tutum daha sık sergilenmektedir. Aile fonksiyonları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde şu bulgular ortaya çıkmıştır: aşırı koruyucu tutum ile sağlıklı problem çözme arasında negatif ilişki; sağlıklı duygusal tepkiler verememe ve gereken ilgiyi gösterememe boyutları ev kadınlığını reddetme karıkoca geçimsizliği ve baskı/disiplin arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Aylık gelir arttıkça aşırı koruyucu annelik, ev kadınlığını reddetme ve baskı davranışlarında azalma görülmektedir. Trabzon'da yaşayan anneler, kendi anne babalarının tutumlarını Çanakkale'dekilere göre daha doğru bulmaktadırlar ve Trabzon'daki anneler anne babalarının tutumlarını, çocuklarına daha sık sergilediklerini ifade etmektedirler.

Yılmaz (1999), bir derleme çalışması yapmış ve burada çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili kuramsal ve Türkiye'de yapılmış görgül çalışmalara yer vermiştir. Baumrind'den başlayarak Maccoby ve Martin, Darling ve Steinberg ile birleştirilmiş model ile çocuk yetiştirme tutumlarının sınıflandırılması ve 1972-1999 yılları arasında akademik başarı, psikososyal gelişim, benlik saygısı gibi değişkenlerle ilişkisini inceleyen gelişimsel 15 araştırma bu yayında yer almıştır.

Afat (2013), üstün zekalı öğrencilerin zeka düzeyleri ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek için 2011-12 eğitim öğretim yılında 6 yaşında olan 87 üstün zekalı çocuk ve ebeveynleri ile bir araştırma yürütmüştür. Araştırma bulguları, çocukların üstün zekalı olmaları ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ebeveynlerin en çok sergiledikleri tutumlar demokratik ve aşırı korumacı tutumlar olurken; izin verici ve otoriter tutumdan uzak durmaktadırlar. Ayrıca bulgular, aşırı koruyucu çocuk yetiştirme tutumunun, üstün zekanın en güçlü yordayıcısı olduğunu; geri kalan boyutların ise demokratik, otoriter ve izin verici şeklinde sıralandığını göstermiştir.

Sümer, Aktürk ve Helvacı (2010) Türkiye'de yapılmış ebeveyn tutum ve davranışlarıyla ilgili çalışmaları derledikleri bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada ebeveyn tutumları bağımsız değişken olarak ele alınmış, çocuk ve ergen grubunda bir

sonuç değişken üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ulusal ya da uluslararası bilimsel dergilerden seçilmiş 34 adet yayın değerlendirilmiş ve tablolaştırılmıştır. Genel olarak, ebeveyn tutum ve davranışlarında baskı, disiplin ve aşırı koruyuculuğa denk gelen davranışların çocuk ve ergenlerdeki sonucu olumsuz; demokratik ve kabul edici tutum ve davranışların sonuçlarının ise olumlu bulunmuştur. Genel olarak araştırmalarda özgün ulusal ölçekler yerine uyarlama olanların kullanıldığı belirtilmiştir. Araştırmaların çoğu kesitsel ve bilgi kaynağı tektir; çoğunlukla çocuk ve ergendir. İlk ve orta çocukluk dönemlerine ait araştırmalar görece diğerlerine göre daha az bulunmuştur.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

2.2.2.1. Çocukluk Çağı Travmaları İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Biere ve Elliott (2003) yılında genel popülasyon içerisinde 935 kişinin katıldığı bir araştırmada, katılımcıların öz bildirimine dayalı olarak çocukluk çağı cinsel istismar ve fiziksel istismar yaşantılarının yaygınlığını ve psikolojik etkilerini incelemişlerdir. 413 katılımcı (%44,17) çocukluklarına ait istismar yaşantılarını bildirmişlerdir. 66 erkek (%14,2) ve 152 kadın (%32,3) cinsel istismar kriterlerini karşılayan çocukluk deneyimi bildirmiş; 103 erkek (%22,2) ve 92 kadın (%19,5) fiziksel istismar deneyimi bildirmişlerdir. İstismar geçmişi olan katılımcıların %21'inin her iki istismar türünü de yaşadığı görülmüştür. Her iki istismar türü de yetişkinlik mağduriyeti ile ilişkilendirilmiştir; yetişkin yaşam mağduriyetinin, çocukluğunda istismar öyküsü olanlarda daha yaygın olduğu belirtilmiştir.

Etain vd. (2010), yaptığı araştırmada çocukluk çağında yaşanan duygusal istismar ile bipolar bozukluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacılar bu araştırmayı, kontrol grubuyla yapılan ve beş travma alt tipinin sıklığını, şiddeti ile bunların belirleyiciliğini test eden ilk araştırma olduğunu ifade etmektedirler. 206 bipolar hasta ve 96 sağlıklı bireyden oluşan kontrol grubunun katılımıyla yapılan araştırmada, bipolar hastaların olduğu grubun çocukluk çağı travma puanlarının kontrol grubuna göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edildi. Her iki grubun travma puanları üzerinde araştırmaya katılım yaşı ve cinsiyetin etkisi görülmemiştir. Travma türleri için ayrı ayrı yapılan değerlendirmede ise gruplar arasında sadece duygusal istismar anlamlı derecede bipolar hastaları lehine farklılık

tespit edilmiştir. Bu sonuç, kesin olarak gösterilmiş nedensellik olmamasına rağmen, çocukluk çağı travmasının bipolar bozukluk için bir risk faktörü olabileceğini, ailevi/genetik faktörler veya ebeveyn psikopatolojisi gibi çocuklarda görülebilecek diğer risk faktörleriyle ilişkili bir özelliği temsil ediyor olabileceğini göstermiştir. Bu sonuçlara ek olarak araştırmacılar, duygusal istismar ile bipolar bozukluk arasındaki ilişkinin ebeveyn psikopatolojik özellikleriyle ilişkilendirmektedirler; buna dayanak olarak da bipolar çocukların akrabaları arasındaki affektif bozuklukların ve alkolizmin, sağlıklı çocuklara oranla daha yaygın olmasını göstermektedirler. Bu yüksek yaygınlık, daha az uyumlu ve organize olmuş ve daha fazla çatışmalı aile ile sonuçlanarak, çocuklukta travmatik olayların görülme olasılığının artmasıyla sonuçlanabilir.

De Bellis vd. (2013), kötü muamele görmüş çocuklardaki nöropsikolojik etkileri üzerine bir araştırma yaparak; TSSB, Dissosiatif Belirtiler ve istismar / ihmal düzeylerinin nörobilişsel sonuçlarla ilişkisini göstermişlerdir. Araştırmanın çalışma grubu, ABD Çocuk Koruma Servisi 'Child Protective Services (CPS)' işbirliği ile oluşturulan üç grup toplam 202 gençtir. Gruplardan biri, çocukluk çağı travması olan gençler, ikinci grup, çocukluk çağı travması olan TSSB'li gençler ve üçüncü grup kontrol grubudur. Üç gruptaki katılımcılara kapsamlı nöropsikolojik testler verildi. Çocukluk travması olan iki grup performansları açısından birbirine yakın değerlendirilse de görsel uzaysal alanda üst düzey görsel yapısal yeteneklerin değerlendirildiği bir göreve çocukluk çağı travması ve TSSB'si olan grup travması olan diğer gruptan önemli ölçüde daha düşük performans göstermiş; İnce motor alanda grup farklılığı görülmemiştir. TSSB tanı süresi, Görsel-uzaysal ile negatif, disosiyasyon ise Dikkat Alanı ile negatif olarak ilişkiliydi. Diğer travma türleri kontrol edildikten sonra cinsel istismar ile dil ve hafıza alanı arasında negatif ilişki görülmüştür. Kümülatif özellikteki çocukluk travma türleri ile akademik başarı negatif yönlü ilişki göstermiştir. Çocukluk çağı travması olan iki gruptaki gençlerin, IQ, akademik başarı ve neredeyse tüm nörobilişsel alanlarda kontrol grubundakilere göre daha düşük performans gösterdikleri görüldü.

MaguireJack ve Font (2017), çocuğun fiziksel istismarını ve çocuk ihmali için geçerli bireysel ve toplumsal risk faktörlerini belirlemek ve fiziksel istismar, ihmal ile riskler, koruyucu faktörler ve bireysel özellikler arasındaki ilişkileri saptamak için Californialı 3.000 aile üzerinde yaptıkları araştırmada, düşük ve yüksek gelirli aileler

arasındaki bu ilişkileri karşılaştırmışlardır. Bu araştırma ile mahalle yaşamının özellikle yoksul aileler için risk faktörlerini içerdiği şehir yaşamında ise koruyucu süreçlerin (sosyal) olduğu tespit edilmiştir. Yoksul ailelerin fiziksel istismar ve çocuk ihmali açısından değerlendirmelerinin birbirine benzediği görülmüştür.

Johnson vd. (2017) yaptıkları araştırmada çocukluktaki ihmal ve istismarın orta yetişkinlikteki (37-39 yaş) genel sağlık, özellikle kardiyometabolik sağlıkla olan ilişkisini incelemişlerdir. Çalışma grubu, gebeliğinin üçüncü ayında olan, yaş ortalaması 20.6 olan, yoksulluk sınırının altında yaşadığı için ücretsiz sağlık hizmeti gören 267 anneden oluşmaktadır. Araştırma fiziksel istismar, cinsel istismar ve fiziksel/bilişsel ihmal üzerine odaklanarak bunların araştırma kapsamında belirlenen üç yetişkin sağlık göstergesiyle (metabolik risk, öz bildirime dayalı sağlık derecelendirmesi ve öz bildirime dayalı sağlık problemleri) ilişkisini açıklamışlardır. Bulgular, fiziksel ihmal ile yüksek kardiyometabolik risk, düşük sağlık derecelendirmesi ve daha fazla sağlık problemi bildirimi arasında önemli korelasyonlar göstermiştir. Üç yetişkin sağlık kriterinde önemli varyasyonu açıklayan ve üçünü de öngören, cinsel istismar ve fiziksel istismar değil; fiziksel ihmal olmuştur.

Racine vd. (2018), boylamsal bir araştırma yaparak annenin olumsuz çocukluk deneyiminin bebek gelişimine etkisini incelemişlerdir. Örneklem grubunu, gebeyken araştırmaya dahil olan 1994 anne ve bebekleri oluşturmuştur. Annelere gebeyken ve doğumun ardından psikososyal riskleri belirleyen anketi, doğumu izleyen 4. Ayda saldırganlıkla ilgili anketi ve yen 12. ayda yaş ve aşamalar anketine katılmışlardır. Araştırmanın sonucunda; annelerin çocukluklarına ait travmatik yaşam deneyimlerinin gebelikte başlayıp doğumdan sonraki 12 ay devam eden hem biyolojik hem de psikososyal risklerin oluşmasında etkili olduğu gösterilmiştir .

Riva Grugnola vd. (2019), ergen ve genç yetişkin annelerin, çocukluk örselenme yaşantılarının anne ve bebeğin bağlanmasına, etkileşimine ve duygusal düzenlemesine etkisini 63 anne ve bebeğinin katıldığı bir araştırmayla incelemişlerdir. Araştırma bulguları, çocukluk çağında kötü muameleye maruz kalan annelerin çocuklarıyla arasında olumsuz duygu düzenlemesi daha çok görülürken pozitif ve nötr düzenleme daha az görüldüğünü göstermiştir. Ayrıca annenin çocukluk örselenme yaşantısının, annenin yaşının genç olmasıyla bağlantılı olarak anne-bebek duygusal düzenlemesinin olumsuz etkilenme riskini arttırdığı bulunmuştur.

Judfrancis ve Alochukwu (2021) tarafından Nijerya'nın Anambra Eyaletine bağlı 3 resmi ortaokula devam eden 326 öğrenci üzerinde bir araştırma yaparak Çocuk istismarının öğrencilerin akademik başarıları üzerine etkisini incelediler. Araştırma bulguları, algılanan fiziksel istismar, duygusal istismar ve sözlü istismar (verbal abuse) düzeylerinin çocukların akademik başarılarını -düşük- anlamlı düzeyde etkilediğini göstermiştir.

2.2.2.2. Çocuk Yetiştirme Tutumları İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yurt dışı kaynaklı gelişim psikolojisi literatür incelendiğinde en çok araştırma yapılan konulardan birinin çocuk yetiştirme tutumları ve davranışları olduğu görülmektedir (Sümer vd., 2010).

Aşağıda ismi yer alan çalışmalar, batı literatüründe ebeveyn çocuk ilişkileri üzerine yapılan araştırmalarda kullanılmak üzere yapılan ölçek geliştirme çalışmalarıdır:

Parent ve Forehand tarafından 2017 yılında 'Multidimensional Assessment of Parenting Scale (MAPS) (Parent Version)' geliştirilmiştir. Ölçek ebeveynlerin öz bildirimlerinden veri sağlamaktadır (Karababa, 2019). Robinson, Mandelco, Olsen ve Hart tarafından 1995 yılında, Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ) geliştirilmiştir. Ölçek ebeveyn öz bildirime dayalı veri sağlamaktadır. Sessa, Avenevoli, Steinberg ve Morris tarafından 2001 yılında, Preschool Parenting Measure (PPM) geliştirilmiştir. Ölçek, okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynlerinin öz bildirimine dayalı olarak veri sağlamaktadır. Sessa, Avenevoli, Steinberg ve Morris tarafından 2001 yılında, Child Puppet Interview-Parent Scales (CPI-P) geliştirilmiştir. Ölçek okul öncesi çocukların algıladığı ebeveyn tutumlarını ölçmektedir (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008). Lovejoy, Weis, O'Hare ve Rubin tarafından 1999 yılında Parent Behavior Inventory (PBI) geliştirilmiştir. Ölçek ebeveyn öz bildirime dayalı veri sağlamaktadır (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008). Epstein tarafından 1983 yılında Mother-Father-Peer Scale (MFP) geliştirilmiştir. Ölçek, çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin tutumlarına yönelik algılarını ölçmektedir.

Steinberg' in 2001 yılında ergenlik üzerine yapılmış yayınlara odaklı bir literatür taraması yapmıştır. Buna göre, 2001 yılına kadar on yıl boyunca 'Journal of Research on Adolescence' dergisinde yayımlanmış makalelerin %28'inin ebeveyn – çocuk

ilişkileriyle belirtilmektedir. ‘Child Development’ ve ‘Developmental Psychology’ dergilerinde yayımlanmış makalelerin ise %34’ünün ebeveyn -çocuk ilişkilerinin yer aldığı belirtilmektedir.

Halpern vd. (2001), gününde düşük doğum ağırlığıyla doğan bebeklerin annelerinin stresi ile bebekleri karakteristik davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği bir araştırma yapmıştır. Çalışma grubunu 9 aylık ve düşük doğum tartısı ile doğan 56 bebek (doğum ağırlığı 1500 gr ve altı olan 23 bebek ve 2500 gr dan fazla olan 33 bebek) ve bu bebeklerin anneleri oluşturmuştur.

Yağmurlu, Sanson ve Köymen (2005), ebeveyn davranışları ve çocuğun mizacının okul öncesi dönemdeki çocukların olumlu sosyal davranış gelişimine etkisi ve zihin kuramı yeteneğinin bu ilişkideki aracı rolünü incelemek amacıyla Avustralya’nın Melbourne şehrinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini ise annesi ve babası Türk olan 51 çocuk ve 151 Avustralyalı çocuk oluşturmuştur. Bu araştırmada ayrıca kültürler arası benzerlik ve farkların da incelenmesi amaçlanmıştır. Bulgular, Türk ve Avustralyalı çocuklarının olumlu sosyal davranış düzeylerinin benzer olduğunu; yordayıcı faktörlerin farklılaştığını göstermiştir. Avustralyalı grubunda sebatkar mizaç ve anne sıcaklığı; annenin itaat bekleme davranışı, olumlu sosyal davranışı anlamlı düzeyde yordamıştır. Avustralyalı grubunda sebatkar mizaç ve anne sıcaklığı olumlu sosyal davranışı artıran etmenlerdir. Türk çocuklarında ise annenin itaat beklentisinin olumlu sosyal davranış üzerindeki doğrudan etkisi pozitifdir, ancak cezalandırmanın etkisi tam tersi yöndedir. Dolayısıyla Türk çocukları için annenin itaat beklentisinin çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimine dolaylı etkisi negatif yönde etkilediği gösterilmiştir.

Shur-Fen Gau (2010), Tayvan’da, etnik Çin popülasyonunda otizmlı çocuklar ve onların normal gelişim göstermiş kardeşleri arasındaki davranış problemlerini ve ebeveynlik tarzlarını araştırdı. Çalışma grubunu 3-12 yaşlarında 151 otizmlı çocuk, onların otizmlı olamayan 134 kardeşi ve 113 çocuğun olduğu kontrol grubu ve onların aileleri oluşturuldu. Araştırma bulgularına göre; otizmlı çocuklar ve kardeşleri kontrol grubundakilere göre daha az anne bakımı görmektedirler. Otizmlı çocuklar, diğer iki gruba göre daha baba bakımı görmektedirler. Otizmlı çocuklar, daha fazla otoriter/kontrol altındadırlar. Otizmlı çocuklar ve kardeşleri arasında anne baba bakımı açısından fark görülmemiştir. Annelerin, otizmlı çocuklar, kardeş ve kontrol grubunda

babalara göre daha şefkatli olma ihtimalleri yüksektir. Otoriter ve aşırı koruyucu tutumlar açısından üç grup arasında fark bulunmamaktadır.

Mirzaeia ve Kadivarzare (2014), İran'ın Başkenti Tahran'da 96 kız ve 80 erkek toplam 176 liseli ergen üzerinde araştırma yaparak ebeveyn tutumları psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları, ebeveyn tutumları ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Ebeveynlik stilinin artmasıyla psikolojik dayanıklılık azalmaktadır. Otorite tutum tek başına Psikolojik dayanıklılık varyansının %29'unu açıklarken; yetkin tutumun eklenmesiyle bu oran %33'e çıkmaktadır.

Farzand vd., (2018), 2008-2017 yılları arasında çocuk yetiştirme tutumları üzerine çeşitli bilimsel dergilerde, basın organlarında yayımlanmış makaleler ve konferans bildirilerinden ibaret 530 doküman incelemişlerdir. Bu makale ve bildirileri, yazarları, özgün dili ve ülkesi, yıllara göre dağılımı, araştırma modeli kategorilerinde değerlendirmişlerdir. Bu çalışmalarının sonuçları özetle şöyledir: 2008 yılında yayımlanan dergi makalesi sayısı 45 iken sonraki yıllarda artarak devam etmiştir. Büyük çoğunlukla nicel araştırma yöntemleri kullanılarak araştırmalar yapılmıştır ve 2013 yılı itibariyle karma desenin kullanım sıklığı artmaktadır. Bu yıllar arasında yayım yapan toplam yazar sayısı 159 olup; en fazla yayım yapan araştırmacılar ise Soenons, Taubman Ban-Ari, Vansteenkiste ve Garcia'dır. Bu yıllar arasında yapılan toplam yayınların %52'si ABD, İngiltere, Avustralya ve İspanya'ya aittir. Gözden geçirilen 530 dokümanın 498' inin özgün dili İngilizce'dir; kalanların özgün dilleri ise sırayla İspanyolca, Portekizce, İtalyanca, Fransızca, Türkçe olarak devam etmektedir. Bu çalışmanın bulguları, araştırmacıların ebeveynlik üzerine çalışma kapasitesinin arttığı, az gelişmiş olarak nitelendirilen ülkelerin bu konulardaki farkındalığının nispeten daha az için literatüre katkılarının az olduğu görüşlerini destekler niteliktedir. Gözden geçirilen araştırmalarda katılımcılar tarafından en fazla derecelendirilen ebeveyn stili yetkin, ardından otoriter son olarak da izin vericidir. Çocuk yetiştirme tutumları açısından etnik kültürel farklılıklar olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin Afrika kökenli Amerikalı ebeveynler diğer etnik gruplara oranla daha fazla yetkin tutum sergilemektedirler. Ergenlerin psikolojik sağlığı için en uygun ebeveynlik stilinin yetkin ebeveynlik olduğu, otoriter tutumun çocuklar üzerindeki etkisinin olumsuz olduğu, duygusal esneklikten uzak, zorlu yaşam olayları karşısında içe kapanma eğilimli olmaktadır.

2.2.3. Çocukluk Çağı Travmaları ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Birlikte Ele Alındığı Araştırmalar

Dengizek (2015), İstanbul il merkezindeki üç anaokulu kapsamında yürüttüğü araştırmada çocukluklarında travmaya yaşamış kişilerin, yetişkinliklerinde uyguladıkları ebeveyn tutumları incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre, çocukluklarında fiziksel istismar ve fiziksel ihmal gören babalar demokratik tutum dışındaki tutumlara yönelmiştir. Çocukluklarında fiziksel ihmal ve duygusal ihmal görmüş annelere aşırı koruyucu tutumlar sergilemektedirler. Cinsel istismar geçmişi olan hem anneler hem de babalar anneler, demokratik tutum sergilemektedirler.

Bozdemir ve Gündüz (2016), anne baba tutumları, bağlanma stilleri ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarının duygusal zeka ile ilişkilerini ortaya koymak amacıyla 935 üniversite öğrencisi üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırmanın bulguları, bağımlı değişken ‘duygusal zeka’ ile bağımsız değişkenlerin ‘bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları’ tümü ile arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğunu göstermiştir. Bağımsız değişkenlerin duygusal zekayı yordayıcılığını ortaya koymak amacıyla yapılan analiz sonucunda, etkisi en büyük olan değişkenin bağlanma stilleri olduğu; bunu sırayla cinsel istismar, demokratik anne baba tutumu, fiziksel istismar, duygusal istismar, koruyucu – istekçi anne baba tutumu ve kaygılı bağlanma stiline izlediği görülmüştür. Demokratik anne baba tutumu ile sosyal zeka arasında pozitif bir ilişki gösterilirken; istismar yaşantıları ile olumsuz bağlanma arasında negatif bir ilişkinin olduğu gösterilmektedir. Başka bir ifadeyle demokratik anne baba tutumları arttıkça, öte yandan istismar kaygılı- kaçınılmalı bağlanma puanları azaldıkça duygusal zeka duygusal zeka puanları yükselmektedir.

Özgen (2017), 2-6 yaş arası çocuğu olan 902 ebeveynin katıldığı bir araştırmasında, çocukluk çağı travmalarının çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki yordayıcılığını incelemiştir. Araştırma, ebeveynlerin kendi çocukluk döneminde yaşadıkları travmalar, çocuk yetiştirmedeki tutumlarını etkilediğini göstermiştir; fiziksel ve duygusal istismar, aşırı koruyucu ve demokratik tutum düzeyleri anlamlı düzeyde açıklarken; duygusal ihmal ve fiziksel istismar otoriter tutum düzeyini; duygusal ihmal fiziksel istismar, ve cinsel istismar ise izin verici tutum düzeyini açıklamaktadır.

Ezen ve Açıkgöz (2017), Eskişehir’de bir hastanede görev yapan çocuk sahibi 100 yardımcı kadın personelin katıldığı bir araştırmada bu annelerin kendi örselenme yaşantılarının, çocuklarının örselenmelerine etkisini incelemiştir. Bulgular, çekirdek ailede büyüyen çocukların daha fazla örselendiklerini, il merkezinde doğmuş olan annelerin daha fazla örselendiğini, sigara kullanan annelerin çocuklukta örselenmelerinin fazla olduğunu göstermiştir. Çocuk sayısı fazla olan, sigara kullanan ve kronik hastalığı olmayan annelerin çocuklarını daha fazla örselendikleri bulunmuştur. Annelerin çocukluklarında en fazla maruz kaldıkları örselenme, duygusal istismar bulunurken; annelerin çocuklarını en fazla fiziksel istismarla örselendikleri bulunmuştur. Sonuç olarak araştırma, çocukluklarında örselleyici yaşantıya maruz kalan annelerin kendi çocuklarına daha fazla örselleyici davranışta bulunduklarını göstermiştir.

Burakgazi (2019), İstanbul’da ikamet eden 150 anne üzerinde çocukluk çağı travmaları, çocuk yetiştirme tutumları ve genel psikolojik durumları arasındaki ilişkiyi incelediği bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre; Travma düzeyi anlamlı olmayanların, olanlara göre olumlu duygular, bağlanma, olumlu ilişkiler, anlam, başarılar ve sağlık faktörleri açısından genel psikolojik durumları anlamlı olarak daha iyidir. Travma düzeyi anlamlı olan katılımcıların otoriter ebeveyn tutumunu, travma düzeyi anlamlı olmayan katılımcıların ise demokratik ebeveyn tutumunu daha çok benimsediği anlaşılmıştır. Aşırı koruyucu ve izin verici tutumlar açısından gruplar arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Demokratik ebeveyn tutumu ile psikolojik iyi oluş boyutlarından olumlu duygular, bağlanma, olumlu ilişkiler, anlam, başarılar, sağlık ve PERMA toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ebeveyn tutumları ile olumsuz duygular arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Otoriter ebeveyn tutumu ile psikolojik iyi oluş boyutlarından olumlu duygular, bağlanma, olumlu ilişkiler, anlam, başarılar, sağlık, olumsuz duygular ve PERMA toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. İzin verici ebeveyn tutumu ile psikolojik iyi oluş boyutlarından ile olumlu duygular, bağlanma, olumlu ilişkiler, anlam, sağlık alt boyutları ve PERMA toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile psikolojik iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Otoriter ve demokratik tutuma sahip bireylerin psikolojik iyi oluş bakımından anlamlı derecede farklı oldukları saptanmıştır.

Çakmak, Aydoğan ve Tamam (2018), 2-6 yaş arası çocuğu olan 69'u kadın, 51'i erkek toplam 120 ebeveynin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, ebeveyn tutumlarının cinsiyet karşılaştırmasında annelerin babalara göre daha demokratik tutum sergilemektedirler ve otoriter ile koruyucu tutum puanlarında anne ve babalar arasında farklılığın bulunmamaktadır. Ebeveyn tutumları ile eğitim düzeylerinin ilişkisinde anlamlı bir farklılık oluşmadığı belirlenmiştir. Toplam çocukluk çağı travma puanı ile aşırı koruyucu tutum arasında anlamlı negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Özdemir (2019), Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi, Çocuk Gelişim Polikliniğine başvuran 202 anne ve onların 0-6 yaş arası çocukları üzerinde yürüttüğü araştırmasında, 0-6 yaş arası çocukların gelişim düzeyleri ile annelerinin çocukluk örselenme yaşantısı ve aile yaşam kaliteleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Beach Center Yaşam Kalitesi ölçeğinin alt boyutlarından ikisi 'ebeveynlik' ve 'aile etkileşimi' ile ilgili bulgular dikkat çekicidir. Araştırma bulguları, annelerin çocukluğundaki fiziksel istismar yaşantısının ebeveynliği; duygusal istismar yaşantısının aile etkileşimini açıklayıcı etkisinin olduğunu göstermiştir.

İrak (2019), travma yaşamış annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuklarının gelişimine etkisini araştırmak üzere nitel bir araştırma yapmıştır. Araştırma İstanbul'da yaşayan ve yaşları 29 ile 70 arasında değişen 20 anne ile yarı yapılandırılmış soru listeleri kullanılarak çalışılmış ve annelerin yaşadıkları travmaların tanımlanması ve çocuklar tarafından bunları nasıl algıladıkları üzerinde durulmuştur. 21-33 yaş aralığındaki anneler, diğer yaş grubundakilere oranla daha fazla travmatik duygular hissetmektedirler. Anne ile çocuk arasındaki bağlanma stili, annenin travmayı yaştan bağımsızdır. Çocuk sahibiyken travma yaşayan anneler, çocuk sahibi olmadan önce travma yaşayan annelere oranla daha fazla travmanın etkilerini hissetmekte ve bunun olumsuz etkilerini çocuklarına yansıtmaktadırlar. 21-33 yaşında olup travmanın etkilerini ağır düzeyde yaşayan annelerin çocuklarındaki saldırgan davranışlar diğer gruplardaki annelerin çocuklarından daha fazladır. Çocuk sahibiyken travma yaşayan anneler, çocuklarının sosyal gelişimlerinin sekteye uğradığı yönünde kaygıyı daha fazla yaşamaktadırlar.

Birlik (2019) İstanbul'da yaşayan 328 ebeveynin katılımıyla yaptığı araştırmada, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve çocuk yetiştirme tutumları

arasındaki ilişkiyi, ayrıca ebeveynlerin bazı özelliklerine göre tutumlarda anlamlı farklılıklar oluşup oluşmadığını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin cinsiyeti, eğitim durumu, anne-baba olma yaşı ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ebeveyn tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Çocukluk çağı travmaları ile demokratik tutum arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Çocukluk çağı travmalarının tüm boyutlarıyla otoriter tutum arasında pozitif yönlü bir ilişkinin tespit edilmiştir.

Pekdoğan ve Gözün Kahraman (2020), Karabük İl merkezinde yaşayan ve 4 ile 6 yaşları arasında çocuğu olan 219 annenin katıldığı bir araştırmada bu annelerin çocuklarına duygusal istismar uygulama potansiyelleri ile kendi ebeveynlerinin uyguladıkları çocuk yetiştirme tutumları arasındaki yordayıcılığı incelemek amacıyla 219 annenin katıldığı bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada, demokratik, aşırı koruyucu, otoriter ve izin verici çocuk yetiştirme tutumları ile annelerin çocuklarına duygusal istismar uygulama potansiyelleri arasında ilişki olup olmadığı ve ebeveyn tutumlarının bağımlı değişkeni yordayıcılığı incelenmiştir. Bulgular, demokratik tutum ile annelerin duygusal istismar uygulama potansiyelleri arasında zayıf düzeyde negatif yönlü ilişki olduğunu; otoriter tutum ile annelerin duygusal istismar uygulama potansiyelleri arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğunu göstermiştir. Ek olarak, bulgular, annelerin duygusal istismarı önleyici davranışları ile otoriter ve demokratik tutumlar arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki; aşırı koruyucu tutum ile arasında zayıf düzeyde negatif yönlü; izin verici tutum ile arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğunu göstermiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Ebeveynlerin kendi çocukluk çağı travmalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilişki incelendiği için bu araştırma, ilişkisel tarama modelindedir. İlişkisel tarama modelleri iki ve daha çok sayıda değişken arasında ortaya çıkan değişimin varlığını ya da derecesini ortaya çıkarmaya çalışan araştırma modelleridir (Karasar, 2009). Araştırmanın bağımlı değişkeni çocuk yetiştirme tutumlarıdır. Bağımsız değişkenler ise, ebeveynlerin çocukluk çağı travmatik yaşantıları (fiziksel ihmal, duygusal ihmal, fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve aşırı kontrol), ebeveynlik rolü, eğitim durumu, gelir durumu, çocukluk sahip olunan ailenin yapısı, çocukluğu geçtiği yer, kronik hastalığı olma, psikolojik hastalığı olma, psikolojik hastalığı olan ebeveyni olma, anne ve babanın birliktelik durumu, başından önemli bir yaşam olayı geçmesi evde sık alkol kullanan aile üyesi olması, çocukken şiddete tanık olma, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumudur.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2021-2022 eğitim öğretim yılı yaz dönemi itibariyle 2 ile 6 yaş arasında çocuğu olan ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yaşayan ebeveynlerdir. Örneklem, 292 anne ve 120 baba olmak üzere toplam 412 (n=412) ebeveynlerden oluşmaktadır. Örneklem, basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan ebeveynlerin bazı değişkenlere göre demografik ilişkin bilgiler Tablo 4.1.' de verilmiştir.

Tablo 3.1. Ebeveynlerin demografik bilgileri

Değişken	Grup	f	%
	Anne	292	70,87
	Baba	120	29,13
	Toplam	412	100
Ebeveynlik Rolü	Temel Eğitim	37	6,98
	Lise	57	13,84
	Üniversite	318	77,18
	Toplam	1.376	100
Gelir Durumları	Düşük	26	6,31
	Orta	364	88,35
	Yüksek	22	5,34
	Toplam	1.376	100

Çocukluklarının Geçtiği Yer	Köy	95	23,05
	İlçe	113	27,43
	Şehir	121	29,37
	Büyükşehir	83	20,15
	Toplam	1.376	100
Sahip Oldukları Aile Yapısı	Çekirdek Aile	269	65,30
	Geniş Aile	143	34,70
	Toplam	412	100
Şiddete Tanıklık Etme Durumları	Tanıklık etmedim.	269	65,29
	Fiziksel şiddete tanıklık ettim.	40	9,70
	Duygusal şiddete tanıklık ettim.	52	12,63
	Hem fiziksel hem de duygusal şiddete tanıklık ettim.	51	12,38
	Toplam	412	100
Ebeveynlerden Birinin Alkol Kullanma Durumu	Evet	57	13,84
	Hayır	355	86,16
	Toplam	412	100
Önemli Yaşam Olayının Varlığı	Evet	58	14,08
	Hayır	354	85,92
	Toplam	412	100
Psikolojik Hastalığı Olan Ebeveyne Sahip Olma	Evet	52	12,62
	Hayır	360	87,38
	Toplam	412	100
Kronik Hastalığı Olma Durumu	Evet	42	10,19
	Hayır	370	89,81
	Toplam	412	100
Psikolojik Rahatsızlığı Olma Durumu	Evet	43	10,44
	Hayır	369	89,56
	Toplam	412	100
Algılanan Anne Tutumu	Otoriter/Baskıcı	118	28,64
	Demokratik/Hoşgörülü	195	47,33
	İlgisiz	70	16,99
	Aşırı Koruyucu	29	7,04
	Toplam	412	100
Algılanan Baba Tutumu	Otoriter/Baskıcı	100	24,26
	Demokratik/Hoşgörülü	198	48,04
	İlgisiz	27	6,54
	Aşırı Koruyucu	87	21,16
	Toplam	412	100

Tablo 4.1. incelendiğinde ebeveynlerin %70,87'sinin (f=292) anne ve %29,13'ünün (f=120) baba rolünde olduğu; eğitim durumları açısından incelendiğinde %2,67'sinin (f=11) ilköğretim, %6,31'inin (f=26) ortaokul, %13,84'ünün (f=57) lise ve %77,18'inin (f=318) üniversite mezunu olduğu; maddi gelir düzeyleri açısından incelendiğinde %6,31'inin (f=26) düşük, %88,35'inin (f=364) orta ve %5,34'ünün (f=22) yüksek olduğu; %23,05'inin (f=95) çocukluğunun köyde, %27,43'ünün

(f=113) ilçede, %29,37'sinin (f=121) şehirde, %20,15'inin (f=81) büyükşehirde geçtiği görülmektedir. %65,30'unun (f=269) çocukluğunda çekirdek aile yapısına, %34,70'inin (f=143) geniş aileye sahip oldukları görülmektedir. Ebeveynlerin %65,29'unun (f=269) çocukluğunda evinde herhangi bir şiddete tanıklık etmediği, %9,70'inin (f=40) fiziksel şiddete tanık olduğu, %12,63'ünün (f=52) duygusal şiddete tanık olduğu, %12,38'inin (f=51) hem duygusal hem de fiziksel şiddete tanık olduğu görülmektedir. Şiddete tanık olanların %5,34'ünün (f=22) annesi, %17,72'sinin (f=73) babası, %1,94'ünün (f=8) büyük kardeşi şiddet uygularken, %8,98'nin (f=37) evinde ise birden fazla kişi şiddet uygulamaktadır. Ebeveynlerin %13,84'ünün (f=57) evinde sık düzeyde alkol kullanan aile üyesi bulunduğu; %14,08'nin (f=58) çocukluğunda başından trafik kazası, ameliyat, yangın, göç gibi önemli bir yaşam olayı geçtiği; %12,62'sinin ebeveynlerinden birinde tanısı konmuş psikolojik hastalık olduğu; %10,19'unun (f=42) kronik bir hastalığı olduğu; %10,44'ünün (f=43) psikolojik hastalığı olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin %28,64'ü (f=118) çocukluklarında annelerinin kendilerine karşı tutumunu otoriter/baskıcı olarak değerlendirirken %47,33'ü (f=195) demokratik/hoşgörülü, %16,99'u (f=70) ilgisiz, %7,04'ü (f=29) aşırı koruyucu olarak değerlendirmiştir. Ebeveynlerin %24,26'sı (f=100) çocukluklarında annelerinin kendilerine karşı tutumunu otoriter/baskıcı olarak değerlendirirken %48,04'ü (f=98) demokratik/hoşgörülü, %6,54'ü (f=27) ilgisiz, %21,16'sı (f=87) aşırı koruyucu olarak değerlendirmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, ebeveynlere ait sosyo-demografik değişkenlerle ilgili bilgilerin elde edilmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Formda, ebeveynlik rolü, eğitim durumu, gelir durumu, çocukluğun geçtiği yer, çocuklukta sahip olunan aile yapısı, çocuklukta ebeveynlerin birliktelik durumu, çocuklukta şiddete tanıklık etme durumu, evde alkol kullanan birinin varlığı, çocuklukta yaşanan önemli bir yaşam olayının varlığı, kronik hastalığa sahip olma durumu, ebeveynlerden birinin psikolojik hastalığı olma durumu, psikolojik hastalığa sahip olma durumu, çocukluk döneminde annenin tutumunu algılama şekli ve son

olarak çocukluk döneminde babanın tutumunu algılama şekli hakkında bilgi edinmek amacıyla hazırlanmış 14 soru yer almıştır.

3.3.2. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), 2 ile 6 yaşları arasında çocuğu olan anne ve babaların çocuklarını yetiştirirken uyguladıkları çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiş bir araçtır (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008).

Ölçme aracının özgün ilk hali Karabulut Demir tarafından 2007 yılında geliştirilmiş olup; 62 madde ve dört alt boyuttan oluşmuştur. Daha sonra Karabulut Demir ve Şendil (2008), tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak ölçek kısaltılmıştır. Ölçeğin bu araştırmada da kullanılan versiyonu 46 madde ve dört alt boyuttan oluşmaktadır.

Ölçeğin alt boyutları oluşturulurken, Baumrind (1966) tarafından yapılan ve bu araştırma kapsamında değerlendirilen üç tür çocuk yetiştirme tutumu temel alınmış ve 'Aşırı Koruyuculuk' boyutu eklenmiştir. Buna göre ölçeğin alt boyutları ve ilgili maddeleri aşağıdaki gibidir (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008) :

1. Demokratik Tutum : 2-5-6-7-10-13-14-15-18-20-23-25-29-36-37-38 ve 42. madde
2. Otoriter Tutum : 3-9-11-19-26-27-32-35-39-40 ve 45. madde
3. İzin Verici Tutum : 1-17-24-30-31-33-34-43 ve 44. madde
4. Aşırı Koruyucu Tutum : 4-8-12-16-21-22-28-41 ve 46. madde

Ölçme aracı, 5'li likert tipindedir. Yanıtları ; 'Hiçbir Zaman Böyle Değildir', 'Nadiren Böyledir', 'Bazen Böyledir', 'Çoğunlukla Böyledir' ve 'Her Zaman Böyledir' olarak derecelendirilmiştir. 'Hiçbir Zaman Böyle Değildir' yanıtının puan karşılığı 1 ; 'Her Zaman Böyledir' yanıtının ki ise 5'tir. Alt boyutların puanlarının toplamı ETÖ toplam puanını vermektedir. Bir boyuttan yüksek puan almak o boyutun temsil ettiği çocuk yetiştirme tutumunu benimsemiş olmayı işaret etmektedir. Ölçek, puanların tersine çevrilmesini gerektirecek bir madde içermemektedir (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008).

Yapılan geçerlik güvenirlik çalışması sonucu elde edilen Cronbach Alfa değerleri, ölçme aracının yeterli düzeyde psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Alt boyutlar bazında Cronbach Alfa değerleri ; demokratik boyut için

0.83; otoriter boyut için 0.76; izin verici boyut için 0.74; aşırı koruyucu boyut için ise 0.75 olarak bulunmuştur (Karabulut-Demir ve Şendil, 2008).

3.3.3 Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33)

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ), çocukluk ve adölesan dönemlerinde meydana gelmiş (20 yaşından öncesi) ihmal ve istismar yaşantılarını niceliksel olarak değerlendiren öz bildirim dayalı bir ölçme aracıdır (Şar, Öztürk ve İkikardeş, 2012).

Ölçme aracının 53 maddeden oluşan ilk özgün hali ‘Childhood Trauma Questionnaire -CTQ’, Bernstein ve arkadaşları tarafından 1994 tarihinde geliştirilmiş olup (Öztürk, Derin ve Okudan, 2020); daha sonra yine yazarın kendisi tarafından kısaltılmıştır. Ölçme aracının bu hali, 28 madde olup içerisinde 3 adet minimizasyon maddesi bulunmaktadır (Şar, vd., 2012). Minimizasyon maddelerinin amacı (10, 16 ve 22. Maddeler) travmanın inkarını ölçmektir ve ölçek toplam puanına etkisi bulunmamaktadır (Burakgazi, 2019). Türkçeye uyarlama çalışması Şar, Öztürk ve İkikardeş tarafından 2012 yılında yapılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, dissosiyatif bozukluk hastaları, bu hastaların birinci derece aile üyeleri ve klinik dışı kontrol grubu üzerinde yapılmıştır (Şar vd., 2012).

Ölçeğin 28 maddelik halinin yurt içi pek çok araştırmada kullanılmasının ardından Şar, Necef, Mutluer, Fatih ve Kurtça tarafından 2020 yılında, ölçeğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonu yayınlamıştır. Bu versiyonunda ölçeğin beş alt boyutlu olan yapısı - ‘Aşırı Kontrol’ Boyutunun da eklenmesiyle- altı alt boyuta ve ölçekteki toplam madde sayısı 33’e çıkarılmıştır (Şar vd., 2020).

Ölçeğin alt boyutları:

1. Fiziksel İhmal (1-2-4-6 ve 26. Maddeler)
2. Duygusal İhmal (5-7-13-19 ve 28. Maddeler)
3. Fiziksel İstismar (9-11-12-15 ve 17. Maddeler)
4. Duygusal İstismar (3-8-14-18 ve 25. Maddeler)
5. Cinsel İstismar (20-21-23-24 ve 27. Maddeler)
6. Aşırı Kontrol (29-30-31-32 ve 33. Maddeler)

Ölçek 5’li likert tipinde olup yanıtları; (1) Hiçbir Zaman , (2) Nadiren , (3) Bazen , (4) Sıklıkla ve (5) Çok Sık olarak seçeneklendirilmiştir. Alt boyutlardan alınan

puanların toplamı CTQ toplam puanını vermektedir. Beş alt boyutlu orjinalinde toplam puan 25 ile 125 arasında değer alırken altı boyutlu versiyonunda toplam puan 25-150 aralığında yer almaktadır. Ölçek puanlanırken olumlu maddelerin puanları ters çevrilir. Bu maddeler, 1-2-4-5-7-10-13-19-26-28 ve 31 numaralı maddelerin puanları ters çevrilir. Minimizasyon maddeleri olan 10-16 ve 22 numaralı maddeler olumlu ifadeler olmasına rağmen sadece 10. Maddenin puanı ters çevrilmektedir. Minimizasyon maddelerin ölçeğin toplam puanını etkilememektedir. Sadece 5 puanlık yanıtlar puanlamaya dahil olmakta; bunun dışında bu maddelerin puanları 1 kabul edildiğinde 0-3 arasında bir minimizasyon puanı alınmaktadır (Şar vd., 2020).

Ölçeğin 28 maddelik versiyonuna ait iç tutarlılığı gösteren Cronbach Alfa değeri 0,93 iken 33 maddelik versiyonu için bu değer, 0,87 bulunmuştur. Anketin iki versiyonu arasında yüksek korelasyonlar bulunmuştur; bu da yeni versiyon için bazı maddelerde revizyon yapıldığı ve yeni bir boyut eklendiği halde önceki versiyondan büyük ölçüde sapmadığı göstermektedir (Şar , vd., 2020). Bu araştırmada ölçeğin 33 maddelik son versiyonu kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Pandemi şartlarında yüz yüze yapılacak uygulamaları sınırlanması nedeniyle ve aynı zamanda daha fazla katılımcıya ulaşılabileceği düşüncesiyle Kişisel Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Ebeveyn Tutumları Ölçeği Google form uygulamasına aktarılmıştır. Uygulamada toplanan veriler SPSS programına analize hazır hale getirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar kullanılmış ve ankette kullanılan verilerin normalliği test edilmiştir. Normal dağılım kriteri olarak ise çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2,0 ile - 2,0 arasında olmasına dikkat edilmiştir (George and Mallery, 2010). Normal dağılım varsayımının sağlanmasından dolayı araştırma kapsamında yapılan analizlerde parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Kategorik bağımsız değişkenler ile çocuk yetiştirme tutumlarının ilişkisi araştırılırken iki ilişkisiz örneklem (bağımlı değişken) olduğu durumlarda Bağımsız Örneklem *t*-Testi (Independent Sample *t*- Test); ikiden fazla ilişkisiz örneklem

oluştugu durumlarda ise Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Korelasyon Testi (r Testi) yapılmıştır. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki yordayıcılık gücünü tespit etmek amacıyla Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır.

Analitik ilişkilerdeki istatistiksel anlamlılık kriteri olarak $p < ,001$ $p < ,01$ ve $p < ,05$ kabul edilmiştir. ANOVA testlerinde anlamlılık yaratan grup ilişkilerini görebilmek için Post Hoc karşılaştırmalı testlerinde Tukey, Scheffe ve LSD kullanılmıştır. Çoklu Regresyon analizi yapılırken bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amacıyla VIF ve Tolerans değerleri; otokorelasyon tespiti için Durbin-Whatson değerleri hesaplanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde denenceleri test etmek amacı ile yapılan istatistiksel analizlere ilişkin bilgilere ve bu analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir

4.1. Denencelere Ait Bulgular

Denence 1: Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları arasında anlamlı bir düzeyde ilişki vardır.

Ebeveynlerin çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır ve sonuçları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Çocukluk çağı ruhsal travması ile ebeveyn tutumu arası anlamlı ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi

Değişken	N	r	p
Demokratik Tutum - Otoriter Tutum	412	-0,28***	p < .001
Demokratik Tutum - İzin Verici Tutum	412	0,07	0,17
Demokratik Tutum - Aşırı Koruyucu Tutum	412	0,06	0,25
Demokratik Tutum - CTQ Toplam Puan	412	0,21***	p < .001
Demokratik Tutum - Fiziksel İhmal	412	0,32***	p < .001
Demokratik Tutum - Duygusal İhmal	412	0,19***	p < .001
Demokratik Tutum - Fiziksel İstismar	412	-0,04	0,48
Demokratik Tutum - Duygusal İstismar	412	-0,07	0,15
Demokratik Tutum - Cinsel İstismar	412	0,03	0,59
Demokratik Tutum - Aşırı Kontrol	412	-0,01	0,90
Otoriter Tutum - İzin Verici Tutum	412	0,11*	0,02
Otoriter Tutum - Aşırı Koruyucu Tutum	412	0,02	0,65
Otoriter Tutum - CTQ Toplam Puan	412	0,13**	0,01
Otoriter Tutum - Fiziksel İhmal	412	-0,11*	0,03
Otoriter Tutum - Duygusal İhmal	412	-0,24***	p < .001
Otoriter Tutum - Fiziksel İstismar	412	0,21***	p < .001
Otoriter Tutum - Duygusal İstismar	412	0,29***	p < .001

Otoriter Tutum - Cinsel İstismar	412	0,05	0,36
Otoriter Tutum - Aşırı Kontrol	412	0,28***	p < .001
İzin Verici Tutum - Aşırı Koruyucu Tutum	412	0,13**	0,09
İzin Verici Tutum - CTQ Toplam Puan	412	0,06	0,27
İzin Verici Tutum - Fiziksel İhmal	412	-0,04	0,40
İzin Verici Tutum - Duygusal İhmal	412	-0,01	0,86
İzin Verici Tutum - Fiziksel İstismar	412	-0,03	0,56
İzin Verici Tutum - Duygusal İstismar	412	0,10	0,06
İzin Verici Tutum - Cinsel İstismar	412	0,01	0,90
İzin Verici Tutum - Aşırı Kontrol	412	0,07	0,19
Aşırı Koruyucu Tutum - CTQ Toplam	412	0,09	0,07
Aşırı Koruyucu Tutum - Fiziksel İhmal	412	0,06	0,22
Aşırı Koruyucu Tutum - Duygusal İhmal	412	0,17***	p < .001
Aşırı Koruyucu Tutum - Fiziksel İstismar	412	-0,02	0,62
Aşırı Koruyucu Tutum - Duygusal İstismar	412	-0,07	0,13
Aşırı Koruyucu Tutum - Cinsel İstismar	412	-0,10*	0,03
Aşırı Koruyucu Tutum - Aşırı Kontrol	412	0,05	0,30
CTQ Toplam - Fiziksel İhmal	412	0,44***	p < .001
CTQ Toplam - Duygusal İhmal	412	0,16***	p < .001
CTQ Toplam - Fiziksel İstismar	412	0,32***	p < .001
CTQ Toplam - Duygusal İstismar	412	0,42***	p < .001
CTQ Toplam - Cinsel İstismar	412	0,44***	p < .001
CTQ Toplam - Aşırı Kontrol	412	0,59***	p < .001
Fiziksel İhmal – Duygusal İhmal	412	0,41***	p < .001
Fiziksel İhmal – Fiziksel İstismar	412	-0,29***	p < .001
Fiziksel İhmal – Duygusal İstismar	412	-0,19***	p < .001
Fiziksel İhmal – Cinsel İstismar	412	-0,02	0,64
Fiziksel İhmal – Aşırı Kontrol	412	0,00	0,95
Duygusal İhmal – Fiziksel İstismar	412	-0,47***	p < .001
Duygusal İhmal – Duygusal İstismar	412	-0,64***	p < .001

Duygusal İhmal – Cinsel İstismar	412	-0,20***	p < .001
Duygusal İhmal – Aşırı Kontrol	412	-0,37***	p < .001
Fiziksel İstismar – Duygusal İstismar	412	-0,20***	p < .001
Fiziksel İstismar – Cinsel İstismar	412	-0,34***	p < .001
Fiziksel İstismar – Aşırı Kontrol	412	0,53***	p < .001
Duygusal İstismar – Cinsel İstismar	412	0,26***	p < .001
Duygusal İstismar – Aşırı Kontrol	412	0,48***	p < .001
Cinsel İstismar - Aşırı Kontrol	412	0,16**	0,00

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tabloya göre, fiziksel ihmal ile demokratik tutum ($r=.32$, $p<.001$) arasında pozitif yönlü; otoriter tutum ($r=-.24$, $p<.001$) arasında negatif yönlü anlamlı düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Duygusal İhmal ile demokratik tutum ($r=.19$, $p<.001$) arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmiştir. Fiziksel İstismar ile otoriter tutum ($r=.21$, $p<.001$) arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmiştir. Duygusal İstismar ile otoriter tutum ($r=.29$, $p<.001$) arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmiştir. Aşırı kontrol ile otoriter tutum ($r=.28$, $p<.001$) anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Çocukluk çağı travmaları toplam puanı ile demokratik tutum ($r=.21$, $p<.001$) arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişki, otoriter tutum ($r=.13$, $p<.01$) ile arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Denence 2: Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları, Çocuk Yetiştirme Tutumlarını anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.

Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki belirleyici rolünü incelemek amacıyla Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Regresyon analizi için bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. $VIF>10$ ve $Tolerans< 0,2$ eşik değerleri, bağımsız değişkenler için çoklu doğrusal bağlantı olarak kabul edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin oto korelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 2'ye yakın olması aranmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 4.2, Tablo 4.3, Tablo 4.4 ve Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.2. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının *demokratik tutum* üzerindeki yordayıcılığı için regresyon analizi

Yordayıcılar	R	R ²	Düz. R ²	B	Std. Hata	β	t	p
(Sabit)	,34	,11	,10	50,67	4,10		12,37	,00
Fiziksel İhmal				,99	,18	,30	5,55	,00
Duygusal İhmal				,20	,11	,12	1,78	,08
Fiziksel İstismar				,35	,20	,10	1,77	,08
Duygusal İstismar				-,01	,15	-,00	-,05	,96
Cinsel İstismar				12	,14	,04	,85	,40
Aşırı Kontrol				-,00	,17	-,00	-,05	,97
p < .05, p < .01, p < .001								

Tabloya göre sadece çocukluk çağı travmalarından biri olan fiziksel ihmal ($\beta=,30$, $p =,00$), demokratik tutumu pozitif yönlü yordamaktadır. Modelin/Fiziksel ihmalin demokratik tutum ile arasında ($R=,34$) orta güçlükte korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Modelin/Fiziksel ihmalin demokratik tutumu belirleme gücü %10,1 ($R^2=,101$, $F=8,66$) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.3. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının *otoriter tutum* üzerindeki yordayıcılığı için regresyon analizi

Yordayıcılar	R	R ²	Düz. R ²	B	Std. Hata	β	t	p
(Sabit)	,34	,12	,10	18,51	3,08		6,01	,00
Fiziksel İhmal				-,14	,14	-,06	-1,08	,29
Duygusal İhmal				-,05	,83	-,04	-,66	,51
Fiziksel İstismar				,08	,15	,03	,55	,58
Duygusal İstismar				,24	,11	,15	2,18	,03
Cinsel İstismar				-,08	,10	-,04	-,77	,44
Aşırı Kontrol				,30	,09	,19	3,38	,00
p < .05, p < .01, p < .001								

Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının otoriter tutum üzerindeki belirleyiciliğini tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Bağımsız değişkenlerin bütün olarak hepsi ile otoriter tutum arasında ($R=,34$) orta güçlükte korelasyon tespit edilmiştir. Tabloya göre çocukluk çağı travmalarından biri olan duygusal istismar ($\beta=,15$, $p =,03$), otoriter tutumu pozitif yönlü yordamaktadır. Aşırı

kontrol ($\beta=.19$, $p=.00$), otoriter tutumu pozitif yönlü yordamaktadır. Duygusal istismar ve aşırı kontrolden oluşan modelin otoriter tutumu yordama gücü %10,3 ($R^2=.103$, $F=8,66$, $p=.00$).

Tablo 4.4. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının *izin verici tutum* üzerindeki yordayıcılığı için regresyon analizi

Yordayıcılar	R	R ²	Düz. R ²	B	Std. Hata	B	t	p
(Sabit)	,17	,03	,01	21,75	3,03		7,18	,00
Fiziksel İhmal				-,21	,13	-,09	-1,60	,11
Duygusal İhmal				,13	,08	,11	1,61	,11
Fiziksel İstismar				-,30	,15	-,12	-2,00	,05
Duygusal İstismar				,29	,11	,19	2,63	,01
Cinsel İstismar				-,02	,10	-,01	-,23	,82
Aşırı Kontrol				,09	,09	,60	1,03	,31

$p < .05$, $p < .01$, $p < .001$

Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının izin verici tutum üzerindeki belirleyiciliğini tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Bağımsız değişkenlerin bütün olarak hepsi ile izin verici tutum arasında ($R=.17$) zayıf güçlükte korelasyon tespit edilmiştir. Tabloya göre çocukluk çağı travmalarından biri olan duygusal istismar ($\beta=.19$, $p=.01$), izin verici tutumu pozitif yönlü yordamaktadır. Modelin/Duygusal istismarın izin verici tutumu yordama gücü %1 ($R^2=.01$, $F=1,95$, $p=.07$).

Tablo 4.5. Ebeveynlerin çocukluk çağı travmalarının *aşırı koruyucu tutum* üzerindeki yordayıcılığı için regresyon analizi

Yordayıcılar	R	R ²	Düz. R ²	B	Std. Hata	B	t	p
(Sabit)	,23	,05	,38	24,72	3,67		6,74	,00
Fiziksel İhmal				-,69	,16	-,02	-,43	,67
Duygusal İhmal				,33	,10	,23	3,35	,00
Fiziksel İstismar				,13	,18	,04	,72	,47
Duygusal İstismar				,01	,13	,00	,10	,92
Cinsel İstismar				-,22	,12	-,90	-1,75	,09
Aşırı Kontrol				,24	,10	,13	2,34	,02

$p < .05$, $p < .01$, $p < .001$

Tabloya göre, olan duygusal ihmal ($\beta=,23$, $p=,00$), aşırı koruyucu tutumu pozitif yönlü yordamaktadır. Aşırı kontrol ($\beta=,13$, $p=,02$), otoriter tutumu pozitif yönlü yordamaktadır. Duygusal ihmal ve aşırı kontrol değişkenlerinden oluşan model ile aşırı koruyucu tutum arasında ($R=,23$) çok zayıf güçlükte korelasyon mevcuttur. Duygusal istismar ve aşırı kontrolden oluşan modelin aşırı koruyucu tutumu yordama gücü %3,8 ($R^2=,038$, $F=3,67$, $p=,00$).

Denence 3: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Ebeveynlik Rolüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Çocuk yetiştirme tutumlarının ebeveynlik rolüne göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Ebeveynlik rolüne göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için t-testi

	Ebeveynlik Rolü	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Demokratik Tutum	Anne	292	77,15	7,26	410	2,25	,03
	Baba	120	75,38	7,29			
Otoriter Tutum	Anne	292	20,10	5,68	410	-,029	,98
	Baba	120	20,12	5,07			
İzin Verici Tutum	Anne	292	21,25	5,0	410	-2,12	,04
	Baba	120	22,43	5,47			
Aşırı Koruyucu Tutum	Anne	292	32,93	6,53	410	1,86	,07
	Baba	120	31,65	5,70			

$p<.05$

Tabloya göre, çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutum ($t=2,25$, $p=,03$), ve izin verici tutum ($t=-2,12$, $p=,04$) düzeylerinde ebeveynlik rolüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmektedir. Demokratik tutum ile ebeveynlik rolü arasında anneler lehine ($\bar{X}=77,15$) anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır. İzin verici tutum ile ebeveynlik rolü arasında babalar lehine ($\bar{X}=22,43$) anlamlı ilişki bulunmaktadır. Otoriter tutum ile ebeveynlik rolü arasında ($p=,98$) ve aşırı koruyucu tutum ile ebeveynlik rolü arasında ($p=,07$) istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Denence 4: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Eğitim Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (one-way ANOVA) yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.7 ‘de verilmiştir.

Tablo 4.7. Eğitim durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmak için ANOVA testi

f , $\bar{X}$ ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları						
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p	Farkın Kaynağı (Tukey)
Demokratik Tutum	1	37	71,70	11,32	G.Arası	1023,20	2	511,60	10,00	,00	1-2, 1-3
	2	57	76,43	6,93	G.İçi	20911,63	409	51,13			
	3	318	77,25	6,55	Toplam	21934,83	411				
Otoriter Tutum	1	37	18,78	4,52	G.Arası	433,43	2	216,71	7,38	,00	2-3
	2	57	17,91	4,72	G.İçi	12001,09	409	29,24			
	3	318	20,65	5,62	Toplam	12434,51	411				
İzin Verici Tutum	1	37	20,05	4,90	G.Arası	511,06	2	255,53	10,01	,00	1-3, 2-3
	2	57	19,26	4,38	G.İçi	10440,24	409	25,53			
	3	318	22,20	5,17	Toplam	10951,31	411				
Aşırı Koruyucu Tutum	1	37	36,70	6,60	G.Arası	1454,99	2	727,50	19,89	,00	1-3, 2-3
	2	57	35,49	5,94	G.İçi	14960,94	409	36,58			
	3	318	31,54	6,00	Toplam	16415,93	411				
p<.05 (1: Temel Eğitim Mezunları, 2: Lise Mezunları, 3: Üniversite mezunları)											

p<.05 (1: Temel Eğitim Mezunları, 2: Lise Mezunları, 3: Üniversite mezunları)

Tabloya göre eğitim durumlarına göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Demokratik tutum düzeyinde (F=10,0, p=,00), otoriter tutum düzeyinde (F=7,38, p=,00), izin verici tutum düzeyinde (F=10,01, p=,00) ve aşırı koruyucu tutum (F=19,89, p=,00) düzeyinde ebeveynlerin eğitim durumlarından kaynaklı anlamlı düzeyde farklılaşmalar bulunmuştur. Anlamlılığını yaratan grubun hangisi ya da hangileri olduğunu tespit edebilmek amacıyla ANOVA sonrasında Post Hoc karşılaştırmalı testlerinden Tukey kullanılmıştır. Yapılan tamamlayıcı bu analizin sonucunda;

Demokratik tutum boyutunda, temel eğitim mezunları ile lise mezunları arasında (p=,00) üniversite mezunlarının ($\bar{X}$ =76,43) lehine, temel eğitim mezunları ile üniversite mezunları arasında (p=,00) üniversite mezunlarının ($\bar{X}$ =77,25) lehine anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Otoriter tutum boyutundaki farkın

kaynağının, lise mezunları ile üniversite mezunları arasındaki üniversite mezunları lehine olan ($p=,00$, $\bar{X} =20,65$) anlamlı düzeydeki ilişkiden kaynaklandığı tespit edilmiştir. İzin verici tutum boyutunda lise mezunları ile üniversite mezunları arasında ($p=,00$) üniversite mezunları lehine ($\bar{X} =20,65$), temel eğitim mezunları ile üniversite mezunları arasında ($p=,04$) üniversite mezunlarının ($\bar{X} =22,20$) lehine anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Aşırı koruyucu tutum boyutunda, temel eğitim mezunları ile üniversite mezunları arasında ($p=,00$) temel eğitim mezunlarının ($\bar{X} =36,70$) lehine, lise mezunları ile üniversite mezunları arasında ($p=,00$) lise mezunları lehine ($\bar{X} =35,49$) anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir.

Denence 5: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Gelir Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının gelir durumuna göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.8' de verilmiştir.

Tablo 4.8. Gelir durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmak için ANOVA testi

f , $\bar{X}$ ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları						
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p	Farkın Kaynağı (Tukey)
Demokratik Tutum	Düşük	26	72,65	10,39	G.Arası	441,17	2	220,57	4,2	,02	1-2
	Orta	364	76,90	6,96	G.İçi	21493,66	409	52,55			
	Yüksek	22	76,95	7,65	Toplam	21934,83	411				
Otoriter Tutum	Düşük	26	19,77	4,42	G.Arası	41,36	2	20,68	,68	,51	
	Orta	364	20,22	5,56	G.İçi	12393,15	409	30,30			
	Yüksek	22	19,45	5,67	Toplam	12434,51	411				
İzin Verici Tutum	Düşük	26	20,96	6,28	G.Arası	12,31	2	6,16	,23	,79	
	Orta	364	21,62	5,08	G.İçi	10938,99	409	26,74			
	Yüksek	22	21,86	5,16	Toplam	10951,31	411				
Aşırı Koruyucu Tutum	Düşük	26	33,42	5,80	G.Arası	48,48	2	24,23	,60	,55	
	Orta	364	32,55	6,37	G.İçi	16367,453	409	40,01			
	Yüksek	22	31,40	6,06	Toplam	16415,93	411				

Tabloda ebeveynlerin demokratik tutum düzeyinde ($F=4,2$, $p=,02$) gelir durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir. Otoriter tutum düzeyinde ($p=,51$), izin verici tutum düzeyinde ($p=,79$)

ve aşırı koruyucu tutum ($p=,55$) düzeyinde ebeveynlerin gelir durumlarından kaynaklı anlamlı düzeyde farklılıklar bulunmamaktadır. Demokratik boyutta anlamlılığı yaratan grubun hangisi ya da hangileri olduğunu tespit edebilmek amacıyla ANOVA sonrasında Post Hoc karşılaştırmalı testlerinden Tukey kullanılmıştır. Yapılan tamamlayıcı bu analizin sonucunda; düşük gelirli ebeveynler ile orta gelir düzeyindeki aileler arasında ($p=,01$) orta gelir düzeyindeki aileler lehine ($\bar{X} =76,90$) anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir.

Denence 6: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, çocuklukta sahip olunan aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının aile yapısına göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.9'da verilmiştir.

Tablo 4.9. Çocuklukta sahip olunan aile yapısına göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için t-testi

	Aile Yapısı	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Demokratik Tutum	Çekirdek	269	76,73	6,88	410	,35	,73
	Geniş	43	76,47	8,06			
Otoriter Tutum	Çekirdek	269	20,04	5,43	410	-,30	,76
	Geniş	43	20,22	5,66			
İzin Verici Tutum	Çekirdek	269	21,52	5,10	410	-,42	,68
	Geniş	43	21,74	5,29			
Aşırı Koruyucu Tutum	Çekirdek	269	32,39	5,97	410	-,70	,48
	Geniş	43	32,85	6,95			

Tabloya göre, çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutum ile aile yapısı arasında ($p=,73$); otoriter tutum ile aile yapısı arasında ($p=,76$); izin verici tutum ile aile yapısı arasında ($p=,68$); ve aşırı koruyucu tutum ile aile yapısı arasında ($p=,48$) istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunamamıştır.

Denence 7: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocukluğun Geçtiği Yere göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocukluğun geçtiği yere göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Çocukluğun geçtiği yere göre çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmak için ANOVA testi

f , $\bar{X}$ ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları						
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P	Farkın Kaynağı (Tukey)
Demokratik Tutum	Köy	95	75,37	7,40	G.Arası	209,94	3	69,98	1,31	,27	
	İlçe	113	77,00	6,54	G.İçi	21724,9	408	53,25			
	Şehir	121	76,85	8,27	Toplam	21934,86	411				
	B.şehir	83	77,30	7,31							
Otoriter Tutum	Köy	95	19,75	5,62	G.Arası	411,61	3	137,20	4,67	,00	1-4, 3-4
	İlçe	113	20,25	4,97	G.İçi	12022,9	408	29,47			
	Şehir	121	19,03	4,89	Toplam	12434,51	411				
	B,şehir	83	21,87	6,45							
İzin Verici Tutum	Köy	95	21,75	5,22	G.Arası	120,84	3	40,31	1,52	,21	
	İlçe	113	22,35	5,39	G.İçi	10830,37	408	26,54			
	Şehir	121	20,14	4,98	Toplam	10951,30	411				
	B.şehir	83	21,28	4,98							
Aşırı Koruyucu Tutum	Köy	95	32,72	6,18	G.Arası	54,7	3	18,23	,455	,71	
	Şehir	113	32,86	6,04	G.İçi	16361,23	408	40,10			
	Şehir	121	31,99	6,78	Toplam	16415,93	411				
	B.şehir	83	32,55	6,31							

Tabloya göre, ebeveynlerin otoriter tutum düzeyinde ($F=4,67$, $p=,00$) düzeylerinde çocukluklarının geçtiği göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir. Demokratik tutum ($p=,27$), izin verici tutum ($p=,21$) ve aşırı koruyucu tutum ($p=,71$) düzeyinde ebeveynlerin çocukluklarının geçtiği yerden kaynaklı anlamlı düzeyde farklılıklar bulunmamaktadır. Otoriter boyutta anlamlılığı yaratan grubun hangisi ya da hangileri olduğunu tespit edebilmek amacıyla ANOVA sonrasında Post Hoc karşılaştırmalı testlerinden Tukey kullanılmıştır. Yapılan tamamlayıcı bu analizin sonucunda; otoriter tutum düzeyinde çocuklukları köyde geçen ebeveynlerle büyükşehirde geçen ebeveynler arasında ($p=,04$) çocukluğu büyükşehirde geçenlerin ($\bar{X} =21,87$) lehine; çocuklukları şehirde geçenlerle büyükşehirde geçenler arasında ($p=,00$) büyükşehirdekiler ($\bar{X} =19,03$) lehine anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir.

Denence 8: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Evde Şiddete Tanıklık Etme Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının şiddete tanıklık etme durumuna göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Şiddete tanıklık etme durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarını karşılaştırmak için ANOVA testi

$f, \bar{X}$ ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları						
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P	Farkın Kaynağı (Tukey)
Demokratik Tutum	1	40	76,13	6,31	G.Arası	54,84	3	18,28	,34	,80	
	2	52	75,84	7,42	G.İçi	21880,00	408	53,63			
	3	51	76,80	5,96	Toplam	21934,84	411				
	4	269	76,84	7,66							
Otoriter Tutum	1	40	21,15	6,08	G.Arası	610,00	3	203,33	7,0	,00	
	2	52	22,82	6,30	G.İçi	11824,51	408	28,98			2-4
	3	51	20,73	4,91	Toplam	12434,51	411				
	4	269	19,31	5,16							
İzin Verici Tutum	1	40	21,90	5,33	G.Arası	63,40	3	21,13	,79	,50	
	2	52	22,51	4,70	G.İçi	10887,91	408	235,58			
	3	51	21,10	4,84	Toplam	10951,31	411				
	4	269	21,47	5,28							
Aşırı Koruyucu Tutum	1	40	30,78	6,62	G.Arası	706,73	3	235,58	6,12	,00	
	2	52	31,00	5,78	G.İçi	15709,21	408	38,50			1-4, 2-4,
	3	51	30,51	6,12	Toplam	16415,930	411				3-4
	4	269	33,50	6,23							

p<.05 (Grup 1: Fiziksel Şiddete Tanık, 2: Duygusal Şiddete Tanık, 3: Her İkisine Tanık, 4: Şiddet Tanıklığı Olmayan)

Tabloya göre, ebeveynlerin otoriter tutum (F=7,0, p=,00) düzeylerinde ve aşırı koruyucu tutum (F=6,12, p=,00) düzeylerinde çocukluklarında şiddete tanık olmuş olma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Demokratik tutum (p=,80) ve izin verici tutum (p=,50) düzeylerinde ise şiddete tanıklık etme durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmamaktadır. Otoriter tutum ve aşırı koruyucu tutum boyutlarında anlamlılığı yaratan grubun hangisi ya da hangileri olduğunu tespit edebilmek amacıyla ANOVA sonrasında Post Hoc karşılaştırmalı testlerinden Tukey kullanılmıştır. Yapılan tamamlayıcı bu analizin sonucunda;

Otoriter tutum boyutunda, duygusal şiddete tanık olanlar ile şiddete tanık olmayanlar arasında ($p=,00$) duygusal şiddete tanık olanlar ($\bar{X} = 22,82$) lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilmiştir. Aşırı koruyucu tutum boyutunda, fiziksel şiddete tanık olanlar ile şiddete tanık olmayanlar ($p=,05$) arasında şiddete tanık olmayanlar lehine ($\bar{X} = 33,50$); duygusal şiddete tanık olanlar ile şiddete tanık olmayanlar ($p=,04$) arasında şiddete tanık olmayanlar lehine ($\bar{X} = 33,50$); hem duygusal hem de fiziksel şiddete tanık olanlar ile şiddete tanık olmayanlar ($p=,01$) arasında şiddete tanık olmayanlar lehine ($\bar{X} = 33,50$) anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilmiştir.

Denence 9: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Evde Sık Düzeyde Alkol Kullanan Birinin Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının sık alkol kullanan aile üyesi olma durumuna göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.12' de verilmiştir.

Tablo 4.12. Sık alkol kullanan aile üyesi olması durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için t-testi

	Sık Alkol Kullanan Aile Üyesi Olması	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Demokratik Tutum	Evet	57	77,02	6,56	410	,42	,68
	Hayır	355	76,58	7,42			
Otoriter Tutum	Evet	57	21,82	5,61	410	2,56	,01
	Hayır	355	19,82	5,44			
İzin Verici Tutum	Evet	57	20,88	4,52	410	-1,13	,26
	Hayır	355	21,71	5,25			
Aşırı Koruyucu Tutum	Evet	57	32,60	6,16	410	,060	,95
	Hayır	355	32,55	6,35			

Tabloya göre, ebeveynlerin otoriter tutum düzeylerinde ($t=2,56$, $p=,01$) sık düzeyde alkol kullanan aile üyesinin olması durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşma görülmektedir. Ailesinde sık düzeyde alkol kullanan birey olanların otoriter tutum puan ortalamaları ($\bar{X}=21,82$), olmayanların puan ortalamalarına göre

daha yüksektir. Demokratik tutum ($p=,68$), izin verici tutum ($p=,26$) ve aşırı koruyucu tutum ($p=,95$) ile ailede sık düzeyde alkol kullanan bireyin olması arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Denence 10: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Başından Önemli Bir Yaşam Olayı Geçmiş Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının önemli yaşam olayına göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.13'te verilmiştir.

Tablo 4.13. Başından önemli yaşam olayı geçmesi durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için t-testi

	Önemli Yaşam Olayı	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Demokratik Tutum	Evet	58	75,81	7,30	410	-,93	,35
	Hayır	354	76,78	7,30			
Otoriter Tutum	Evet	58	20,10	4,64	410	-,00	1,0
	Hayır	354	20,10	5,64			
İzin Verici Tutum	Evet	58	21,14	4,68	410	-,73	,47
	Hayır	354	21,67	5,24			
Aşırı Koruyucu Tutum	Evet	58	31,45	6,06	410	-1,44	,15
	Hayır	354	32,73	6,35			

Tabloya göre, ebeveynlerin başından çocukluklarında başlarından önemli bir yaşam olayı geçmiş olması durumuna göre çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılaşma oluşmamıştır. Demokratik tutum ile arasında ($p=,35$); otoriter tutum ile arasında ($p=1,0$); izin verici tutum ile arasında ($p=,47$); ve aşırı koruyucu tutum ile arasında ($p=,15$) istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunamamıştır.

Denence 11: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Psikolojik Hastalığı Olan Ebeveyne Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının psikolojik hastalığı olan ebeveyne sahip olmaya göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.14' te verilmiştir.

Tablo 4.14. Ebeveynlerden birinde psikolojik hastalık olması durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için t-testi

	Psikolojik Hastalığı Olan Ebeveyn	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Demokratik Tutum	Evet	52	76,77	6,50	410	,14	,90
	Hayır	360	76,62	7,42			
Otoriter Tutum	Evet	52	21,27	5,79	410	1,64	,10
	Hayır	360	19,94	5,44			
İzin Verici Tutum	Evet	52	21,76	4,84	410	,23	,82
	Hayır	360	21,57	5,21			
Aşırı Koruyucu Tutum	Evet	52	31,98	6,46	410	-,70	,49
	Hayır	360	32,63	6,30			

Tabloya göre, psikolojik hastalığı olan bir ebeveyne sahip olma durumuna göre çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılaşma oluşmamıştır. Psikolojik hastalığı olan ebeveyne sahip olma ile demokratik tutum ile arasında ($p=,90$); otoriter tutum ile arasında ($p=,10$); izin verici tutum ile arasında ($p=,82$); ve aşırı koruyucu tutum ile arasında ($p=,49$) istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunamamıştır.

Denence 12: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Kronik Hastalığa Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının kronik hastalığı olma durumuna göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.15' te verilmiştir.

Tablo 4.15. Kronik hastalığa sahip olma durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için t-testi

	Kronik Hastalığın Olması	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Demokratik Tutum	Evet	42	75,79	8,21	410	-,80	,42
	Hayır	370	76,74	7,20			
Otoriter Tutum	Evet	42	19,80	5,43	410	-,37	,71
	Hayır	370	20,14	5,51			
İzin Verici Tutum	Evet	42	21,19	5,92	410	-,54	,59
	Hayır	370	21,64	5,076			
Aşırı Koruyucu Tutum	Evet	42	32,50	7,40	410	-,06	,96
	Hayır	370	32,56	6,20			

Tabloya göre, kronik hastalığa sahip olma durumuna göre çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılaşma oluşmamıştır. Kronik hastalığa sahip olma ile demokratik tutum ile arasında ($p=,42$); otoriter tutum ile arasında ($p=,71$); izin verici tutum ile arasında ($p=,59$); ve aşırı koruyucu tutum ile arasında ($p=,96$) istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunamamıştır.

Denence 13: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Psikolojik Hastalığa Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının psikolojik hastalığa sahip olmaya göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.16' da verilmiştir.

Tablo 4.16. Psikolojik hastalığa sahip olma durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için t-testi

	Psikolojik Hastalığı Olma	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Demokratik Tutum	Evet	43	78,19	6,11	410	1,47	,14
	Hayır	369	76,46	7,42			
Otoriter Tutum	Evet	43	22,02	6,76	410	2,43	,02
	Hayır	369	19,89	5,30			
İzin Verici Tutum	Evet	43	22,23	5,39	410	,86	,39
	Hayır	369	21,52	5,14			
Aşırı Koruyucu Tutum	Evet	43	33,70	6,88	410	1,26	,21
	Hayır	369	32,42	6,25			

Tabloya göre, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarından otoriter tutum düzeyleri ($t=2,43$, $p=,02$) psikolojik hastalığa sahip olma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılık psikolojik hastalığı olduğunu bildiren grup ($\bar{X}=22,02$) lehinedir. Demokratik tutum ($p=,14$), izin verici tutum ($p=,39$) ve aşırı koruyucu tutum ($p=,21$) düzeylerinde psikolojik hastalığa sahip olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmemektedir.

Denence 14: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Annelerinin Kendisine Karşı Tutumunu Algılama Şekline göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının annenin tutumunu algılama şekline göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.17’ de verilmiştir

Tablo 4.17. Algılanan anne tutumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için ANOVA testi

f , $\bar{x}$ ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları						
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p	Farkın Kaynağı (Tukey, LSD)
Demokratik Tutum	1	100	76,57	8,03	G.Arası	503,08	3	167,94	3,19	,02	2-4
	2	198	77,62	6,73	G.İçi	21431,75	408	52,53			
	3	27	75,55	6,70	Toplam	21934,84	411				
	4	87	74,84	7,59							
Otoriter Tutum	1	100	21,06	5,53	G.Arası	300,26	3	100,09	3,37	,02	1-2, 2-3 3-4
	2	198	19,60	5,22	G.İçi	12134,25	408	29,74			
	3	27	22,26	7,61	Toplam	12434,51	411				
	4	87	19,49	5,99							
İzin Verici Tutum	1	100	21,69	5,01	G.Arası	9,68	3	3,22	,120	,95	
	2	198	21,44	5,16	G.İçi	10941,62	408	26,82			
	3	27	21,74	4,65	Toplam	10951,30	411				
	4	87	21,60	5,54							
Aşırı Koruyucu Tutum	1	100	32,22	6,01	G.Arası	85,84	3	28,61	,72	,54	
	2	198	32,30	6,37	G.İçi	16330,09	408	40,02			
	3	27	33,07	6,57	Toplam	16415,93	411				
	4	87	33,34	6,49							
p<.05 (Grup 1: Otoriter/Baskıcı, 2: Demokratik/Hoşgörülü, 3: İlgisiz, 4: Aşırı Koruyucu)											

p<.05 (Grup 1: Otoriter/Baskıcı, 2: Demokratik/Hoşgörülü, 3: İlgisiz, 4: Aşırı Koruyucu)

Tabloya göre ebeveynlerin demokratik tutum ($F=3,19$, $p=,02$) düzeylerinde ve otoriter tutum düzeylerinde ($F=3,37$, $p=,02$), algıladıkları anne tutumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Ebeveynlerin izin verici tutum düzeyleri ($p=,95$) ve aşırı koruyucu tutum düzeylerinde ($p=,54$) algıladıkları anne tutumlarına istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma meydana gelmemiştir. Demokratik tutum ve otoriter tutum boyutlarında anlamlılığı yaratan grubun hangisi ya da hangileri olduğunu tespit edebilmek amacıyla ANOVA sonrasında Post Hoc karşılaştırmalı testlerinden Tukey kullanılmıştır. Yapılan tamamlayıcı bu analizin sonucunda;

Demokratik tutum boyutunda annesini demokratik algılayanlar ile aşırı koruyucu algılayanlar arasında ($p=,02$), annesini demokratik algılayanlar lehine ($\bar{X} = 77,62$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilmiştir. Otoriter tutum boyutunda ise anlamlılığı sağlayan grubu tespit etmek amacıyla post hoc testi Tukey değerine, analiz sonuçlandırılmayınca sırayla Scheffe ve LSD testleri yapılmıştır. LSD analizine göre annesini otoriter algılayanlar ile demokratik algılayanlar ($p=,03$) arasında, annesini otoriter algılayanlar lehine ($\bar{X} = 21,06$), annesini demokratik algılayanlar ile ilgisiz algılayanlar ($p=,02$) arasında ilgisiz algılayanlar ($\bar{X} = 22,26$)

lehine, annesini ilgisiz algılayanlar ile aşırı koruyucu algılayanlar ($p=,02$) arasında ilgisiz algılayanlar lehine ($\bar{X}=22,26$), istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilmiştir.

Denence 15: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Babalarının Kendisine Karşı Tutumunu Algılama Şekline göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının babanın tutumunu algılama şekline göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.18’ de verilmiştir.

Tablo 4.18. Algılanan baba tutumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması için ANOVA testi

f , $\bar{X}$ ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları						Farkın Kaynağı (Tukey)
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p	
Demokratik Tutum	1	118	75,76	8,09	G.Arası	734,01	3	244,67	4,70	,00	1-4, 3-4
	2	195	77,63	6,48	G.İçi	21200,82	408	51,96			
	3	70	77,00	6,43	Toplam	21934,84	411				
	4	29	72,72	9,48							
Otoriter Tutum	1	118	21,11	5,37	G.Arası	250,51	3	83,50	2,7	,04	1-2
	2	195	19,46	5,22	G.İçi	12183,99	408	29,86			
	3	70	20,61	5,98	Toplam	12434,51	411				
	4	29	19,10	6,10							
İzin Verici Tutum	1	118	21,70	4,98	G.Arası	44,73	3	14,91	,56	,64	
	2	195	21,82	5,37	G.İçi	10906,57	408	26,73			
	3	70	21,13	4,61	Toplam	10951,30	411				
	4	29	20,59	5,75							
Aşırı Koruyucu Tutum	1	118	32,83	6,23	G.Arası	340,02	3	113,34	2,88	,03	3-4
	2	195	32,37	6,20	G.İçi	16075,91	408	39,402			
	3	70	31,40	6,72	Toplam	16415,93	411				
	4	29	35,38	5,79							

$p<.05$ (Grup 1: Otoriter/Baskıcı, 2: Demokratik/Hoşgörülü, 3: İlgisiz, 4: Aşırı Koruyucu)

Tabloya göre ebeveynlerin demokratik tutum ($F=4,70$, $p=,00$) düzeylerinde ve otoriter tutum düzeylerinde ($F=2,7$, $p=,04$) aşırı koruyucu tutum ($F=2,88$, $p=,03$) algıladıkları baba tutumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Ebeveynlerin izin verici tutum düzeylerinde ($p=,64$) algıladıkları baba tutumlarına istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma meydana gelmemiştir. Demokratik tutum, otoriter tutum ve aşırı koruyucu tutum boyutlarında anlamlılığı

yaratan grubun hangisi ya da hangileri olduğunu tespit edebilmek amacıyla ANOVA sonrasında Post Hoc karşılaştırmalı testlerinden Tukey kullanılmıştır. Yapılan tamamlayıcı bu analizin sonucunda;

Demokratik tutum boyutunda, babasını demokratik/hoşgörülü algılayanlar ile aşırı koruyucu algılayanlar ($p=,00$) arasında, demokratik algılayanlar lehine ($\bar{X} = 77,63$); babasını ilgisiz algılayanlar ile aşırı koruyucu algılayanlar ($p=,04$) arasında ilgisiz algılayanlar lehine ($\bar{X} = 77,00$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilmiştir. Otoriter tutum boyutunda babasını otoriter algılayanlar ile demokratik algılayanlar ($p=,05$) arasında otoriter algılayanlar lehine ($\bar{X} = 21,11$) anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Aşırı koruyucu tutum boyutunda babasını ilgisiz algılayanlar ile aşırı koruyucu algılayanlar ($p=,02$) arasında aşırı koruyucu olanların lehine ($\bar{X} = 35,38$) anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilmiştir

5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın denencelerine ilişkin bulgular literatüre dayandırılarak tartışılmış, yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur. Denencelerin ele alınış sırası Bulgular bölümündeki aynı olup; ilk iki denence çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki korelatif ve yordayıcı ilişki, sonraki 11 denence demografik değişkenler ile çocuk yetiştirme tutumlarının ilişkisidir. 14 ve 15. denenceler, ilişki olmalarından dolayı ve literatürdeki benzer araştırmalarda baba katılımının çok sınırlı olması nedeniyle birlikte ele alınmıştır.

5.1. Tartışma

Denence 1: Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları arasında anlamlı bir düzeyde ilişki vardır.

Ebeveynlerin çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki korelatif ilişkileri tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda çocukluk çağı travmalarından cinsel istismar dışındaki tüm travma boyutlarıyla ve çocukluk çağı travma toplam puanı ile çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde çeşitli ilişkiler tespit edilmiştir. Fiziksel ihmal ile demokratik tutum arasında pozitif yönlü, otoriter tutum ile arasında negatif yönlü anlamlı ilişki mevcuttur. Fiziksel ihmal puanları yüksek olanların demokratik tutum puanları yüksek, otoriter tutum puanları düşüktür. Duygusal ihmal ile demokratik tutum arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki mevcuttur. Duygusal ihmal puanları yükselirken demokratik tutum puanları da artmaktadır. Fiziksel istismar ile otoriter tutum arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Fiziksel istismar puanı yüksek olanların otoriter tutum düzeyleri de yüksektir. Duygusal istismar ile otoriter tutum arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Duygusal istismar puanı yüksek olan ebeveynlerin otoriter tutum puanları da yüksektir. Aşırı kontrol ile otoriter tutum arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Aşırı kontrol düzeyi arttıkça otoriter tutum düzeyi de artmaktadır. CTQ toplam puanı ile demokratik tutum arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişki, otoriter tutum ile arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Travma toplam puanı daha yüksek olanların demokratik tutum düzeyi ve otoriter tutum düzeyi de yüksektir.

Bulgulara göre, duygusal istismar dışında tüm çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı ilişkiler görülmektedir. Sadece fiziksel

ihmal ile ilişkisinde otoriter tutumda düşme görülürken, demokratik tutum düzeyi yükselmektedir. Bunun dışında tüm travma türleri yükselmesiyle otoriter tutumun yükseldiği görülmektedir. İhmalden ziyade istismarın çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkisi dikkat çekmektedir. Bu bulgu, katılımcı ebeveynlerin istismara varmayan kötü muameleyle -özellikle anlamlı ilişkisi olmayan duygusal istismar- başa çıkma becerisi göstermiş olabileceğini çocukluğunda gördüğü kötü muameleyi yeniden işlemleyerek baskıcı ve otoriter anne babalıktan uzak kalabildiğini; ancak istismar boyutundaki kötü deneyimlerin etkisinin daha kalıcı olması sebebiyle tutumlara otorite olarak yansıyabileceğini düşündürmüştür. CTQ toplam puanının yükselmesiyle hem demokratik tutumun hem de otoriter tutumun birlikte yükselmesi ise iki tutumda da ortak olan kontrol boyutuna bağlanmıştır. Literatürde ebeveynlerin çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar mevcuttur. Araştırmamızın bulgularıyla örtüşen ya da ters düşen araştırma bulgularını görmek mümkündür. Özgen (2017)'in araştırma bulgularına göre, demokratik tutum boyutunda; duygusal istismar ve fiziksel İstismar düzeyi ile demokratik tutum düzeyi arasında pozitif yönlü ilişki, fiziksel ihmal ile demokratik tutum düzeyi arasındada negatif yönlü ilişki vardır. Otoriter tutum boyutnda; duygusal ihmal ve fiziksel istismar ile otoriter tutum arasında pozitif yönlü ilişki vardır. İzin verici tutum boyutunda fiziksel istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar düzeyleri ile izin verici tutum arasında pozitif yönlü ilişki vardır. Aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynlerde; duygusal İstismar ve fiziksel İstismar düzeyi arttıkça aşırı koruyucu tutum düzeyi de azalmaktadır. Bozdemir ve Gündüz (2016) araştırma bulgularına göre, fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar düzeyleri arttıkça demokratik tutum düzeyi azalmaktadır. Fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar düzeyleri arttıkça aşırı koruyucu tutum düzeyleri artmaktadır. Fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar düzeyleri arttıkça aşırı koruyucu tutum düzeyleri artmaktadır. Çakmak, Aydoğan ve Tamam (2018), araştırmalarında çocukluk çağı travma puanları yüksek olan ebeveynlerin çocuklarına daha az koruyucu davrandıklarını göstermektedir. Dengizek' in (2015) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre çocukluk döneminde fiziksel ihmal ve istismara maruz kalmış babalar demokratik olmayan anne-baba tutumu sergilemekte, duygusal ve fiziksel ihmale maruz kalmış anneler ise aşırı koruyucu tutum sergilemektedirler. Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kalmış anneler demokratik tutum sergilerken, cinsel istismara maruz kalmış babalar daha yüksek düzeyde demokratik tutum sergilemektedirler. Burakgazi

(2019) 'nin araştırmasına göre, annelerin çocukluk çağı travma puanı yükselirken otoriter tutum düzeyi yükselmekte, demokratik tutum düzeyi düşmektedir

Denence 2: Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları, Çocuk Yetiştirme Tutumlarını anlamlı bir düzeyde yordamaktadır.

Ebeveynlerin kendi çocukluk çağı travmalarının çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki belirleyici rolünü incelemek amacıyla yapılan analiz sonucu travma türleri (tek başına ya da birlikte), çocuk yetiştirme tutumları arasında yordayıcılık ilişkisi tespit edilmiştir. Bu analiz sonucuna göre, fiziksel ihmal %10,1 gücünde demokratik tutumu yordadığı görülmüştür. Duygusal istismar ve aşırı kontrol bağımsız değişkenleri birlikte otoriter tutumu %10,3 gücünde yordadığı görülmüştür. Duygusal ihmal ve aşırı kontrol bağımsız değişkenleri birlikte aşırı koruyucu tutumu %3,8 gücü ile yordamaktadır. Başka bir ifadeyle, demokratik tutum düzeyinde meydana gelen değişimin %10,1'i fiziksel ihmal tarafından açıklanmaktadır. Otoriter tutum düzeyinde meydana gelen değişikliğin %10,3'ü duygusal istismar ve aşırı kontrol birlikte oluşturdukları model tarafından açıklanmaktadır. Aşırı koruyucu tutum düzeyinde meydana gelen değişimlerin %3,8'i duygusal ihmal ve aşırı kontrol birlikte oluşturdukları model tarafından açıklanmaktadır. Çocukluk çağı travmalarının hiçbirinin izin verici üzerinde belirleyiciliği olmadığı tespit edilmiştir. Çakır (2021)'in yaptığı çalışmada, çocukluk çağı travmalarının demokratik tutumun %4,7'sini, otoriter tutumun %1,3'ünü açıklamaktadır. İzin verici tutum ve aşırı koruyucu tutum üzerinde herhangi bir açıklayıcı özellik bulunmamıştır.

Denence 3: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Ebeveynlik Rolüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlik rolü (anne ya da baba olma durumu), diğer bir ifadeyle ebeveynlerin cinsiyetine göre çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda, ebeveynlerin otoriter ve aşırı koruyucu tutum düzeylerinin ebeveynlik rolü değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle ebeveynlerin otoriter tutum veya aşırı koruyucu tutum sergileme düzeyleri cinsiyetlerinden etkilenmemektedir; bağımsızdır.

Ebeveynlerin demokratik tutum ve izin verici tutum düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Demokratik tutum boyutunda farklılaşmanın

anneler lehine olduğu, diğer bir ifadeyle annelerin ortalamasını babaların ortalamasından daha yüksek olduğu görülmüştür. İzin verici tutum boyutunda ise farklılık babalar lehinedir. Babaların ortalamaları annelere göre daha yüksektir.

Literatürde çocuk yetiştirme tutumları ile cinsiyet arasında hem ilişkiler olduğunu hem de ilişkisizliği gösteren araştırmalar mevcuttur. Aydoğan Arslan'ın (2017) araştırmasının sonuçları da benzer yöndedir. Anneler babalara göre daha demokratik, babalar ise daha izin vericidir. Çakmak, Aydoğan ve Tamam (2018)'in araştırma sonuçlarına göre anneler babalara göre daha demokratik tutum sergilemektedirler. Babalar, annelere göre daha izin verici tutumlara sahiptir. Özgen (2017), araştırmasının sonuçlarına göre anne ve babaların demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum düzeylerinin birbirine benzediğini göstermiştir. Aynı araştırmaya göre, babalar annelere göre daha koruyucu tutum sergilemektedirler. Dengizek (2015), annelerin babalara oranla demokratik tutum sergilediğini göstermiştir. Birlik (2019), örtüşen bulgular göstermiştir. Anneler babalara göre daha demokratik, babalar ise annelere göre daha otoriter ve izin vericidir.

Araştırmalarda ortak bir bulgu olarak annelerin babalara göre daha demokratik oldukları görülmektedir. Bunun demokratik tutumun içindeki kabul7sıcak ilgi boyutundan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Aile hayatında çocukla sıcak ilişki geleneksel olarak daha çok annenin kurduğu babanın ise genellikle geleneksel bağlamı temsil ettiği düşünülmektedir. Literatürde benzer ilişkiler tespit etmek için yapılan araştırmaların örneklem grupları büyük çoğunlukla sadece annelerdir. Bu nedenle cinsiyetin çocuk yetiştirme üzerine etkisi üzerine araştırma sayısı sınırlıdır.

Denence 4: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Eğitim Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmaktadır.

Eğitim durumuna göre çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşup oluşmadığı tespit edebilmek için yapılan analiz sonucunda; tüm çocuk yetiştirme boyutlarında anlamlı farklılaşmalar olduğu görülmüştür.

Üniversite mezunlarının demokratik tutum puan ortalamalarının lise mezunu olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilirken; lise mezunu ebeveynlerin demokratik tutum puan ortalamalarının temel eğitim mezunlarının (ilk ve ortaokul mezunları) puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, üniversite mezunlarının demokratik tutum düzeyleri lise mezunlarınınkinden daha yüksek; lise

mezunlarının demokratik tutum düzeyleri de temel eğitim mezunu olan ebeveynlerinkinden daha yüksektir.

Otoriter tutum boyutunda üniversite mezunu ebeveynler ile lise mezunu olanlar arasında eğitim durumundan kaynaklı anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmüştür. Üniversite mezunu olanların otoriter tutum düzeyleri lise mezunu olanlara göre daha yüksektir. İzin verici tutum boyutunda, üniversite mezunu olan ebeveynler ile lise mezunu olanlar arasında; lise mezunu olan ebeveynler ile temel eğitim mezunu olanlar arasında eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık mevcuttur. Üniversite mezunu olanların izin verici tutum düzeyleri lise mezunların oranla daha yüksektir. Lise mezunlarının izin verici tutum düzeyleri de temel eğitim mezunu olanlara göre daha yüksektir. Aşırı koruyucu tutum boyutunda ise anlamlı düzeyde farklılaşma temel eğitim mezunu olan grupla üniversite mezunu olan grup arasında lise mezunları ile üniversite mezunları arasında görülmüştür. Temel eğitim mezunlarının aşırı koruyucu tutum düzeyleri üniversite mezunlarına göre; lise mezunlarının da üniversite mezunlarına göre daha düzeyleri yüksektir. Analiz sonuçlarına göre, aşırı koruyucu tutum boyutu dışındaki diğer boyutlarda demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum için eğitim düzeyi yükseldikçe tutumların düzeyi artmaktadır.

Literatürde eğitim durumu ile çocuk yetiştirme tutumları arasında ilişkiye yönelik çeşitli bulgular görmek mümkündür. Mızrakçı' ya (1994) göre annelerin eğitim düzeyi, çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen faktörler arasında en yüksek belirleyicidir. Eğitim düzeyi arttıkça annelerin yetkin/demokratik tutum sergileme eğilimi artarken; koruyucu, ilgisiz ve otoriter tutum eğilimlerinde azalma olmaktadır. Özgen (2017), araştırmasında, eğitim düzeyi artarken otoriter tutum ve aşırı koruyucu tutum düzeyleri azalırken; demokratik tutum düzeyleri artmaktadır. Çakmak, Aydoğan ve Tamam (2018), ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının eğitim durumlarından bağımsız olduğunu göstermiştir. Güler, vd. (2002)' nin araştırma bulguları da ebeveynlerin çocuklarını örseleyici tutumlar sergilemeleri ile eğitim durumu arasındaki ilişkisizliği göstermiştir. "Türkiye'de 0-8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet" Araştırması'nda (2014); annelerin eğitim düzeyi düşerken çocuklarını ihmale yöneldikleri görülmektedir. Altıparmak, vd.' nin (2013) araştırma bulgusu da eğitim seviyesi düşük olan annelerin, çocuklarına daha fazla fiziksel ve duygusal istismarda bulundukları yönündedir. Alisinanoğlu' nun araştırmasının sonuçları da anne ve babaların eğitim düzeyleri arttıkça çocuklarını içten denetimli olmaları

yönünde teşvik ettikleri yönündedir. Erken ve Toran (2004)'a göre de annelerin eğitim düzeyi düştükçe, çocuklarını reddedici tutumlar artmaktadır. Çakır (2021)' a göre eğitim düzeyi yükseldikçe annelerin tutumları demokratikleşmektedir. Dengizek (2015)' in araştırmasına göre ise çocuk yetiştirme tutumları, ebeveynlerin eğitim durumlarından bağımsızdır. Birlik (2019), ebeveynlerin eğitim düzeyi artarken izin verici tutumun ve demokratik tutumun arttığını, otoriter tutum ve aşırı koruyucu tutum azaldığını söylemektedir.

Eğitim durumuna göre çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı ilişki olduğunu gösteren araştırmaların bulguları alt boyutlara göre farklı bulgular görülse de; ancak demokratik ve aşırı koruyucu tutum boyutlarındaki bulguların örtüştüğü görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça ebeveynlerin demokratik tutum sergileme eğilimleri artarken aşırı koruyucu eğilimler düşmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının bağımsızlaşmasına verdikleri değerin artacağı ve çocuklarının kendilerini ifade etmesine fırsat verecekleri düşünüldüğünden demokratik tutumun yükselmesi beklendik bir durumdur. Aşırı koruyucu ebeveynlerin temel argümanlarının çocuğu hastalık ve tehlikelerden korumakla ilgili olduğu düşünüldüğünde eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin çocuklarını olası stresörlerden koruma konusunda daha akılcı ve işbirlikçi çözümler üreteceği düşünüldüğünden eğitim durumu artarken aşırı koruyucu tutumların düşmesinin beklendik olduğu düşünülmektedir. Araştırmamızda otoriter tutumun demokratik tutumla birlikte hareket ettiği görülmüştür. Bunun sebebi her iki tutumda ortak olan kontrol boyutu olduğu düşünülmektedir.

Denence 5: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Gelir Durumuna göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmaktadır.

Gelir durumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık oluşup oluşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda sadece demokratik tutum boyutunda gelir düzeyine göre ebeveynlerin gelir durumuna göre anlamlı farklılık görülmüştür. Orta gelir düzeyindeki ailelerin demokratik tutum düzeylerinin düşük gelirli ailelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Otoriter tutum, izin verici tutum ve aşırı koruyucu tutum düzeylerinin ebeveynlerin gelir durumundan etkilenmedikleri görülmüştür.

Dengizek'in (2015) araştırmasına göre gelir düzeyi düşerken aşırı koruyucu tutum ve otoriter tutum düzeyleri artmakta, gelir seviyesi artarken ebeveynlerin demokratik tutum düzeyleri artmaktadır. Altıparmak, vd.'nin (2013) araştırması aile gelir durumunun ebeveyn davranışlarını etkilediğini ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan annelerin çocuklarına daha fazla şiddet uyguladıklarını göstermektedir. Erkan ve Toran (2004)'ın araştırma sonuçlarına göre, ailenin aylık gelirinin arttıkça annelerin reddedici davranışları azalmaktadır. Reddedici davranışları hem ihmal hem de istismar ile ilişkilendirerek düşünmek yerinde olacaktır. Gamsız Bilgin, vd. (2004), gelir düzeyinin düşmesiyle, cezalandırarak örseleyen ebeveyn tutumlarının arttığını göstermiştir. Çakır (2021)'a göre yüksek gelir düzeyine sahip olan anneler demokratik tutum sergilemekte; gelir düzeyi düştükçe baskıcı ve otoriter tutumlar artmaktadır.

Haktanır ve arkadaşları (1999)'nın Türkiye'deki anne-baba tutumları araştırmalarını (75 araştırma) inceledikleri çalışmalarında, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde cezalandırıcı, istismar ve ihmale varan olumsuz tutumlar gözlenirken, sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe olumsuz yaklaşımların azaldığı ve daha demokratik tutumların yer aldığı görülmüştür. Bununla birlikte üç sosyo-ekonomik düzeydeki (alt, orta, üst SED) ailelerde de koruyucu ve otoriter tutumların yaygın olarak kullanıldığının görülmesi ülkemizdeki yetişkinlerin genel yapısını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Denence 6: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, çocuklukta sahip olunan aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Çocuklukta sahip olunan aile yapısına göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olup oluşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda hiç boyutta anlamlı düzeyde farklılaşma gözlenmemiştir. Diğer bir ifadeyle çocuk yetiştirme tutumları ebeveynlerin geldikleri ailenin yapısından bağımsızdır.

Özgen (2017), aile tipine göre çocuk yetiştirme tutumlarının anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Farklı aile tipinde yaşayan ebeveynlerin tutum düzeyleri birbirine benzemektedir. Ebeveynlerin geldikleri ailenin yapısının ele alındığı araştırmaya rastlanmamıştır; ancak geniş aile kavramını sadece ebeveynlerin anne babasının da yer aldığı aile yapısının da ötesine götürüp çok çocuklu aile olarak da ele

aldığımızda bazı bulgulara rastlamak mümkündür. Erkan ve Toran (2004)'ün araştırmasına göre, ailede yaşayan birey sayısı arttıkça annenin reddedici tutumları artmaktadır. kendi kurduğu aile çekirdek yapıda olan annelerin yaşam kalitesi daha yüksek görülürken; geniş ailesi olan anneler daha fazla ruhsal sıkıntı yaşadığı görülmektedir (Bodemir, 2019). Anjel (1985)' in araştırmasında ailedeki birey sayısının artmasının annenin, çocuğun bakımını aksattığı, annelik rolünü kısıtladığı, çocuğa karşı ihmalkar ve ilgisiz davranışlar sergilemesi sergilemesine neden olduğu görülmüştür. Bu bulguları araştırmamızla ilişkilendiren durum ebeveynlerin kendi travmalarını tutumları aracılığıyla bulaştırıyor oldukları gerçeğidir.

Aile büyüklerinin olduğu ya da çocuk çocuklu büyük ailelerde bakım ve ilgi gerektiren kişinin fazla olması bunun yanı sıra evdeki aile büyüklerinin ebeveynlik rolüne ortak olmaları gibi etkenlerle yukarıda bahsedildiği gibi ebeveynliğin kısıtlanabileceği ortamlardan gelen ebeveynlerin çocuklarında ihmal ve istismara maruz kalmaları beklendik bir durumdur. Ancak bu durumun kendi ebeveynliğine ne kadar yansıdığı araştırmaların konusudur. Araştırmamızda ebeveynin geldiği aile yapısı bir etken olarak gözlenmemiştir.

Denence 7: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocukluğun Geçtiği Yere göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocukluklarının geçtiği yere göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık oluşup oluşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda demokratik tutum, izin verici tutum ve aşırı koruyucu tutum düzeylerinde ebeveynlerin çocukluklarının geçtikleri yerin etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Sadece otoriter tutum boyutunda iki anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, çocuklukları büyükşehirde geçen ebeveynler hem çocuklukları şehirde geçenlerden hem de çocuklukları köyde geçenlerden daha otoriter tutuma sahiptirler.

Literatürde çocukluğun geçtiği yer değişkeninin ebeveyn tutumları ile ilişkisini inceleyen bir bulguya rastlanmamıştır. Araştırmamızda çocukluğu büyükşehirde geçen ebeveynlerin daha otoriter bulunması, büyükşehirde büyüyen ebeveynlerin geçmiş deneyimleri ve güncel kaygılarına bağlanmaktadır. Çocuğun dikkatinin okul dışına kaymaması, akran gruplarının bozucu etkisinden ve yaygın tehlikelerden

koruma, diğ er bir ifadeyle  ocuğ un kontrolünü kaybetmeme d    nceleriyle ebeveyn kurallar aracılığıyla sınırlandırma yoluna gidiyor olabilir.

Denence 8: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Açığı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları,  ocuklukta Evde  iddete Tanıklık Etme Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocukluklarında şiddete tanık olma durumlarına göre  ocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık oluşup oluşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda,  ocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmalar tespit edilmiştir. otoriter tutum ve açığı koruyucu tutum boyutlarında anlamlı farklılık yaratan gruplar mevcuttur. Duygusal  iddete tanıklık edenlerin otoriter tutum düzeyleri şiddete tanık olmayanlardan daha yüksektir. Diğ er bir ifadeyle duygusal şiddete tanık olanlar şiddete hiç tanık olmayanlardan daha otoriter tutuma sahiplerdir. Şiddete tanık olmayanlar, fiziksel şiddete tanık olanlara göre, duygusal şiddete tanık olanlara göre ve hem fiziksel hem de duygusal şiddete tanık olanlara göre daha fazla açığı koruyucu tutuma sahiptirler.

Dinleyici ve  ahin-Dağlı (2016)' nın yaptıkları çalışmada;  ocukluğ unda ailedeki şiddete tanık olan ebeveynlerin kendilerinin de  ocuk yetiştirme tutumlarının örseleyici olduğu, duygusal ihmal ve istismar yapma sıklığının bu grupta arttığı gösterilmiş, bu nedenle de nesiller arası bir geçişin olduğu üzerinde durmuşlardır.

Denence 9: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Açığı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları,  ocuklukta Evde Sık Düzeyde Alkol Kullanan Birinin Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin  ocuk yetiştirme tutumlarının çocukluklarında evde sık alkol kullanan aile  yesi olma durumuna göre anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, sadece otoriter tutum boyutunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür. Evinde sık alkol kullanan ailesi olan ebeveynlerin otoriter tutum puanlarının olmayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğ er bir ifadeyle evinde sık alkol kullanan birey olanlar olmayanlara göre daha fazla otoriter tutum sergilemektedir.

İlgili örneklem büyüklüğünün yetersiz olması sebebiyle araştırma bulgusunun bu yönde olduğu; daha büyük bir grupta farklı sonuçlanabileceği düşünülmektedir.

Denence 10: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Başından Önemli Bir Yaşam Olayı Geçmiş Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocukluklarında başlarından önemli yaşam olayı geçme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, hiçbir çocuk yetiştirme tutumu boyutunda anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Diğer bir ifadeyle ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, önemli bir yaşam olayının başlarından geçmiş olmasından bağımsızdır.

Literatürde bu değişkeni ele alan araştırma bulgusuna rastlanmamıştır. Araştırmaya katılanların bu yönde bildirimlerinin az olması nedeniyle anlamlı farklılık oluşmadığı düşünülmektedir.

Denence 11: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Psikolojik Hastalığı Olan Ebeveyne Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının psikolojik hastalığı olan bir ebeveyne sahip olma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, çocuk yetiştirme tutumu boyutlarından hiçbirinde anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, ebeveynlerinden birinin psikolojik hastalığı olmasından etkilenmemektedir.

Literatürde bu değişkeni ele alan araştırma bulgusuna rastlanmamıştır. Araştırmamızda ebeveynlerden birisi psikolojik hastalığa sahip olan katılımcı sayısının az olması sebebiyle farklılık tespit edilemediği düşünülmektedir.

Denence 12: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Kronik Hastalığa Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Kronik hastalığı sahip olmalarına göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda hiçbir boyutta anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Bu analiz sonucuna göre, çocuk yetiştirme tutumları kronik hastalığa sahip olma durumundan etkilenmemektedir.

Literatürde çocuğun kronik hastalığı sahip olması ile aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu gösteren araştırma bulguları mevcuttur. Kronik hastalığının temellerinin çocukluğa uzandığı varsayıldığında kronik hasta bu çocukların yetişkinlikte bunu ebeveynlik tutumlarına nasıl aktaracakları araştırmamız kapsamında değerlendirilebilir; ancak ebeveynin kendisinin kronik hastalığa sahip olması durumuyla ilgili literatürde çok sınırlı sayıda bulguya rastlanmıştır.

Ezen ve Açıkgöz (2017)' ün araştırma bulguları, kronik hastalığı olmayan annelerin daha fazla örseleyici tutum sergilediklerini göstermektedir. Gamsız Bilgin, vd. (2004), ebeveynin kronik hastalığı olan ebeveynlerin çocuklarını daha örselediklerini göstermiştir.

Denence 13: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Psikolojik Hastalığa Sahip Olma Durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının psikolojik hastalığa sahip olmaya göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda sadece otoriter tutum boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Psikolojik hastalığı olduğunu bildiren grubun otoriter tutum puan ortalamaları, psikolojik hastalığı olmayan gruba göre daha yüksektir. Başka bir ifadeyle, psikolojik hastalığı olan daha otoriter tutum sergilemektedir.

Literatürde ebeveynlerden en az birinin psikolojik hastalığı olması değişkenini kullanan çok az sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Özgen (2017), araştırmasında psikolojik hastalığa sahip olan ebeveynlerin otoriter tutum ve izin verici tutum düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ezen ve Açıkgöz (2017) ise bu değişkeni araştırma kapsamında değerlendirseler de sadece 1 katılımcı psikolojik hastalığı olduğunu bildirdiği için analizi yapılamamıştır. Gamsız Bilgin, vd. (2004), psikolojik hastalığı olan ebeveynlerin çocuklarını fiziksel ve sözel olarak cezalandırarak örselediklerini göstermişlerdir.

Araştırmamızda ebeveynlerden sadece tanı konmuş psikolojik hastalıklarını bildirmeleri istenmiştir. Psikolojik hastalığı olan ebeveynlerin empatiden yoksun oluşları nedeniyle çocuğun özerkliğini destekleyememeleri, çocukları ile ilgili gelişimsel problemlere akılcı çözümler oluşturmamaları, çocuklarının eylemlerine uygun derecede katılım sağlayamamaları gibi unsurlar bu grupta ebeveynin otoriter tutumlarının yükselmesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca literatürde gelir düşüklüğü ile otoriter tutumun yükselişini gösteren araştırmalara paralel olarak bu grupta da olası gelir düşüklüğü sebebiyle aile yaşam kalitesinin düşüklüğü ve otoriter puanların yükselmesi beklendiği bir durumdur.

Denence 14: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Annelerinin Kendisine Karşı Tutumunu Algılama Şekline göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Denence 15: Ebeveynlerin Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici Tutum puanları, Çocuklukta Babalarının Kendisine Karşı Tutumunu Algılama Şekline göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Algılanan anne tutumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda demokratik tutum boyutunda ve otoriter boyutta anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucuna göre, demokratik tutum boyutunda annesini demokratik algılayan ebeveynlerin puan ortalamaları annesini aşırı koruyucu algılayanların puan ortalamalarından daha yüksektir. Otoriter tutum boyutunda, annesini otoriter algılayanların puan ortalamaları annesini demokratik algılayanların puan ortalamalarından daha yüksektir. Annesini ilgisiz algılayanların puan ortalamaları demokratik algılayanların puan ortalamalarına göre daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle, annesini demokratik algılayanlar, demokratik tutum sergileme eğilimi, annesini otoriter algılayanlar, genellikle ilgisiz tutum veya otoriter tutum sergileme eğilimi göstermektedir. Bu bulgu aşağıda ifade edilen Mızrakçı (1994)'nın çocuğun yetiştiriliş tarzını onaylayıp onaylamaması ile ilgili tespitiyle örtüşmektedir.

Algılanan baba tutumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda izin verici tutum dışındaki boyutların tümünde algılanan baba tutumuna göre anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmiştir. Demokratik tutum boyutunda, babasını otoriter olarak

algılayanların ve ilgisiz olarak algılayanların puan ortalamaları babasını aşırı koruyucu algılayanlara göre daha yüksektir. Otoriter tutum boyutunda babasını otoriter algılayanların puan ortalamaları babasını demokratik algılayanlarınkinden daha yüksektir. Aşırı koruyucu tutum boyutunda babasını aşırı koruyucu olarak algılayanların puan ortalamaları, ilgisiz olarak algılayanlara göre daha yüksektir. Yani hem babasını otoriter algılayanlar hem de babasını ilgisiz olarak algılayan ebeveynler, babasını aşırı koruyucu olarak algılayanlardan daha fazla demokratik tutuma sahiptir. Babasını otoriter algılayanlar, babasını demokratik olarak algılayanlardan daha fazla otoriter tutum sergilemektedirler. Babasını aşırı koruyucu olarak algılayan ebeveynler, ilgisiz olarak algılayan ebeveynlerden daha fazla aşırı koruyucu tutuma sahiptirler.

Mızrakçı (1994), araştırmasında, annelerin kendi yetiştiriliş şekliyle yani algıladıkları ebeveyn tutumlarıyla, uyguladıkları çocuk yetiştirme tutumları arasında bir ilişki göstermiştir. Anneler, algıladıkları anne tutumunun tam tersi bir tutum sergileme eğilimi göstermemektedirler. Yetkin annelerin yetiştirdiği anneler ilgisiz tutum dışındaki tutumların herhangi birine eğitim gösterebilmektedirler. Algılanan baba tutumları ile çocuk yetiştirme tutumları arasında belirgin ilişkiler gösterilmemiştir. Annelerin kendi yetiştiriliş tarzlarını onaylayıp onaylamama durumlarından kaynaklı farklılaşma sadece otoriter ve ilgisiz anne tutumu boyutlarında görülmüştür. Otoriter tutumun onaylanmadığı durumlarda ilgisiz tutuma olan eğilim; ilgisiz tutumun onaylanmadığı durumlarda ise otoriter tutuma eğilim artmaktadır. Bu noktada çocuk yetiştirme tutumlarının kuramsal temelleri anlatılırken bahsedilen sevgi ve kontrol boyutlarına atıf yapmak yerinde olacaktır. Ebeveynlerin kendi yetiştirildikleri tutuma ya da tam tersine eğilim göstermeleri sevgi ve kontrol boyutlarıyla açıklanabilir. Sevgi boyutunda hiçbir ebeveyn algıladığı ebeveyn tutumunun tam tersine yönelmez; ancak kontrol boyutunda kendi yetiştiriliş tarzını onaylarsa buna benzer, onaylamazsa tam tersi bir tutuma yönelebilmektedir.

Aydoğan-Arslan (2017)'in araştırmasında katılımcı ebeveynlerin kendi anne babalarının sergilemiş olduğu tutumlara sıkı sıkıya bağlı olduklarını göstermiştir. Demokratik tutum sergileyen anne-babaların çocukları demokrat, otoriter tutum sergileyen anne-babaların yetiştirdiği çocukları otoriter, izin verici anne-babaların çocukları izin verici, aşırı koruyucu anne-babaların çocukları ise aşırı koruyucu tutum sergilemektedir. Çakır (2021)'in yaptığı araştırmanın bulguları, anne ve babalarıyla olan ilişkilerini sıcak ya da soğuk algılamaları, ebeveynlerin çocuklarına karşı

tutumlarını etkilememektedir. Anne babasının disiplin anlayışını olumlu algılayan anneler diğerlerine göre daha demokratik tutum sergilemektedir. Birlik (2019)'in bulguları , algılanan anne tutumu ve algılanan baba tutumları ile ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı ilişki olmadığı yönündedir.

Tezin ilgili bölümünde ifade edildiği gibi, çoğunlukla geleneksele, sabit adetlere bağlı ebeveynler, çocukları herhangi bir problemle karşılaştığında, kendi anne babalarından gördükleri geleneksel yaklaşımları sergilerler ve genellikle de başka türde davranmayı öğrenemedikleri için aynı hataları yapmaktadırlar. Kendi anne babasından çokça nasihat dinleyen bir ebeveyn kendi çocuğu için de aynı yolu denemeye yatkındırlar. Güven ve sevgi hissederek büyümüşse bir çocuk, çocukları için aynı güven ve sevgiye dayalı açık bir tutum sergileyen bir ebeveyn olacaktır. İlgi ve sevgi yoksunu büyümüş çocuklar sevgi açlığı yaşarlar, bu da davranış problemlerine neden olabilmektedir (Yavuzer, 2003). Kendi çocukluk yıllarında engellenmiş bireyler, anne baba oldukları zaman çocukken sahip olamadığı özgürlükleri çocuklarının sahip olmasına bilinçaltında kıskançlık geliştirip çoğunlukla suçlama, aşağılama ve kontrol altında tutma eğilimine girebilirler ya da tam tersi aşırı gevşek, izin verici bir tutum sergileyebilirler (Yavuzer, 2001)

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; araştırma kapsamında incelenen bazı değişkenlerle ilgili olarak literatürde benzer araştırmalara rastlanamamıştır. Hem araştırma kapsamında hem de literatür genelinde benzer araştırmalarda bazı değişkenler arasında anlamlı ilişkilerin saptanamaması örneklem büyüklükleriyle ilişkilendirilmektedir. İdeal örneklem büyüklükleri sağlandığında sonuçların farklı bulunabileceği zannedilmektedir. Literatür bulguları ile karşılaştırıldığında hem örtüşen hem de farklı olan bulgular elde edilmiştir. Bazı bulguların sonraki araştırmalarda bulguların tartışılmasında referans olabileceği düşünülmektedir. Hem çocukluk travmaları ile ilgili olarak hem de çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili olarak araştırmanın başında kurulan denenceleri destekleyen bulguların ortaya çıkmadığı görülmektedir. Aynı şekilde literatürde bazı benzer durumlar görülmektedir. Anlamlı ilişkilere dair beklentiler desteklenmemiştir. Özellikle bağımsız ve bağımlı değişkenlerle birinci ve ikinci denencelerin bulguları incelendiğinde güçlü korelasyon ilişkileri ve güçlü açıklayıcı bağlar olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin kendi yetiştiriliş tarzlarına sıkı sıkıya bağlı olmadıkları görülmektedir. Araştırmanın ele aldığı konuların mikro ve makro düzeydeki önemi dikkate

alındığında, bu bulgular ileriye dönük olarak hem bilimsel hem sağaltıcı hem de eğitsel yaklaşımlar tarafından desteklenmesi gereken ve umut verici olarak değerlendirilmektedir. Çocukluğunda kötü muamele gören her yetişkinin çocuğuna kötü davranacağı ya da psiyatrik vaka olacağını düşünmek, bu olguları reddetmemekle birlikte insanın üzücü olaylar karşısında baş etme becerilerini, gelişimini yadsımak olacaktır. Bu nedenle bilimsel araştırmaların genel eğilimlerini zenginleştirerek, travmaya uğramış bireylerin benzer yönlerini bularak kategorize etmek yerine; farklı olana yönelmek denenmelidir. Işığ, demokratik tutumu boyutunda puanın çok çıkan üniversite mezunu olan gruplar yerine puanı az da olsa demokratik tutum sergileyen temel eğitim mezunu gruba ya da şizofrenik ebeveynle büyüyüp çocuğuna sağlıklı gelişme ortamı sağlayan ebeveynlere tutmanın; onların baş etme becerilerini öğrenmenin, travman zincirini kırabilmek açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

5.2. Sonuç

1. Ebeveynlerin kendi çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi,

2. Çocukluk çağı travmalarının çocuk yetiştirme tutumlarını yordayıcılığını,

3. Ebeveynli rolü, eğitim durumu, gelir durumu, yetiştiği ailenin yapısı, anne babanın birliktelik durumu, çocukluğun geçtiği yer, çocuklukta şiddete tanık olma, psikolojik hastalığı olan ebeveyne sahip olma, kronik hastalığa sahip olma, psikolojik hastalığa sahip olma, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, çocuklukta başında önemli bir yaşam olayı geçmesi, çocuklukta evde sık alkol tüketen bir aile üyesi olması değişkenleri çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla gerekli analizler yapılmış bulgular ortaya konmuştur. Araştırmanın sonucu aşağıda sunulmuştur:

1. Çocukluk Çağı Travmaları ile çocuk yetiştirme düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkiler tespit edilmiştir. Fiziksel ihmal düzeyi yükselirken demokratik tutum düzeyi artmakta; otoriter tutum düzeyi düşmektedir. Duygusal ihmal düzeyi yükselirken demokratik tutum düzeyi de artmaktadır. Fiziksel istismar düzeyi artarken otoriter tutum düzeyi artmaktadır. Duygusal istismar düzeyi artarken otoriter tutum düzeyi de artmaktadır. Aşırı kontrol düzeyi artarken otoriter tutum

düzeyi de artmaktadır. CTQ toplam puanı yükselirken hem demokratik tutum hem de otoriter tutum yükselmektedir.

2. Çocuk yetiştirme tutumlarının açıklayıcısı olan bazı çocukluk çağı travmaları tespit edilmiştir. Fiziksel ihmal %10.1 demokratik tutumu; duygusal istismar ve aşırı kontrol birlikte %10.3 otoriter tutumu; duygusal ihmal ve aşırı kontrol %3.8 aşırı koruyucu tutumu açıklamaktadır.

3. Ebeveynlik Rolüne göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Anneler, babalara göre daha demokratik tutum sergilemekte, babalar annelere göre daha izin verici tutum sergilemektedir.

4. Aşırı koruyucu tutum dışındaki tutumlarda eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe otoriter, demokratik ve izin verici tutumlar yükselmektedir.

5. Çocuk yetiştirme tutumlarında gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Demokratik tutum boyutunda orta gelir düzeyindeki aileler düşük gelirli ailelere göre daha demokratiktir.

6. Çocuklukta sahip olunan aile yapısına göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır.

7. Ebeveynlerin çocukluklarının geçtiği yere göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır.

8. Ebeveynlerin çocukluklarında şiddete tanık olma durumlarına göre, çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Duygusal şiddete tanık olanlar daha şiddete hiç tanımayanlara göre daha otoriter bulunurken; hiç şiddete tanık olmayanlar şiddete tanık olanlara göre daha koruyucudur.

9. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında çocukluklarında evde sık alkol kullanan aile üyesi olma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Sık alkol kullanan aile üyesiyle yaşayanlar, yaşamayanlara göre daha otoriterdir.

10. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, çocukluklarında başlarından önemli yaşam olayı geçme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

11. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında, psikolojik hastalığı olan bir ebeveyne sahip olma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık oluşmamıştır.

12. Kronik hastalığı sahip olmalarına göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

13. Psikolojik hastalığa sahip olmaya göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilmiştir. Psikolojik hastalığı olduğunu bildiren ebeveynler, diğerlerine göre daha otoriter tutuma sahiptir.

14. Algılanan anne tutumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Annesini demokratik algılayanlar, demokratik tutum sergileme eğilimi, annesini otoriter algılayanlar, genellikle ilgisiz tutum veya otoriter tutum sergileme eğilimi göstermektedir.

15. Algılanan baba tutumuna göre çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. İzin verici tutum boyutu dışındaki tutumların hepsinde anlamlı ilişkiler görülmektedir. Demokratik tutum boyutunda, babasını otoriter olarak algılayanların ve ilgisiz olarak algılayanların puan ortalamaları, babasını aşırı koruyucu algılayanlara göre daha yüksektir. Otoriter tutum boyutunda babasını otoriter algılayanların puan ortalamaları, babasını demokratik algılayanlarından daha yüksektir. Aşırı koruyucu tutum boyutunda babasını aşırı koruyucu olarak algılayanların puan ortalamaları, ilgisiz olarak algılayanlara göre daha yüksektir.

5.3. Öneriler

1. Araştırmanın veri toplama aşamasında, kullanılan ölçme araçlarının internet aracılığıyla örnekleme ulaşması sağlanmıştır. Bu yolla kısa zamanda çok fazla katılım sağlanacağı düşünülmüşse de veri toplama süreci beklendiği gibi hızlanmamıştır. İnsanların akıllı telefonları kullanım alışkanlıklarının bunda etkili olduğu düşünülmektedir. Bir iki kere hatırlatmak ve takip etmek gerekmiştir. Bu nedenle araştırmacının aynı dönemde birden fazla yöntemle örnekleme ulaşması önerilmektedir.

2. Literatürde genel kabul göre çocukluk çağı travmaları tanımlarının etkisiyle araştırma kapsamına alınan travmalar kullanılan ölçme araçlarının ölçtükleriyle sınırlı kalmaktadır. Çocukların yaşadığı her üzücü olayın travma olmadığı bilinmekle birlikte; çocukların sonraki yaşamlarına izlerini taşıdığı pek çok kriz yaşadıkları da görülmektedir. Bu nedenle travmanın genişleterek ebeveyn kaybı, göç, savaş, doğal afet, trafik kazası gibi önemli yaşam olayların değerlendirilmesi, travmanın sadece çocuklar için vahim bir olayın meydana gelmesi olarak görülmeyip gerçekleşmeyen yaşam olayların da dikkate alınması önerilmektedir.

3. Travmatik geçmişle olumsuz yetişkin yaşam arasındaki neden sonuç ilişkisine dönük kategorize edici çalışmaların ötesinde travmatik çocuklukları olduğu halde, yetişkinliklerinde çocuk yetiştirme tutumları, aile yaşam kalitesi, eş uyumu, vb açısından olumlu değerlere sahip olduğu bilimsel olarak gösterilen kişi ya da grupların baş etme becerilerinin, yaşam tarzları bilimsel araştırmalarda değerlendirilmesi önerilmektedir. Bu amaçla nicel araştırmaların yanısıra nitel veya karma desenli bilimsel araştırmaların da yapılmasının yukarıda belirtilen amaçlara ulaşmada uygun olacağı düşünülmektedir.

4. Son yıllarda yapılan araştırmalarda tespit edilen zayıf korelatif ve açıklayıcı ilişkiler, dayanarak travmatik ebeveynlerin tutumları aracılığıyla oluşan aktarım zincirinin kırılabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle aile iletişimi ile ilgili eğitsel ve sağaltıcı çalışmaların ebeveyn adayalarına ve henüz çocukları küçük olan ebeveynlere yoğunlaştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

5. Riskli değerlendirilen çocukların ebeveynlerine, ailelerine yönelik psikoeğitim programları düzenlemenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

6. Bilimsel araştırmalara ve eğitsel çalışmaları babaların katılımını artıracak çalışmaların faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A., İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*. 22(4). 591-614.
- Afat, N. (2013). Çocuklarda üstün zekanın yordayıcısı olarak ebeveyn tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. 20 (1). 155-168.
- Akarslan-Esen, M. ve Cesur, S. (2015). Üniversite öğrencilerinin ebeveynlik stillerini algılayışları ve bu algının ebeveyn-çocuk değer benzerliğine etkisi. *Psikoloji Çalışmaları*, 35(2). 1-24. Erişim: 10 Ekim 2021, <http://dergipark.gov.tr/iuped>.
- Aksoy, A.B., Kılıç, Ş. ve Gözün-Kahraman, Ö. (2009). Asya kültürlerinde ebeveynlik stilleri ve uygulamaları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18(2). 14-25.
- Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*. 1(2). 169-184.
- Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 1. 95-119.
- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1). 0-0. Erişim: 20 Kasım 2021, <http://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd>
- Altıparmak, S., et al. (2013). Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 14:354-361.
- Anjel, M. (1993). *The transliteral equivalence, reliability and validity studies of the parental acceptance-rejection questionnaire (parq) mother-form: A Tool For Assessing Child Abuse*. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aral, G., ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*. 151: 36-39.
- Arman, E. D. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı-2*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Aydoğan-Arslan, S. (2017). *Ebeveynlerin çocukluk çağı örselenme yaşantısı ve bazı demografik özellikleri ile çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Efe-Azkeskin, K., Güven, G., Güral, M. ve Sezer, T. (2013). Parenting styles: Parents with 5-6 year old children. *Journal Of Educational And Instructional Studies In The World*. 3(1). 74-82.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4). 888-907. Erişim: 20 Kasım 2021, <https://psycnet.apa.org/record/1967-02673-001>
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*. 55(1). 83-96.
- Bernard van Leer Vakfı (2014). *0-8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Erişim: 10 Ocak 2022, <http://www.ailecocuksiddet.info/RAPOR.pdf>,

- Birlik, E. (2019). Ebeveynlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*. 77. 111-126.
- Bozdemir, F. (2015). *Bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarının duygusal zeka ile ilişkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Bozdemir, F. ve Gündüz, B. (2016). Bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarının duygusal zeka ile ilişkileri. *International Journal Of Humann Sciences*. 13(1). 1797- 1814.
- Briere, J. and Elliott, D.M. (2000). Prevalence, Characteristics, and Long-Term Sequelae of Natural Disaster Exposure in the General Population. *Journal of Traumatic Stress*, 13(4). 661-679, Erişim: 10 Kasım 2021, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11109238/>
- Briere, J. and Elliott, D.M. (2003). Prevalence and psychological sequelae of self-reported childhood physical and sexual abuse in a general population sample of men and women. *Child Abuse And Neglect*, 27. 1205-1222. Erişim: 10 Kasım 2021, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/14602100/>
- Burakgazi, S. (2019). *Annelerin çocukluk çağı travmaları ile çocuk yetiştirme tutumları ve genel psikolojik durumları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Butchart, A. and Harvey, A. (2006). *WHO and ISPCAN: Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. Switzerland: WHO Press.
- Bülbül, F., Ü. Çakır, C. Ülkü, İ. Türe, O. Karabatak ve G. Albayrak. (2013). Yineleyen ve ilk atak depresyonda çocukluk çağı travmalarının yeri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 14:93-9.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Canat, S. (1994). Ergenlerde aile içi cinsel taciz. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1: 18-22. Erişim: 20 Aralık 2021, <http://psikiyatridizini.net/viewarticle.aspx?articleid=497>.
- Claussen, A. And Crittenden, P. (1991). Physical and psychological maltreatment: relations among types of maltreatment. *Child Abuse & Neglect*. 15. 5–18.
- Cohen, Z. P. (2019). *Üç kuşak kadın yetişkinin çocukluk çağı travmaları, dissosiyasyon ve şiddete yönelik tutumları bakımından incelenmesi*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Crittenden, P.M., Claussen, A.H., and Sugarman, D.B. (1994). Physical and psychological maltreatment in middle childhood and adolescence. *Development and Psychopathology*. 6, 145-164.
- Çakmak S, Aydoğan S, Tamam L. (2018, Ekim). “Ebeveynlerin çocukluk çağı örselenme yaşantısı ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki”. 54. *Ulusal Psikiyatri Kongresi*, Türkiye Psikiyatri Derneği, İzmir.
- Çakır, Ö. (2021). *Annelerin çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının ebeveynlik tutumlarına etkisinde duygusal zekalarının aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Çetin-Avcı, S. ve Güleç-Şatır, D. (2020). Yeni bir kavram: Helikopter ebeveynlik. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*. 3(2). 163-168.
- Darling, N. (1999). Parenting style and its correlates. : *ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Champaign IL*, 1-7. Erişim: 15 Kasım 2021, www.eric.ed.gov
- Darling, N. and Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*. 113(3). 487-496.
- De Bellis, M., et al. (2013). Neuropsychological findings in pediatric maltreatment: Relationship of PTSD, dissociative symptoms, and abuse/neglect indices to neurocognitive outcomes. *Child Maltreatment*, 18(3). 171-183.
- Demirkapı, E.Ş. (2013). *Çocukluk çağı travmalarının duygu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Dengizek, N. (2015). *Çocukluk döneminde travmaya maruz kalmış kişilerin yetişkinlik döneminde sergiledikleri ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DSM-IV-TR tanı ölçütleri (2005). (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği (APA).
- DSM-V tanı ölçütleri (2014). (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği (APA).
- Dinleyici, M. ve Şahin-Dağlı, F. (2016). Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü. *Osmangazi Tıp Dergisi*. 38(2). s.18-27.
- Dubowitz, H., Giardino, A., Gustavson, E. (2000). Child Neglect: Guidance for pediatricians. *Pediatrics in Review*. 21. 111-116.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ezen, M. ve Açıkgöz, A. (2017). Çocukların örselenmesine annelerin örselenme yaşantısının etkisi. *Kocaeli Medical Journal*. 6(3).13-21.
- Eltan, S. (2019). *Psychometric properties of the cumulative traumascale: evaluation of the validity and reliability in a turkish sample*. The Master's Thesis. Middle East Technical University, The Graduate School Of Social Sciences, Ankara.
- Erdem-Direk, S. (2021). *Elazığ ilinde sağlıklı hayat merkezlerine başvuran yetişkinlerde çocukluk çağı travmaları ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Erkan, S. ve Toran, M. (2004). Alt SED annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 27. 91-97.
- Eşiyok, B. ve Hancı, İ.H. (2001). Yapay bozukluk: Munchausen sendromu. *Sted*. 10(9). 326-327.
- Etain, B., Mathieu, F., Henry, Ş., Raust, A., Roy, I., Germain, A., Leboyer, M. And Bellvier, F. (2012). Preferential association between childhood emotional abuse and bipolar disorder. *Journal Of Traumatic Stress*. 23(3). 376-383.

- Evren, C. and Ögel, K. (2003). Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 4. 30-37.
- Eyigün-Kantürk, Y. (2014). *Psikolojik danışmanlık ve eğitim merkezlerine başvuran çocuklar ve annelerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları, depresyon düzeyleri, kendini açma davranışları ve annelerin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Farzand, M, Çerkez, Y. and Çavuşoğlu, Ç. (2017). Empirical studies on parenting styles: A trend analysis. *International Journal of Educational Sciences*. 19 (2). 1-12.
- Fitzgerald, D. D. and White, K.J. (2003). Linking children's social worlds: Perspective- taking in parent- child and peer contexts. *Social Behavior and Personality*. 31(5). 509-522.
- Finkelhor, D. ve Korbin, J. (1988). Child abuse as on international issue. *Child Abuse Neglect*. 12:3-23.
- Gamsız Bilgin, N., et al. (2004). Evde fiziksel ve sözel olarak cezalandırılan çocukların sosyodemografik özellikleri: Prevalans çalışması. *Yeni Symposium*. 42 (3): 131-9.
- Geçtan, E. (1981). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E. (2000). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gedik, G. (2021). Çocukluk çağı travmalarının kişilik örüntüleri üzerindeki etkisinde psikolojik dayanıklılığın aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- George, D. and Mallery, P. (2010). SPSS for windows step by step. A simple study guide and reference. Boston: Pearson Education, Inc.
- Giller, E. (1999, May). "Passages to prevention: prevention a cross life's spectrum". *Maryland Mental Hygiene Administration*, Maryland. Erişim:10 Aralık 2021, <http://www.theannainstitute.org/What%20Is%20Psychological%20Trauma.pdf?contentID=88>
- Gülay-Ogelman, H. ve Özyürek, A. (2021). Anne-baba tutum ölçekleri (4-12 yaş) geliştirilmesi, gecelik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilim Ve Teknolojik Dergisi*. 7(1). 1-16.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 24(3), 128-134.
- Green, A. (1996). "Child sexual abuse and incest". M. Lewis (ed.). *Child and adolescent psychiatry. A comprehensive text book* (s.1041-1048). Baltimore MA: Williams & Wilkins.
- Greenwald, R. (2007). *EMDR within a phase model of trauma- informed treatment*. pp. 8- 10-11. New York: The Haworth Press.

- Grusec, J. E. (2002). "Parental Socialization and children's acquisition of values". M.H. Bornstein (ed.), *Handbook Of Parenting :Practical Issues In Parenting* (s.143-168). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 4(1). 112-137.
- Güner, Ş. İ., Güner, S., Şahan, M. H. (2010). Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar. *Van Tıp Dergisi*. 17(3), 108-113.
- Güneri-Yöyen, E. (2017). Çocukluk çağı travması ve benlik saygısı. *International Journal Of Social Sciences And Education Research*. 3(1). 267-282.
- Haktanır, G., Aral, N., Alisinanoğlu, F., Baran, G., Başar, F., Köksal, A. & Bulut, Ş. (1999, Kasım). "Türkiye’de Anne – Baba Tutumu Araştırmalarına Genel Bakış. Cumhuriyet ve Çocuk". 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Halpern, L.F., Brand, K.L. and Malone, A.F. (2001). Parenting Stress in Mothers of Very-Low-Birth- Weight (VLBW) and Full-Term Infants: A Function of Infant Behavioral Characteristics and Child- Rearing Attitudes. *Journal Of Pediatric Psychology*. 26(2). 93-104.
- Helvacı-Çelik, F.G. ve Hocaoglu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: Bir gözden geçirme. *Sakarya Tıp Dergisi*. 8(4). 695-711. Erişim: 29 Aralık 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file>
- Herman, J. (2017). *Travma ve iyileşme*. Tamer Tosun (çev.), İstanbul: Literatür Yayınları.
- Holden, G. ve Miller, C.P. (1999). Enduring and different: A meta-analysis of the similarity in parent's childrearing. *Psychological Bulletin*. 125(2). 223-254
- Holmbeck, G. N., et al. (2002). Observed and perceived Parental overprotection in relation to psychosocial adjustment in preadolescents with a physical disability: The mediational role of behavioral autonomy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 10 (1). 96–110.
- İrak, E. E. (2019). *Travma yaşamış annelerin tutumlarının çocuklarının psikososyal gelişimine etkisi üzerine nitel bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Isobel, S., Googyear, M. and Foster, K. (2017). Psychological trauma in the context of familial relationships: a concept analysis. *Trauma, Violence And Abuse*. 20(255). 1-11.
- Johnson, W.F., Huelsnitz, C.O., Carlson, E., Roisman, G.I., Englund, M.M., Miller, G.E. and Simpson, J.A. (2017). Childhood abuse and neglect and physical health at midlife: Prospective, longitudinal evidence. *Development and Psychopathology*. 29. 1935–1946
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Üniversite gençlerinin algılanan ana baba tutumları, ana babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleri ile bağlantısı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 9 (32).15-25.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). Family, self and human development across cultures: Theory and applications. *Journal Of Cross Cultural Psychology*. 41(2). 292-295.
- Kanbur, N. ve Akgül, S. (2010). Adölesanlarda cinsel istismar ve pediatristin rolü. *Çocuk İhmal ve İstismarı-I*. 32. 491-502.

- Kaplan, S., Pelcovitz, D. and Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. physical and emotional abuse and neglect. *Journal Of The American Academy Of Child And Adolescent Psychiatry*. 38 (10). 1214-1222.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 47. 140-151.
- Karababa, A. (2019). Çok boyutlu ebeveynli stillerini değerlendirme ölçeğinin (ebeveyn formu) Türkçeye uyarlanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 46. 108-131.
- Karabulut-Demir, E. (2007). *Ebeveyn tutum ölçeği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği. *Türk Psikoloji Yazıları*. 11(21).15-25.
- Katı, Ö. (2020). *An examination of the relationship between childhood trauma, resilience and subjective well-being in adulthood*. The Master's Thesis. Yeditepe University, Institute Of Educational Sciences, Istanbul.
- Kaya, A. (1997). *Grup rehberliğinin anne-babaların çocuklarına yönelik davranışları ve çocuklarının sınav kaygısı düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılınç, F. E. ve Aral, N. (2015). Çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 16(1). 199-222.
- Kepençi, Y. (2001). Hukusal açıdan çocuk istismarı ve ihmali. *Katkı Pediatri Dergisi*. 22(3).
- Kutlu, L., Batmaz, M., Bozkurt, G., Gençtürk, N. ve Gül, A. (2007). Annelere çocukluklarında uygulanan ceza yöntemleri ile kendi çocuklarına uyguladıkları ceza yöntemleri arasındaki ilişki. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 8. 22-29.
- Kuzgun, Y. (1992). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Kuzgun, Y.ve Eldeleklioğlu, J. (1999). Ana baba tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(1). 69-77.
- Lee, E., Bristow, J., Faircloth, C. and Marcvarish, J. (2014). *Parenting culture studies*. London: Saafron House.
- Maccoby, E.E. (2000). Parenting and its effects on children: On reading and misreading behavior genetics. *Annual Reviews Psychology*. 51.1-17.
- Maguire-Jack K and Font SA. (2017). Community and individual risk factors for physical child abuse and child neglect: variations by poverty status. *Child Maltreatment*. 22(3).215–226.
- Manly, J.T., Kim, J.E., Rogosch, F.A. and Cicchetti, D. (2001). Dimension of child maltreatment and children's adjustment: Contributions of developmental timing and subtype. *Development and Psychopathology*.13. 759-782.

- Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: Demografik Özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mirzaeria, F. and Kadivarzare, H. (2014). Relationship between parenting styles and hardness in high school students. *Social and Behavioral Sciences*. 116. 3793-3797.
- Mum, N. (2011). *Çocuk ve genç tutuklularda psikolojik travma ve deneyimlerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Ney, G. P., Fung, T. and Wickett, A.R. (1993). Child neglect: The precursor to child abuse. *Pre And Perinatal Psychology Journal*. 8(2). 95-112.
- O Afifi, T. and Macmillan, H. (2011). Resilience following child maltreatment: A review of protective factors. *The Canadian Journal Of Psychiatry*. 56(5). 266-272.
- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S., Ateş, N., Çetin, G. (2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse Neglect*. 25. 279-290.
- Oruche, J. and Ezeiba, V.A. (2021). Influence of child abuse on the academic achievement of anambra state public junior secondary school students in anambra state. *Journal of Educational Research and Development*, 4(1). 191-201. Erişim: 24 Aralık 2021, <https://educationalresearchdevelopmentjournal.com/index.php/JERD/article/view/25/28>
- Önder, E. & Tural, Ü. (2004). *Travma sonrası stres bozukluğunda tedavi kılavuzu. Anksiyete bozuklukları tedavi kılavuzu*. (Ed. R. Tükel), Ankara: Türk Psikiyatri Derneği.
- Örsel, S., Karadağ, H., Karaoğlu-Kahiloğulları, A. Ve Akgün-Aktaş, E. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anatolian Journal Of Psychiatry*. 12. 130-136.
- Özdemir, M. (2019). *0-6 yaş arası çocukların gelişim düzeyleri ile annelerinin örselenme yaşantıları ve aile yaşam kaliteleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgen, H. (2017). *Çocukluk çağı ruhsal travmalarının ebeveyn tutumları üzerindeki yordayıcılığı*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özten, E.ve Hızlı-Sayar, G. (2015). Eşik Altı Travma Sonrası Stres Bozukluğu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar – Current Approaches in Psychiatry*, 7(4):348-355.
- Öztürk, E. (2003). Travma kökenli dissosiyatif bozukluk vakalarının aileleinde çocukluk çağı travmalarının sıklığı. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, E. (2016). Psikotarih açısından çocuk yetiştirme tarzları ve çocuk istismarı. *Türkiye Klinikleri. Journal of Forensic Medicine-Special Topics*. 2(3).24-34.
- Öztürk, A. (2020). Çocuğa kötü muamelenin psikolojik ve gelişimsel sonuçlarını önlemek. *Turk J Child Adolesc Ment Health*. 27(1). 7-19.
- Öztürk, E., Derin, G. ve Okudan, M. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmaları ile Savunma Mekanizmaları ve Kendine Zarar Verme Davranışları

- Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*. 17(1). 10-24.
- Özyürek, A. (2017). Okul öncesi çocuğa sahip anne babalara yönelik çocuk yetiştirmeye ilişkin anne-baba görüşleri ölçeği ve anne-baba tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*. 2(1). 26-38.
- Parent, J. and Forehand, R. (2017). The multidimensional assessment of parenting scale. Development and psychometric properties. *Journal of Child and Family Studies*. 26(1). 2136- 2151.
- Pekdoğan, S. ve Gözün-Kahraman, Ö. (2020). 4-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyellerinin yordayıcısı olarak ebeveyn tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Erişim: 20 Kasım 2021, <http://efdergi.hacettepe.edu.tr/>
- Polat, O. (2007). *Çocuk istismarı*. Ankara: SeçkinYayıncılık.
- Racine, N., et al. (2018). Maternal adverse childhood experiences and infant development. *Pediatrics*.141(4).
- Riva-Crugnola, C., Lerardi, E., Bottini, M., Verganti, C. and Albizitti, A. (2019). Childhood experiences of maltreatment, reflective functioning and attachment in adolescent and young adult mothers: Effects on mother-infant interaction and emotion regulation. *Child Abuse and Neglect*, 277–290. Retrieved November 15, 2021, from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31132689/>
- Sargın, N.ve Akdan, M. F. (2016). "Sonsuz acı: psikolojik travma". N. Sargın, S. Avşaroğlu ve A. Ünal (Ed.). *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar*. (s.5-16). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Savi-Çakar, F., İkiz, F.E. ve Asıcı, E. (2018). Çocukluk çağı travmaları ve umutsuzluğun psikolojik belirtileri yordama düzeyi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5(4). 85-100.
- Sert-Ağır, M. (2010). *Çağdaş psikoloji akımları*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. Erişim: 20 Kasım 2021, https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/cagdas_psikoloji_aki mlari/index.html
- Sertelin, Ç. (2003). *Ebeveyn tutumlarının sosyokültürel yapı ve aile fonksiyonları ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sezer, Ö. ve Oğuz, V. (2010). Üniversite öğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve bazı sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 18(3). 743-758.
- SHÇEK, UNICEF (2010). *Türkiye’de “Çocuk istismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu*. Erişim: 10 Aralık 2017, <http://www.unicef.org.tr>.
- Shull, J. R. (1999). Emotional and psychological child abuse: Notes on discourse, history and change. *Stanford Law Reiew*, 51. Retrived November 22, 2021, from <https://heinonline.org>.
- Shur Fen Gau, S., Miao-Churn C. Ju-Chin, L., Ching-Ching, W., Wen-Jiun, C., Ming-Fang, C., Wei-Tsuen, S. and Yu-Yu, W. (2010). Behavioral problems and parenting style among Taiwanese children with autism and their siblings. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 64. 70-78.

- Soyumtürk, İ. (2021). *Yetişkin bireylerde algılanan ebeveyn tutumu ile çocukluk çağı travmalarının duygusal yeme üzerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Steinberg, L. and Sheffield-Morris, A. (2001). Adolescent Development. *Annual Review Of Psychology*. 52. 83-110. Erişim: 17 Kasım 2021, <http://annualreviews.org/doi/pdf/10.1146>
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 14(44). 35-58.
- Sümer, N., Gündoğdu-Aktürk, E. Ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*. 13(25). 42-59.
- Sullivan, H.S. (2003). *Psikolojik bozuklukların temelleri*. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Şahiner, Ü.M., Yurdakök, K., Kavak, U.S. ve Çetin, İ. (2001). Tıbbi açıdan çocuk istismarı. *Katkı Pediatri Dergisi*. 22. 276-285.
- Şar, V. (1998). Dissosiyasyon konusuna genel bir bakış. *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*. 3(4): 544.
- Şar, V. and Öztürk, E. (2005). What is trauma and dissociation? *Journal of Traum aPractice*. 4(1-2). 7-20.
- Şar, V., Öztürk, E. ve İkikardeş, E. (2012). Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri*. 32(4). 1054-1063.
- Şar, V., Necef, I., Mutluer, T., Parmis, F. and Türk-Kurtça, T. (2020). A revised and expanded version of the turkish childhood trauma questionnaire (ctq-33): Overprotection-overcontrol as additional factor. *Journal of Trauma & Dissociation*. 22(1). Retrieved: March10,2021, [https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15299732.2020.1760171](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15299732.2020.1760171?scroll=top&needAccess=truehttps://doi.org/10.1080/15299732.2020.1760171)
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*. 35, 82-86.
- Tezel-Şahin, F. ve Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip olan ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6(3). 395-414.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*. 34(1). 70-74.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*. 3(4).
- TÜİK (2020). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri*. Erişim: 15 Kasım 2021, <https://data.tuik.gov.tr/>
- Tyler, K.A. (2002). Social and emotional outcomes of childhood sexual abuse: A review of recent research. *Aggression and Violent Behavior*. 7(6). 567-589.
- Ulukol, B. (2008). Sarsılmış bebek sendromu. *Türkiye Klinikleri*. 1(1). 28-36.
- UNICEF (2017). *Tanıdık bir yüz: Çocukların ve ergenlerin yaşamında şiddet*. Erişim: 13 Kasım 2021, <https://unicefturk.org/yazi/siddet>

- van der Kolk BA. (2003). The neurobiology of childhood trauma and abuse. *Child and Adolescent Clinics of North America*.12:293–317.
- World Health Organization (1999). *Report of the Consultation Child Abuse Prevention*. Erişim: 21 Aralık 2021, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>.
- World Health Organization (2002). *World Report on Violence and Health. Child Abuse And Neglect By Parents And Other Caregivers*. Erişim: 21Aralık 2021, www.who.int/entity/violence_injury_prevention/violence.
- World Health Organization (2006). *The World Health Report: Working For Health Together*. Erişim: 15 Aralık 2021, https://www.who.int/whr/2006/whr06_en.pdf.
- World Health Organization (2017). *World Health Statistics: Monitoring Helath For The SDGs*. Erişim: 20 Aralık 2021, https://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2017/EN_WHS2017_TOC.pdf.
- Yağmurlu, B., Sanson, A. ve Köymen, S.B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: Zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*. 20(55). 1-20.
- Yalçın, V. (2016). *Okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum süreci ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yalçın, F. Ve Türnüklü, A. (2011). Algılanan anne baba tutumları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki. *e-Journal Of new World Sciences Academy*. 6(1). 717-735. Erişim: 15 Kasım 2021, <https://dergipark.org.tr/tr>
- Yaşar, Z.F. ve Akduman G.G. (2007). Çocuk ihmali-istismarı ve adli diş hekimliği. *TSK Korumucu Hekim Bülteni*. 6(5). 389–394.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2003). “Yaygın ana baba tutumları”. H. Yavuzer (ed.). *Ana-baba okulu*. (s. 401-419). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, D. N. ve Ulukol, B. (2021). İstismara ve ihmale uğrayan bebeğin tanısı ve yönetimi. *Türkiye Klinikleri*.1. 97-103.
- Yıldız-Yıldırım, Ç. ve Ulukol, B. (2021). Çocuk ihmali. *Türkiye Klinikleri*. 1. 25-28.
- Yılmaz, A. (1999). Çocuk yetiştirme tutumları: kuramsal ve görgül çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*. 3(1).99-118.
- Yılmaz, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: Risk faktörleri ve çocukların psiko-sosyal gelişimi üzerindeki etkileri. *Civil Academy Sosyal Bilimler Dergisi*,7(1), 63-79.
- Yılmaz, M.T. ve Kesici, Ş. (2014). Anne baba tutumları ve kardeş sayısının üniversite öğrencilerinin öz-anlayış gelişimlerine etkisi. *OPUS-Türkiye Sosyal Politika Ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*. 4(6). 131-157.
- Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yüksel, M. Ve Çifci E.G. (2017). Yetişkin hükümlülerin çocukluk çağı travma düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 7. 57-85.

- Zara, A. (2018). Kolektif travma döngüsü: Kolektif travmalarda uzlaşma, bağışlama ve onarıcı adaletin iyileştirici rolü. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 21.301-311.
- Zara-Page, A. (2004). Çocuk cinsel istismarı: Cinsel istismara neden olan etkenler ve cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*. 7 (13).103- 113.
- Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Eröcal-Kora, M. Ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 2(2). 69-78.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

- 1) Ebeveynlik Rolünüz:
 - ☐ Anne
 - ☐ Baba
- 2) Eğitim Durumunuz:
 - ☐ İlkokul
 - ☐ Ortaokul
 - ☐ Lise
 - ☐ Üniversite
- 3) Gelir Durumunuz:
 - ☐ Düşük
 - ☐ Orta
 - ☐ Yüksek
- 4) Çocukluğunuzun Geçtiği Yer:
 - ☐ Köy
 - ☐ İlçe
 - ☐ Şehir
 - ☐ Büyükşehir
- 5) Çocukken Sahip Olduğunuz Ailenin Yapısı:
 - ☐ Çekirdek Aile
 - ☐ Geniş Aile
- 6) Anne Ve Babanızın Birliktelik Durumları:
 - ☐ Annem ve Babam çocukluğum boyunca birlikteydi.
 - ☐ Annem ve babam ben çocukken boşandı.
 - ☐ Çocukken annemi kaybettim.
 - ☐ Çocukken babamı kaybettim.
- 7) Çocukken evinizde şiddete tanıklık ettiniz mi? (Birden Fazla Seçeneği İşaretleyebilirsiniz)
 - ☐ Fiziksel Şiddet (Dayak, aç bırakma, gibi)
 - ☐ Duygusal Şiddet (Aşağılama, Odaya kapatma, Karanlıkta bırakma, Sevgiyi esirgeme, gibi)
 - ☐ Şiddete tanıklık etmedim.
- 8) Çocukken evinizde sık düzeyde alkol kullanan aile üyesi var mıydı?
 - ☐ Evet
 - ☐ Hayır
- 9) Çocukken başınızdan uzun süreli hastalık, trafik kazası, doğal afet, yangın veya göç gibi önemli bir olay geçti mi?
 - ☐ Evet
 - ☐ Hayır

- 10) Ebeveynlerinizden birinde depresyon, şizofreni, anksiyete gibi tanı konmuş psikolojik bir hastalık var mı?
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
- 11) Kronik ya da uzun süreli tedavi gerektiren bir hastalığınız var mı? (Şeker, kalp, kanser, gibi)
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
- 12) Psikolojik bir hastalığınız var mı? (Depresyon, Kaygı Bozukluğu, Obsesif Kompulsif Bozukluk, vb.).
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
- 13) Çocukluk döneminde annenizin size karşı tutumunu genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?
- ☐ Otoriter/Baskıcı
 - ☐ Demokratik/Hoşgörülü
 - ☐ İlgisiz
 - ☐ Aşırı Koruyucu
- 14) Çocukluk döneminde babanızın size karşı tutumunu genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?
- ☐ Otoriter/Baskıcı
 - ☐ Demokratik/Hoşgörülü
 - ☐ İlgisiz
 - ☐ Aşırı Koruyucu

Ek 2. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33)

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenektan birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, okuduğunuz ifade size tamamıyla uyuyorsa "**Çok Sık**" seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa "**Sık sık**" seçeneğini, bazen uyuyorsa "**Bazen**" seçeneğini, size çok az uyuyorsa "**Nadiren**" seçeneğini ya da size hiç uymuyorsa, "**Hiçbir Zaman**" seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. 2-6 yaş arasında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları çocuklardan **sadece birisini** dikkate alarak cevaplandırmanız yeterli olacaktır. Verdiğiniz cevaplar sadece bu bilimsel araştırma için kullanılacak olup kesinlikle hiçbir kişi ya da kurumla paylaşılmayacaktır.

		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Çok Sık
1	Yeterli yemeğim olurdu.					
2	Gündelik bakım ve güvenliğim sağlanıyordu.					
3	Anne ya da babam kendilerine layık olmadığımı ifade ederlerdi.					
4	Fiziksel ihtiyaçlarım tam olarak karşılanırdı.					
5	Ailemde sorunlarımı paylaşabileceğim biri vardı.					
6	Üst baş açısından bakımsızdım.					
7	Sevildiğimi hissediyordum.					
8	Anne ya da babam kendimden utanmama neden olurdu.					
9	Ailemden birisi bana öyle kötü vurmuştu ki doktora ya da hastaneye gitmem gerekmişti.					
10	Ailemde değiştirmek istediğim şeyler vardı.					
11	Ailemdekiler bana o kadar şiddetle vuruyorlardı ki vücudumda morartı ya da sıyrıklar oluyordu.					
12	Kayış, sopa, kordon ya da başka sert bir cisimle vurularak cezalandırılıyordum.					
13	Anne ya da babam fikirlerimi önemserdi.					
14	Ailemdekiler bana kırıcı ya da saldırganca sözler söylerlerdi.					
15	Fiziksel bakımdan hırpalanmış olduğuma inanıyorum.					
16	Çocukluğum mükemmeldi.					
17	Bana o kadar kötü vuruluyor ya da dövülüyordum ki öğretmen, komşu ya da bir doktorun bunu fark ettiği oluyordu.					
18	Ailemde birisi benden nefret ederdi.					
19	Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi.					
20	Biri bana cinsel amaçla dokunmaya ya da kendisine dokundurtmaya çalıştı.					

21	Kendisi ile cinsel ilişki kurmadığım takdirde bana zarar vermekle tehdit eden biri vardı.					
22	Benim ailem dünyanın en iyisiydi.					
23	Birisi beni cinsel şeyler yapmaya ya da cinsel şeylere bakmaya zorladı.					
24	Birisi bana cinsel tacizde bulundu.					
25	Ailemdekiler bana karşı suçlayıcıydı.					
26	İhtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi vardı.					
27	Cinsel istismara uğradığım kanısındayım.					
28	Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi.					
29	Ailemdekiler yaşıtlarımla ve arkadaşlarımla görüşmemi kısıtlardı.					
30	Ailemdekiler her şeyeime karıştırdı.					
31	Anne ve babam bir işi kendi başıma yapmama fırsat verirlerdi.					
32	Ailemdekiler rahat vermeyecek derecede peşimdeydiler.					
33	Anne ya da babam beni kontrol etmek için kişisel eşyalarımı benden habersiz karıştırırdı.					

Ek 3. Ebeveyn Tutum Ölçeği

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

		5	4	3	2	1
	CÜMLELER	Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					

24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.					
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.					
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
34	Çocuğumu şımartırım.					
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
36	Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
39	Çocuğuma karşı sabırsızım.					
40	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.					
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
42	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.					
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.					
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

Ek 4. Etik Kurul Kararı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARA R SAYIS I
26.11.2021	11	2021- 957

KARAR NO: 2021-957

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Ayla Güneş KILIÇ 'ın Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI danışmanlığında “Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasını içeren 38581 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Ayla Güneş KILIÇ 'ın Dr. Öğr. Üyesi Esat ŞANLI danışmanlığında “Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Travmaları ile Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

PP5.1.FR.0011,
2019

RO,

Mayıs

Sayfa 1 / 1

ÖZGEÇMİŞ

Ayla GÜNEŞ KILIÇ, lisans eğitimini Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümünde 2005 yılında tamamladı. 2005 yılı itibariyle Milli Eğitim Bakanlığı'nda kadrolu Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmen olarak görev yapmakta. Şu anki görev yeri Sinop Rehberlik ve Araştırma Merkezi'dir. Temel çalışma konuları, Psikososyal müdahale hizmetleri, üstün yetenekli öğrenciler ve tanınması, çocuk ihmal ve istismarı, ebeveyn tutumları, özel eğitim gereksinimli öğrencilerin tanılama ve yönlendirilmesi, tercih danışmanlığıdır.

ORCID ID: 0000-0001-7652-4896

Yayınlar:

